

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

Ref

Statens
offentliga
utredningar

1971: 89

Utbildnings-
departementet

Praktisk prästupbildning

SOU

Betänkande avgivet av sakkunnig för utredning
av frågan angående de praktisk-teologiska
övningsinstitutens framtida ställning m.m.
Stockholm 1971

Statens offentliga utredningar 1971

Kronologisk förteckning

1. SOU 71. Handbok för det officiella utredningstrycket. Beckman. Fi.
2. Post- och Inrikes Tidningar. Norstedt & Söner. Ju.
3. Veterinärdistriktindelningen, m m. Svenska Reproduktions AB. Jo.
4. Kommunala val. Esselte. C.
5. Svensk industri under 70-talet med utblick mot 80-talet. Bilaga 2. Esselte. Fi.
6. Ny sjömanslag. Esselte. K.
7. Finansiella tillväxtaspekter 1960-1975. 1970 års långtidsutredning. Bilaga 4. Esselte. Fi.
8. Arbetskraftsresurserna 1965-1990. 1970 års långtidsutredning. Bilaga 1. Esselte. Fi.
9. Större företags offentliga redovisning. Esselte. Fi.
10. Snatteri. Berlingska Boktryckeriet, Lund. Ju.
11. Ett nytt bilregister. Göteborgs Offsettryckeri AB. K.
12. Miljövärden i Sverige under 70-talet. 1970 års långtidsutredning. Bilaga 8. Esselte. Fi.
13. Utvecklingstendenser inom offentlig sektor. 1970 års långtidsutredning. Bilaga 6. Esselte. Fi.
14. Varuhandeln fram till 1975. 1970 års långtidsutredning. Bilaga 3. Esselte. Fi.
15. Förslag till aktiebolagslag m.m. Tryckeribolaget. Ju.
16. Regional utveckling och planering. 1970 års långtidsutredning. Bilaga 7. Esselte. Fi.
17. Malm - Jord - Vatten. Svenska Reproduktions AB. I.
18. Mått och vikt. Norstedt & Söner. Fi.
19. Familjepensionsfrågor m.m. Berlingska Boktryckeriet, Lund. S.
20. Europeisk överenskommelse om internationell transport av farligt gods på väg. (ADR) Betänkande I. Norstedt & Söner. K.
21. Europeisk överenskommelse om internationell transport av farligt gods på väg. (ADR) Bilaga A. Norstedt & Söner. K.
22. Europeisk överenskommelse om internationell transport av farligt gods på väg. (ADR) Bilaga B. Norstedt & Söner. K.
23. Europeisk överenskommelse om internationell transport av farligt gods på väg. (ADR) Register m m. Norstedt & Söner. K.
24. Vuxenpedagogisk forskning och utbildning. Berlingska Boktryckeriet, Lund. U.
25. Boendeservice 3. Kommunstudien. Esselte. In.
26. Boendeservice 4. Projektstudien. Esselte. In.
27. Boendeservice 5. Totalkostnadsstudien. Esselte. In.
28. Boendeservice 6. Strukturstudien. Esselte. In.
29. Kyrkan kostar. Göteborgs Offsettryckeri AB. U.
30. Sjömanspension. Göteborgs Offsettryckeri AB. K.
31. Den svenska betalningsbalansstatistiken. Esselte. Fi.
32. Valutareserven och utrikeshandelns finansiella struktur. Bilaga till Den svenska betalningsbalansstatistiken. Esselte. Fi.
33. Fri affärstid. Göteborgs Offsettryckeri AB. H.
34. Lastbil och Taxi. Beckman. K.
35. Den fria rörligheten för personer inom EEC. Esselte. In.
36. Produktionsresurser för tv och radio i utbildningen. Esselte. U.
37. Konsumentpolitik-riktlinjer och organisation. Tryckeribolaget. H.
38. Särskilda tandvårdsanordningar för vissa patientgrupper. Göteborgs Offsettryckeri AB. S.
39. Den svenska köpkraftsfördelningen 1967. Berlingska Boktryckeriet, Lund. In.
40. Export och import 1971-1975. 1970 års långtidsutredning. Bilaga 5. Esselte. Fi.
41. Ny domstolsadministration. Göteborgs Offsettryckeri AB. Ju.
42. Försäkring och annat kontant stöd vid arbetslöshet. Esselte. In.
43. Arbetskraftens struktur och dimensioner. Esselte. In.
44. Bilagor till KSA-utredningens betänkande. Esselte. In.
45. Utställningsrätt XI. Norstedt & Söner. Ju.
46. Teknisk översyn av kapitalbeskattningen. Norstedt & Söner. Fi.
47. Psykologiska urvalsmetoder inom statsförvaltningen. Göteborgs Offsettryckeri AB. Fi.
48. Personurval med hjälp av psykologiska undersökningar. Göteborgs Offsettryckeri AB. Fi.
49. Unga lagöverträdare I. Esselte. Ju.
50. Räddningstjänst. Göteborgs Offsettryckeri AB. C.
51. Invandrarutredningen I. Göteborgs Offsettryckeri AB. In.
52. Byggandets industrialisering. Beckman. In.
53. Lärarnas arbete. En statistisk arbetstidsstudie. Göteborgs Offsettryckeri AB. U.
54. Lärarnas arbete. Bilaga I. Tekniska rapporter. Göteborgs Offsettryckeri AB. U.
55. Lärarnas arbete. Bilaga II. Tabeller. Göteborgs Offsettryckeri AB. U.
56. Ny moratorielag. Svenska Reproduktions AB. Ju.
57. Utbildning av vissa värnpliktiga i stabstjänst. Esselte. Fö.
58. Rätten till abort. Göteborgs Offsettryckeri AB. Ju.
59. Högsta domstolens kansli. Göteborgs Offsettryckeri AB. Ju.
60. Universitetsstudier utan examen. Göteborgs Offsettryckeri AB. U.
61. Val av utbildning och yrke. Göteborgs Offsettryckeri AB. U.
62. Högre utbildning och arbetsmarknad. Göteborgs Offsettryckeri AB. U.
63. Vintersjöfart. Beckman. K.
64. Sanering I. Esselte. In.
65. Sanering II. Bilagor. Esselte. In.
66. Mellanölsfrågan. Göteborgs Offsettryckeri AB. Fi.
67. Råteomfördelning och vinstutdelning. Göteborgs Offsettryckeri AB. In.
68. Läkartjänster. Göteborgs Offsettryckeri AB. S.
69. Näringspolitiken - ny verksamhetsorganisation. Göteborgs Offsettryckeri AB. H.
70. Plan och prognos. 1970 års långtidsutredning Bilaga 9. Esselte. Fi.
71. Bokskogens bevarande. Svenska Reproduktions AB. Jo.
72. Maskinell teknik vid de allmänna valen. Göteborgs Offsettryckeri AB. Ju.
73. Fonogrammen i musiklivet. Esselte. U.
74. Kriminalvård i anstalt. Esselte. Ju.
75. Hushållning med mark och vatten. Esselte. C.
76. Offentligt biträde och kostnadsersättning i förvaltningsärenden. Göteborgs Offsettryckeri AB. Ju.
77. Svenska folkets alkoholvanor. Esselte. Fi.
78. Jordbruksbeskattningen. Beckman. Fi.
79. Byggnadsindex för bostäder. Esselte. Fi.
80. Vuxna Utbildning Studiefinansiering. Göteborgs Offsettryckeri AB. U.
81. Den mänskliga faktorn i vägtrafiken. Ljungföretagen, Örebro. Ju.
82. Förvaltning av fonder i staten. Göteborgs offsettryckeri AB. Fi.
83. Skadestånd III. Esselte. Ju.
84. Kommunal kompetens. Esselte. C.
85. Lokalisering av skogsindustri i södra Sverige. Göteborgs Offsettryckeri AB. C.
86. Bilen och konsumenten. Göteborgs Offsettryckeri AB. H.
87. Reformen inom studiemedelssystemet. Beckman. U.
88. Offentlig upphandling. Göteborgs Offsettryckeri AB. Fi.
89. Praktisk prästutbildning. Berlingska Boktryckeriet, Lund. U.

Statens offentliga utredningar
1971: 89
Utbildningsdepartementet

Praktisk prästupbildning

Betänkande avgivet av sakkunnig för utredning
av frågan angående de praktisk-teologiska
övningsinstitutens framtida ställning m.m.
Stockholm 1971

Statens offentliga utredningar
SOU 1971: 84
Litteraturredaktionen

Praktisk prästutbildning

Biljettens syfte är att ge en översikt över
den praktiska utbildningen för prästerna
och de teologiska utbildningsanstaltarna
i Sverige.

Till Statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet

Genom beslut den 26 september 1969 bemyndigade Kungl. Maj:t dåvarande chefen för utbildningsdepartementet att tillkalla en sakkunnig för utredning av frågan angående de praktisk-teologiska övningsinstitutens framtida ställning, m.m. Statsrådet bemyndigades samtidigt att besluta om experter, sekreterare och annat arbetsbiträde åt den sakkunnige.

Med stöd av detta bemyndigande tillkal-

lade departementschefen den 3 oktober 1969 professorn Carl-Gustaf Andréén såsom sakkunnig. Den 12 januari 1971 tillkallades teologie licentiaten Karl Gustav Hammar att såsom sekreterare biträda den sakkunnige.

Den sakkunnige får härmed vördsamt överlämna sitt betänkande.

Lund i december 1971

Carl-Gustaf Andréén

/ Karl Gustav Hammar

Innehåll

Skrivelse till Statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet	3	4.3.6.1 Yrkesorientering	45
1. <i>Utredningsuppdraget och dess fullgörande</i>	7	4.3.6.2 Praktisk tjänstgöring	46
1.1 Utredningens direktiv	7	5. <i>Behörighetsfrågor</i>	48
1.2 Utredningsarbetets bedrivande	8	5.1 Alternativa vägar till prästämbetet	48
2. <i>Bakgrund</i>	9	5.2 Utbildningskrav för deltidstjänstgöring	50
2.1 Inledning	9	6. <i>Organisation</i>	52
2.2 Den svenska situationen	9	6.1 Huvudmannaskap	52
2.3 Enkäter om prästutbildningen	15	6.2 Antal och lokalisering	56
2.4 Tendenser på internationellt område	18	6.3 Organisation och administration	60
3. <i>Mål för utbildningen</i>	26	6.4 Lokalprogram	63
4. <i>Utbildningens innehåll</i>	29	6.5 Lärare	67
4.1 Nuvarande läroplan	29	6.6 Kostnader	70
4.2 Förslag till ny läroplan	30	6.6.1 Lokalhyror	70
4.3 Förslag till studieplaner	35	6.6.2 Löner och arvoden	70
4.3.1 Introduktion	35	6.6.3 Administrativa kostnader	72
4.3.2 Förutsättningsämnen	36	6.6.4 Materialkostnader	72
4.3.2.1 Samhällsorientering	36	6.6.5 Övriga kostnader	73
4.3.2.2 Människokunskap	37	6.6.6 Inrednings- och utrustningsanslag	73
4.3.2.3 Allmän religionspedagogik	38	6.6.6.1 Inredning i lokaler	74
4.3.3 Huvudämnen	38	6.6.6.2 Apparatur	74
4.3.3.1 Homiletik	38	6.7 Finansiering	75
4.3.3.2 Själavård	40	6.8 Studiemedel m.m.	77
4.3.3.3 Kateketik	41	7 <i>Fortbildning — återkommande utbildning</i>	80
4.3.3.4 Kykorätt	42	7.1 Bakgrund och behov	80
4.3.3.5 Församlingsplanering	42	7.2 Nuvarande fortbildningsverksamhet	85
4.3.3.6 Aktuell kyrko- och religionsdebatt	43	7.3 Innehåll	86
4.3.4 Övriga ämnen	44	7.4 Omfattning och form	87
4.3.4.1 Liturgisk sång	44	7.5 Organisation	90
4.3.4.2 Röst- och talvård	44	7.6 Kostnader och finansiering	93
4.3.4.3 Kyrkovård	44	8. <i>Sammanfattning</i>	97
4.3.5 Samordnad utbildning	45	<i>Förslag till Stadga för pastoralinstitut</i>	103
4.3.6 Yrkesorientering och praktisk tjänstgöring	45		

1 Utredningsuppdraget och dess fullgörande

1.1 Utredningens direktiv

Direktiven för den sakkunniges arbete angavs i anförande i statsrådsprotokollet den 26 september 1969 i vilket dåvarande chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Palme hemställde om bemyndigande att tillkalla en sakkunnig för utredning av frågan angående de praktisk-teologiska övningsinstitutens framtida ställning, m.m. I anslutning härtill anförde statsrådet följande.

Denna dag anmäler statsrådet Moberg fråga om utredning rörande den religionsvetenskapliga utbildningens mål och organisation och hemställer att utredningen uppdrages åt universitetskanslersämbetet. I anslutning härtill bör den praktisk-teologiska prästutbildningen och de praktisk-teologiska övningsinstitutens framtida ställning närmare utredas genom särskilt tillkallad sakkunnig.

En huvuduppgift för den sakkunnige bör vara att se över utbildningen vid övningsinstitutet och lägga fram förslag till ny läroplan. Härvid bör beaktas avvägningen och gränsdragningen mellan den religionsvetenskapliga utbildningen vid universiteten och den praktisk-teologiska prästutbildningen. Det är sålunda möjligt att en viss omfördelning av studiestoffet mellan fakultet och övningsinstitut bör ske. Den förändring i den prästerliga verksamheten som på senare år ägt rum bör beaktas vid utformningen av den praktisk-teologiska utbildningen. I dessa utbildningsfrågor bör den sakkunnige arbeta i nära kontakt med universitetskanslersämbetets utredning rörande den religionsvetenskapliga utbildningens mål och organisation.

En annan huvuduppgift för den sakkunnige bör vara att utreda frågan om de praktisk-teologiska institutens framtida ställning och organisation. Förslagen i denna del bör givetvis ta

hänsyn till de förändringar av institutens uppgifter som kan bli resultatet av övervägandena i den förstnämnda huvudfrågan. En viktig fråga är hur huvudmannskapet lämpligen bör vara utformat. Nära samband därmed har frågan om institutens antal och lokalisering. En sådan förläggning bör eftersträvas som tillgodoser rekryteringen av kvalificerade lärare. Institutens lokalbehov och möjligheterna att tillgodose detta måste också övervägas. En viktig fråga är vidare hur kostnaderna för instituten skall bestridas. Den sakkunnige bör överväga, om finansieringen bör ske genom statsmedel eller om kyrkofondsmedel bör tas i anspråk.

I skrivelse den 20 september 1968, nr 24, har kyrkomötet hemställt om en utredning av de krav på studieorganisation och examensstadga som måste ställas med anledning av församlingsarbetets behov av akademiskt utbildad arbetskraft. Framställningen var föranledd av två motioner vid kyrkomötet. Andra tillfälliga utskottet har i sitt av kyrkomötet godkända betänkande (nr 6) över motionerna framhållit, att församlingarnas behov av differentierade tjänster allt starkare gör sig gällande. Som exempel nämns vad som förslagsvis kallas församlingspedagoger. Inom svenska kyrkans samarbetsråd för utbildningsfrågor pågår en omfattande inventering av de differentierade utbildningskrav som olika tjänster inom församlingsarbetet ställer. Resultatet av denna inventering torde böra beaktas vid utformningen av såväl den praktisk-teologiska som den religionsvetenskapliga utbildningen.

Såsom framhålls i utskottets nämnda betänkande finns det ett antal personer med yrkeserfarenhet från andra områden som önskar omskola sig till prästtjänst. Somliga har avlagt examina vid andra fakulteter än de teologiska. En översyn bör ske i fråga om de riktlinjer som tillämpas för dispens från teologiska examina för prästvigning. Vidare har kyrko-

mötet (kskr 1968: 42) hemställt om utredning om inrättande av prästerliga arvdestjänster, som skulle skötas vid sidan av annat yrkesarbete, och om anordnande av särskilda teologiska kurser för personer, som vore villiga och lämpliga till sådana tjänster. Kungl. Maj:t har tidigare denna dag avslagit framställningen om utredning i vad den avser inrättande av sådana tjänster. Trots att några prästerliga deltids-tjänster i den föreslagna formen således inte kommer till stånd torde det ofta vara värdefullt att kunna anlita någon som tjänstgör bara på deltid. Frågan om den särskilda utbildning som kan behövas för sådan tjänstgöring påkallar därför uppmärksamhet. Därvid bör kontakt tas med universitetskanslersämbetets utredning rörande den religionsvetenskapliga utbildningen dels om fördelningen av denna utbildning mellan de praktisk-teologiska övningsinstituten och universiteten, dels rörande utformningen av den religionsvetenskapliga delen av utbildningen.

Slutligen har frågan om prästernas fortbildning aktualiserats i olika sammanhang. För att kyrkan skall kunna möta de behov den ställs inför behöver flertalet präster större insikter i t.ex. psykologi— inte minst ungdomsårens psykologi — själavård, arbetsledarteknik med personalvård och arbetsetik än vad de erhållit, när de genomgått den praktisk-teologiska kursen. Vidare redovisas nya resultat inom exegetiken och andra teologiska forskningsområden, och prästerna behöver orientering om dessa framsteg. En viss fortbildningsverksamhet förekommer redan i form av teologiska seminarier och kurser för präster ute i stiftet, och vissa mindre bidrag till denna verksamhet utgår ur kyrkofonden. Den sakkunnige bör undersöka, om denna verksamhet behöver ges fastare former eller över huvud i vilken omfattning sådan fortbildning bör ske och hur den bör organiseras. Närmast till hands ligger att tänka sig en fortbildning på stiftsnivå även i fortsättningen. Det bör övervägas om domkapitlen skall ges möjlighet att vid sidan av stiftens prästsällskap anordna fortbildningskurser. Även här är finansieringsfrågan av intresse. Det förtjänar också att övervägas, om de nya övningsinstituten kan spela en roll, när det gäller fortbildningen.

1.2 Utredningsarbetets bedrivande

I enlighet med direktiven har den sakkunnige kontinuerligt deltagit i utredningsarbetet inom den av universitetskanslersämbetet tillsatta utredningen rörande den religionsvetenskapliga utbildningens mål och organisation (RUMO). Överläggningar har också ägt rum med bl.a. företrädare för U 68, uni-

versitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen, de praktisk-teologiska övningsinstituten vid de teologiska fakulteterna och de teologiska studieråden i Lund och Uppsala, ärkebiskopen jämte övriga biskopar, Svenska kyrkans centralråd, Svenska prästförbundet, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Sveriges kyrkliga studieförbund samt Svenska kyrkans samarbetsråd för utbildningsfrågor, numera Svenska kyrkans utbildningsnämnd.

För att studera den internationella situationen rörande den praktiska prästutbildningen liksom prästernas fortbildning har den sakkunnige företagit studieresor till England, Skottland, Västtyskland och Schweiz. Den sakkunnige har också deltagit i följande konferenser som behandlat ämnen i anslutning till utredningsuppdraget: arbetskonferens kring prästernas fortbildning i Stockholm 30 januari 1970, anordnad av Svenska kyrkans samarbetsråd för utbildningsfrågor, nordisk konferens om den praktiska prästutbildningen i Sigtuna 21—23 augusti 1970, anordnad av Sigtunastiftelsen, konferens kring prästutbildningen å Lejondal 7—8 januari 1971, anordnad av Svenska prästförbundet, konferens om prästutbildningen i de nordiska kyrkorna i Oslo 7—8 september 1971, anordnad av Den norske kirkes presteforening på uppdrag av den av Kirke- og undervisningsdepartementet tillsatta utredningen rörande »hvilke utdanningskrav det ut fra hensynet til arbeidsoppgaver og funksjoner bør stilles til prester i Den norske kirke», samt tillsammans med sekreteraren en konferens om prästrollen i det moderna samhället i Sigtuna 14—16 september 1971, anordnad av Nordiska ekumeniska institutet.

Den sakkunnige har avgivit yttranden den 28 mars 1970 över betänkandet Åtgärder för förbättrad konfirmandundervisning (stencil U 1969: 6) samt den 27 augusti 1970 över framställning angående studiemedel för deltagare i utbildning av församlingssekreterare och församlingsassistenter.

Till utredningen har inkommit ett antal skrivelser från skilda organisationer och enskilda personer.

2.1 Inledning

I fråga om prästutbildningen har översiktliga historiska redogörelser lämnats tidigare i olika sammanhang. Sådana redogörelser ingår i det av Yngve Brilioth framlagda Betänkande med förslag rörande ändring av gällande bestämmelser ifråga om prästutbildningen (SOU 1942: 33), i 1945 års universitetsberednings betänkande 5 Examina och undervisning, universitetsstatistiken (SOU 1949: 54), i universitetskanslersämbetets utredning och förslag angående Utbildningen av präster och kristendoms lärare (1955), i det av biskopsmötets prästutbildningskommitté avgivna Betänkande med förslag angående utformningen av prästutbildningen (1965) och i det av 1958 års utredning kyrka—stat utgivna delbetänkandet nr 8 De teologiska fakulteterna (SOU 1967: 17). I de nämnda förslagen presenteras både svenskt och internationellt material rörande både teoretisk och praktisk prästutbildning. Som bakgrund till sitt förslag om den religionsvetenskapliga utbildningens mål och organisation har RUMO i sitt betänkande lämnat en redogörelse som också behandlar såväl den svenska som den internationella utvecklingen beträffande den teoretiska prästutbildningen.

Med hänsyn till föreliggande historiska översikter synes det icke vara nödvändigt att i detta sammanhang utarbeta en särskild historik som bakgrund till här framlagda

förslag. Utredningen vill därför allmänt hänvisa till ovannämnda framställningar. Det synes emellertid vara angeläget att lämna en kortfattad redogörelse dels för den diskussion som förts i Sverige under det senaste decenniet rörande nu gällande bestämmelser om och utformningen av den praktiska prästutbildningen och dess relation till samhällets utbildningspolitik i övrigt dels för de utvecklingstendenser som kan iakttagas på internationellt område.

2.2 Den svenska situationen

Den genom Kungl. Maj:ts stadga angående teologiska examina 1955 (nr 209) fastställda nya studieordningen genomfördes vad avser den praktisk-teologiska övningskursen fr.o.m. höstterminen 1956. Genom denna omläggning tillgodosågs en rad önskemål som framförts under en lång följd av år. Likväl kom diskussionen om ändringar i utbildningen mycket snart i gång närmast i syfte att åstadkomma en mera klart målriktad prästutbildning. Redan vid 1958 års kyrkomöte togs frågan om prästutbildningen upp i anledning av en motion »om åtgärder för kyrkans bättre anpassning som folkkyrka». I utskottsbetänkandet konstaterades att även om prästutbildningen nyligen varit föremål för omläggning kunde man »ifrågasätta om inte prästen, utöver den teologiska utbildningen, som inte får efter sättas, behöver betydligt djupare insikter i

modern samhällskunskap och människokunskap än vad med den nuvarande utbildningen kan vinnas». Utskottet framhöll emellertid att vad som yrkades i motionen kunde förverkligas genom biskopsmötets, diakonistyrelsens eller andra kyrkliga organs initiativ och föreslog därför att motionen icke skulle föranleda någon kyrkomötets åtgärd. Så blev också beslutet.

Den del av ovannämnda motion som handlade om prästutbildningen aktualiserades genom biskopsmötets försorg. På biskopsmötets uppdrag lät diakonistyrelsen Kjell Barnekow utföra den begärda utredningen. Barnekow framlade 1962 sin utredning: Effektiv prästutbildning — en utredning. I denna har tillvaratagits en del av de intentioner som uttalats i motionen. Beträffande den teoretiska utbildningen föreslås i anslutning till kyrkomötets uttalande endast smärre förändringar, som skulle skapa utrymme för »undervisning i socialetik och samhällsorientering samt en bättre ställning för undervisning i religionsfilosofi . . . samt hermeneutik». Utförligare behandling ägnas däremot den praktiska utbildningen, där särskilt pastoralteologins införande som nytt ämne diskuteras i syfte att bl.a. ordna undervisning i »sättet att sköta en församlings-tjänst» med samarbete, kontaktskapande och arbetsfördelning som viktiga inslag samt i själavårdslära. Den praktiska utbildningen föreslås omfatta två terminer med två månaders inlagd praktik i församling.

Från biskopsmötets sida fortsattes arbetet genom en 1963 tillsatt kommitté med uppdrag att utreda frågor sammanhängande med prästutbildningen samt att framlägga förslag i ärendet. Såsom huvuduppgifter preciserade kommittén sitt utredningsuppdrag i tre punkter: 1. vilka krav på kunnskap och färdigheter, som kan ställas på en präst i vår tid, 2. vilka av dessa krav, som tillgodoses genom den nuvarande utbildningen, samt 3. på vilket sätt övriga krav på utbildningen skall kunna tillgodoses.

En viktig del i utredningens arbete utgörs av en attitydundersökning bland präster prästvigda åren 1939—42 och 1957—62. Syftet med undersökningen var att få fram

en bild av hur prästerna uppfattat sin utbildning, såväl förtjänster som svagheter. Undersökningsformuläret utsändes till 688 präster. Sammanlagt 331 besvarade formulär inkom till utredningen. Genomgående önskade man mer undervisning i den centrala kyrkliga substansen och mer övning i att explicera kyrkans budskap i samtidens förändrade värld och bland samtidens människor med speciella problem. Homiletik, kateketik och själavårdslära angavs som de ämnen som i första hand borde få ökad undervisningsomfattning. Önskemålen gällde också religionspsykologi, religionssociologi samt textinterpretation.

Som bakgrund till de konkreta förslagen sökte kommittén »fixera de grundläggande krav som kyrkan i varje tid alltid måste ställa på sina präster» samtidigt som den ville precisera »de förväntningar som samtiden och framtiden med en förändrad, samhällelig, kulturell och psykologisk struktur kan ställa på prästerskapet». För att fungera som präst krävs därför inte bara »grundliga teoretiska kunskaper inom de teologiska disciplinerna med vana vid vetenskaplig metodik» utan också förmåga att bearbeta och applicera stoffet, främst det exegetiska och systematiska, på den aktuella situationen.

Vid sin utformning av förslaget till studieplan utgick kommittén från att den teoretiskt teologiska utbildningen i teologie kandidatexamen skulle ge den teoretisk-dogmatiska grunden för evangeliets tolkning. Vid uppläggningsen av den praktiska utbildningen skilde man på förutsättningsämnen, som skulle ge grundläggande kunskaper om människan och samhället — psykologi, psykiatri, samhällsorientering — och huvudämnen, som skulle ge utbildning i hur prästen i praktiken omsätter evangeliet i dagsituationen. Huvudämnena utgjordes av pastoralteologi med församlingsstyrelse och församlingsarbete, homiletik, pedagogik, själavård, kyrkorätt. I sitt detaljerade förslag till studieplan lägger kommittén tyngdpunkten på utbildning i homiletik, pedagogik och framför allt själavård och pastoralpsykologi. Utbildningen föreslås omfatta ett år med tre månaders praktiktjänstgöring under

särskilt utbildade handledare. Förslaget upp- tar också två övningsinstitut, ett i Sigtuna och ett i Malmö, skilda från de teologiska fakulteterna vid universiteten och med en för båda gemensam central styrelse under ärkesbiskopens ledning med underställda lokala styrelser. Kommittén förutsätter dessutom en organiserad fortbildning av prästerna för att upprätthålla kunskaper och färdigheter i nivå med gällande utbildning.

Betänkandet från biskopsmötets prästutbildningskommitté utsändes på remiss till de teologiska fakulteterna, samtliga domkapitel och stiftsråd samt en rad kyrkliga organisationer och sammanslutningar, sammanlagt 49. Remissvaren ger genomgående uttryck åt en positiv inställning till det framlagda förslaget. Svaren understryker riktigheten av att utbildningen enligt målbeskrivningen tar sikte på människan i dagens samhälle och de konsekvenser detta fått i form av undervisning om samhället och människan. Integrationen av praktiken tillhör också de förslag som vunnit allmän uppslutning. De flesta remissorgan accepterar och tillstyrker den föreslagna ettåriga utbildningen. Viss tveksamhet om lämpligheten att förlänga studietiden framföres emellertid från några håll, i stället föreslås den nuvarande utbildningstiden utsträckt till 20 veckor mot nuvarande 16. Kursplanerna har genomgående fått ett positivt mottagande. Särskilt understrykes vikten av den föreslagna studiekursen i aktuell religionsdebatt liksom uppläggningsen av ämnet pastoralteologi. Beträffande praktiktjänstgöringen understrykes vikten av att därvid kunna tillgodose behovet av såväl kyrklig som social tjänst liksom också från något håll angelägenheten av att skapa förtroget med arbetslivet genom praktiskt arbete. Majoriteten remissvar är positiva till förslaget om förändrat huvudmannaskap varigenom Svenska kyrkan själv skulle bli huvudman för den praktiska utbildningen. Samtidigt understrykes emellertid vikten av att visst samband kan upprätthållas med universitetens teologiska fakulteter. I anslutning härtill uttrycktes en klar skepsis mot förslaget att förlägga instituten utanför universitets-

orterna, både av sociala och av utbildnings- skäl. Från studerandehåll ställde man sig i princip positiv till förslaget och de olika stiftens teologgrupper i Lund förklarade sig anse »att den föreslagna prästutbildningen har goda möjligheter att ge prästkandidaterna en utbildning som motsvarar de krav som ställs på prästen i nutida församlings- arbete». I en hel del fall har man i remiss- svaren dellösningar och kompletteringar men i stort sett framförs inte några syn- punkter eller önskingar av grundläggande skiljaktighet från förslaget.

I diskussionen om prästutbildningen ingår också en debattbok Skall samhället utbilda präster? redigerad av Jan Erik Wikström och utgiven 1966, vari företrädare för teologiska fakulteterna, Svenska kyrkan och de fria trossamfunden framlägger synpunkter och önskemål. I ett avsnitt om teologutbildningen diskuterar Hampus Lyttkens frågan om praktens ställning utifrån utbildnings- sammanhanget. Han pläderar därvid för en större integration mellan teori och praktik, vilket skulle ge både ökad målinriktning och förbättrad studiemotivation. Genom tillämpningsövningar skulle studenterna »tränas i att utförligt och motiverat . . . besvara frågor av samma typ som de sedan ställs inför i det praktiska livet». Anknytningen av praktisk utbildning till teoretisk kan enligt honom också motiveras med behovet av att anlita vid universitetet tillgängliga experter såsom psykologer, sociologer, psykiatriker, filosofer. För praktens bibehållande vid universitetet talar också, framhålles det, att stora delar av denna utbildning inte är samfundsmässigt orienterad.

I den utförliga redovisning av teologisk forskning och undervisning, som Arne Palmqvist framlagt för 1958 års utredning kyrka— stat och som ingår i delbetänkandet nr 8 De teologiska fakulteterna, ägnas också ett avsnitt åt de praktisk-teologiska övningsinstituten. I centrum för framställningen står där frågan om institutens organisatoriska ställning. Samma sak står också i centrum för utredningens egna synpunkter och slutsatser. Dessa frågor kommer att särskilt behandlas nedan i kap. 6.2 Huvudmannaskap.

Vid kyrkomötet 1968 aktualiserades frågan om prästutbildningen genom en motion (nr 29) om utredning angående prästutbildningens krav. Enligt motionen borde utredningen bl.a. omfatta vad som bör krävas av direkt teologisk utbildning för olika församlingstjänster och i vad mån och var i så fall en komplettering är lämplig med kunskaper i andra discipliner än de teologiska. Den borde också utreda vilka teologiska kunskaper som bör krävas av personer med annan yrkesutbildning än den teologiska som vill bli präster. I enlighet med utskotts- och betänkandets förslag hemställde kyrkomötet hos Kungl. Maj:t om en utredning av de krav på studieorganisation och examensstadga, som måste ställas med anledning av församlingsarbetets behov av akademiskt utbildad arbetskraft.

Vid kyrkomötet berördes den utredning om behovet av olika tjänster i församlingarna som just då utfördes av Svenska kyrkans samarbetsråd för utbildningsfrågor. Resultatet av denna undersökning publicerades som ett förslag i skriften Svenska kyrkan och dess utbildningsfrågor, 1969. I detta behandlas inte prästutbildningen men indirekt kom man in på avgränsningar mellan olika slag av tjänster inom församlingarna. Prästutbildningen blir därvid en del i kyrkans totala utbildningssammanhang.

I samband med sitt riksmöte 1969 tog Riksförbundet kyrkans ungdom upp frågan om prästutbildningen. I två av sina därvid fattade resolutioner förordar Riksförbundet dels »att de teologiska studierna ökas med ett års praktisk utbildning som inte leds av fakulteten utan av Svenska kyrkan» dels »att prästutbildningen effektiviseras med tyngdpunkten lagd på studier i sociologi, psykologi, själavård och pedagogik».

Ett konkret förslag till uppläggning av den praktiska prästutbildningen framlades 1970 i samlingsvolymen Präst — funktion och utbildning. I boken har samlats upp mycket av den föregående debatten. I avsnittet Kyrkans högskola presenterar Göran Bexell sitt förslag som inleds med krav på målanalys som grundval för utbildningsplanering. Flera skäl talar enligt författaren

för att den praktiska prästutbildningen kan behålla kontakten med utbildningssamhällets utveckling och därmed universiteten, eftersom universitetsutbildningen idag klart syftar fram till yrkesexamen och redan nu på många håll en rad praktiska element ingår i utbildningen. Han menar dock att Svenska kyrkan bör bygga upp ett utbildningsinstitut i egen regi »med åtföljande frihet i organisation och innehåll och med större möjligheter att anpassa det hela efter de krav som det aktuella kyrkolivet ställer». Förslaget omfattar en tvåterminsutbildning vid två institut där intensivundervisning genom sammandragningar bör förekomma med grupparbeten som dominant undervisningsform samtidigt som individualisering och specialisering möjliggöres.

Förslaget presenterar också en konkret plan för undervisningens uppläggning i 10 ämnesblock med procentuell fördelning inom utbildningsramen. Praktisk tjänstgöring föreslås omfatta 25 %, homiletik 13 % och människovård 13 %. De 10 ämnesområdena utgörs av: 1. kyrkolag och församlingsstyrelse, 2. homiletik, 3. religionspedagogik, 4. människovård, 5. liturgik, 6. kyrkliga arbetsformer, 7. samhällskunskap, 8. aktuell religionsdebatt, 9. praktisk tjänstgöring och 10. självvald verksamhet.

Som ett delvis nytt inslag framlägges här förslag om personlig handledning av varje deltagare i övningskursen under minst ett år före utbildningens påbörjan — om möjligt i samverkan med S:t Lukasstiftelsen — och förenad med persongenomgång. Syftet härmed är att så långt som möjligt »hjälpa den blivande prästen fram till en från emotionella bindningar renad tro, att öka kandidatens chanser att hjälpa andra genom ökad självkänedom samt slutligen att avråda de personer från prästyret, vilka visar tydliga tendenser till olämplighet».

Under de senaste åren har deltagarna i den praktiska övningskursen fått lämna en värdering av utbildningen. Bland de synpunkter som därvid redovisats kan man notera en enstämmig önskan om bättre integration mellan teoretisk och praktisk utbildning. Framför allt gäller detta den her-

menutiska bearbetningen av det exegetiska materialet. Innehållsmässigt föreligger genomgående krav på utökad utbildning i själavård/människovård. Studieorganisationsrisk önskar man från flera håll undervisningen upplagd i grupparbetsform i så stor utsträckning som möjligt, ökad anknytning till verksamhet i fungerande församlingar, sammandragning av deltagarna till week-endkurser, studenternas direkta medverkan vid undervisningens uppläggning. Mot bakgrund av egna erfarenheter önskar man att praktiken dels skall äga rum under terminstid och icke under sommartid/ferietid så som oftast sker nu dels skall ske under ledning av särskilt utbildade handledare. Ifråga om omfattningen av den praktiska utbildningen råder delade meningar, även om flertalet finner en förlängning till två terminer angelägen inte minst med hänsyn till det kompakta undervisningsschema som nu föreligger.

Debatten om prästutbildningen har också rest frågan om alternativa utbildningsvägar för den som vill bli präst. I skrivelse till Kungl. Maj:t 1954 hemställde Svenska kyrkans diakonistyrelse på grundval av en in- om styrelsen gjord utredning, att Kungl. Maj:t skulle låta föranstalta om skyndsamt utredning angående korttidsutbildning för prästämbetet under 1955—57 för därtill meriterade personer. Skälet för anordnande av sådan utbildning uppgavs främst vara den hotande prästbristen. Det underströks att det här var fråga om en engångsföreteelse och att man som krav för deltagande borde ställa såväl inskrivningsbehörighet vid universitet som flera års universitetsstudier samt en ålder om lägst 30 år. I prop. 73 till 1955 års riksdag framlades i linje härmed förslag till anslag till tillfällig korttidsutbildning av präster, omfattande den nya teologiska översiktskursen om tre studietermener jämte genomgång av den praktisk-teologiska övningskursen om en termin. Statsutskottet tillstyrkte förslaget, som dock avvisades av riksdagen efter en ganska omfattande debatt.

Vid kyrkomötet 1957 begärdes i en motion (nr 76) att kyrkomötet skulle hemställa

hos Kungl. Maj:t om utredning om en regelmässig väg till prästämbetet för personer som saknade akademisk teologisk utbildning. Som skäl härför anfördes i motionen att den församlingsprästerliga organisationen icke var tillräcklig för att kyrkans gärning skulle kunna utföras på ett verkligt effektivt sätt. Genom inrättande av en alternativ regelmässig studieväg skulle en förbättring härvidlag kunna ske. I utskottsberäkningen avstyrktes motionen med hänvisning till bl.a. värdet av grundliga teologiska kunskaper för prästen och risken för att genom den föreslagna ordningen det skulle uppstå två klasser av präster. Kyrkomötet avslag också motionen.

Framför allt på grund av en ökande prästbrist har under det senaste decenniet frågan om olika vägar till prästämbetet diskuterats. En lösning har man sökt genom att tillämpa dispensförfarande. Grundtanken i detta förfarande har varit att viss del av den teoretiska utbildningen skulle kunna kompenseras genom annan tidigare fullgjord utbildning och mångårig yrkesverksamhet som kunnat skapa livserfarenhet. (Om riktlinjer för dispens m.m. se kap. 5.1.) Frågan aktualiserades genom den ovannämnda motionen vid kyrkomötet 1968 om prästutbildningens krav som bl.a. tog sikte på att bereda vägen för personer med annan yrkesutbildning som önskade bli präster.

I sin prästmötesavhandling Diakon, veniat, assistentpräst? Till frågan om den kyrkliga lekmanaförkunnelsen förr och nu (1971) har Carl Henrik Martling efter förebild inom anglikanska kyrkan väckt frågan om införande av s.k. assistentpräster i Svenska kyrkan. Motiveringen för dessa är enligt Martling icke prästbristen, även om de givetvis skulle få stor betydelse i en sådan situation, utan »den vidgade evangelisatoriska kontaktyta och de nya dubbelriktade kanaler mellan kyrkoliv och arbetsliv som därigenom kan öppnas». Avsikten är att till assistentpräster prästviga högt kvalificerade veniater. Villkor för prästvigning skulle vara att den blivande assistentprästen ägde grundläggande teologisk kunskap, genomgått den praktisk-teologiska övningskursen samt ägde

andlig mognad, personliga förutsättningar, förtrogenhet med och engagemang i kyrkans liv och arbete. Assistentpräster skulle genom tjänstgöring på deltid, obundna av tjänsteorganisation och prästlönereglemente, fylla ett behov av differentierade former för prästämbetets utövning.

Som en försöksverksamhet inom prästutbildningens ram kan man betrakta den omskolningskurs för arbetslösa akademiker, som efter samråd med ärkesbiskopen och Svenska prästförbundet anordnas av arbetsmarknadsstyrelsen läsåret 1971/72 på Lekmannaskolan i Sigtuna med länsarbetsnämnden i Uppsala som närmaste huvudman. Till denna kyrkliga utbildning av präster anmälde sig 71 arbetslösa akademiker. Uttagningen skedde i samarbete mellan länsarbetsnämnden i Uppsala och biskopsmötet och ledde till att 24, som alla tidigare avlagt akademisk examen, f.n. deltagar i kursen. De flesta deltagarna har grundläggande humanistisk utbildning, en mindre del beteendevetenskaplig och en deltagare har naturvetenskaplig utbildning. Samtliga har avlagt fil. kand. eller fil. mag.examen. Kursen omfattar sammanlagt 37 veckor och innebär en koncentrerad teologisk grundutbildning med delkurser i anslutning till de teologiska disciplinerna, dock med tyngdpunkten på exegetisk och systematisk teologi. Efter godkänd genomgång av denna kurs skall deltagarna sedan genomgå den praktisk-teologiska övningskursen. Utbildningen är inte att betrakta som dispensutbildning i vedertagen mening — specialdispens av Kungl. Maj:t kommer dock att erfordras före prästvigning — utan deltagarna blir efter prästvigning utan inskränkning jämställda med dem som följt normal studiegång och där efter blivit prästvigda. Även om denna utbildningskurs är insatt i ett sammanhang, där prästbristen spelar en betydelsefull roll, utgör den samtidigt ett försök att erbjuda en annan utbildningsväg åt sådana som från annat yrkesområde vill söka sig till prästtjänst.

Jämsides med diskussionen om utbildningen av präster för Svenska kyrkan har debatten om pastorsutbildningen inom fri-

kyrkosamfunden ägt rum. I den ovan nämnda skriften Skall samhället utbilda präster? redovisas också i ett par artiklar aktuella synpunkter på och frågor rörande pastorsutbildningen bl.a. seminarieformen. Till dess fördelar räknas att den ger större frihet att utforma utbildningen med hänsyn till snabbt skiftande behov inom samfund och samhälle, möjlighet till klart målinriktade studier, idémässig enhetlighet, som kan förmedla större samfundskänsla, samt kombination av intellektuellt arbete och allmänt fostrande religiös gemenskap. Samtidigt påtalas också riskerna med en sådan form. Den kan leda till snäv bundenhet till samfundet, exklusivitet och isolering och omedvetenhet om innebörden av den pluralistiska situationen i samhället. Från samfundens sida har fördelarna uppfattats såsom större än riskerna även om man från studerandehåll har gett uttryck åt skepsis gentemot just seminarieformen. I överläggningarna mellan de olika trossamfunden har förslag om ett gemensamt frikyrkligt pastorsseminarium aktualiserats men icke förverkligats. Diskussionen har också gällt frågan om en eventuell samordning av samfundens seminarieutbildning med grundutbildningen vid teologisk fakultet — redan nu föreligger i flera fall stor överensstämmelse beträffande kurslitteraturen. Efterföljande eller parallellt meddelad samfundsinriktad utbildning vid seminarierna skulle därvid kunna utgöra en komplettering till grundutbildning vid de teologiska fakulteterna. Sistnämnda ordning har med positivt resultat prövats vid Evangeliska fosterlandsstiftelsens teologiska institut i Uppsala i samverkan med teologiska fakulteten vid Uppsala universitet. En annan i skilda sammanhang återkommande fråga gäller effektiviseringen av utbildningen.

Liknande frågor behandlas i den 1971 utkomna boken »Kallelse, studium, gärning. Till teologiska seminariets 100-årsjubelium». I denna skrift diskuterar seminariets rektor Olle Engström aktuella utbildningsfrågor inom Svenska missionsförbundet, bl.a. det ökade behovet av praktiktjänstgöring under utbildningen, närmare kontakter mellan se-

minarierna och de religionsvetenskapliga fakulteterna i framtiden, nödvändigheten av samordnad utbildning för olika kategorier församlingsarbetare samt frågor om seminarieformens fördelar och nackdelar.

Utbildningsfrågorna har också ställts in under ekumenisk aspekt. Den teoretiska grundutbildningen i form av grundläggande teologisk utbildning vid teologisk fakultet har utnyttjats av åtskilliga tillhöriga andra trossamfund än Svenska kyrkan. Sedan ett par år tillbaka pågår utredning om möjligheterna att skapa ett gemensamt seminarium för Svenska baptistsamfundet, Metodistkyrkan och Svenska missionsförbundet. På fortbildningens område har Frikyrkliga pastoralinstitutet anordnat en ettårskurs för pastorer inom olika samfund, omfattande bl.a. teologiska ämnen, församlingsvård, kulturorientering, samhällskunskap, naturvetenskap, psykologi och pedagogik. Utbildningen bedrivs delvis i internatform med sammanlagt tre kurser om 2 à 3 veckor per årskurs.

På det ekumeniskt inriktade utbildningsarbetets område kan också observeras den verksamhet som S:t Lukasstiftelsen driver som vidareutbildning i själavård, en utbildning som dels är ekumeniskt organiserad dels vänder sig till präster och andra församlingsarbetare inom skilda samfund.

Präst- och pastorsutbildningen utgör ingen isolerad utbildningsfråga utan är inställd i samhällets utbildningsproblematik och kan knappast lösas oberoende av denna. Idéerna på det allmänna utbildningsområdet påverkar också utformningen av trossamfundens utbildning. Ur denna synpunkt är arbetet inom 1968 års utbildningsutredning — U 68 — av största betydelse för utformningen av en kommande prästutbildning. De uttalanden och riktlinjer som möter i publicerade debathäften av U 68 visar på vissa principer för all utbildning och studieorganisation. En grundläggande princip är kravet på möjlighet till successiv differentiering med jämförelsevis breda grundkurser. I debattskriften *Forskningsanknytning och studieorganisation* (1970) hävdas att i högskolans grundutbildning finns ett nära samband

mellan målet att »ge kunskaper över förhållandevis vida områden och målet att ge metodskolning och träning att på egen hand tillgodogöra sig information som samlats och bearbetats av andra». Ett klart inslag av yrkesinriktade utbildningsmoment tillhör grundvalen i den eftergymnasiala utbildningen. Man skiljer därvid mellan närförberedelser — avsedda att vara till hjälp under den första yrkesverksamma tiden — och fjärrförberedelser, som syftar till en senare tidpunkt i verksamheten. Som ett väsentligt drag i utbildningen har man pekat på önskvärdheten av varvad utbildning, dvs. varvning mellan teoretiska studier och praktisk yrkesverksamhet. Av grundläggande betydelse är också tanken att den postgymnasiala basutbildningen måste ses i ett större sammanhang och betraktas just som grundläggande utbildning som i sig kräver en fortsättning i form av ständigt återkommande systematiserad utbildning både såsom fortbildning för att hålla den grundläggande kunskaps- och färdighetsnivån vid makt och som vidareutbildning som syftar till påbyggnad och specialutbildning.

I diskussionen om den praktiska prästutbildningen har också dessa frågor aktualiserats och påverkat framlagda förslag och ställningstaganden.

2.3 Enkäter om prästutbildningen

I samband med sin utredning om prästutbildningen sökte Yngve Brilioth erhålla en värdering av gällande utbildning från dem som själva genomgått den. Visst underlag erhöll han genom inkomna svar på en i Svensk kyrkotidning 1940 införd vädjan till dem som prästvigt åren 1926—40 att meddela sina erfarenheter och önskemål med utgångspunkt från några i tidningen publicerade frågor rörande studietid, förberedande praktiskt församlingsarbete, värden och brister i utbildningen samt slutligen förslag till åtgärder för en förbättring av prästutbildningen. Resultatet kan sammanfattas i krav på dels fördjupad och utökad utbildning i ämnen som redan ingick i övningskursen dels upptagande av nya fack särskilt

rörande själavård, social orientering och kyrkans arbetsformer. Dessutom påtalades behovet av personlig fostran under framför allt denna del av utbildningen. En sammanställning av synpunkterna ges i betänkandet 1942 (SOU 1942: 33).

En ny värderingsundersökning gjordes i den fortsatta beredningen av prästutbildningsfrågan genom de 1944 tillsatta prästutbildningsakkunniga, som samma år framlade sitt förslag och därvid presenterade resultatet av denna undersökning (SOU 1944: 67). Ett kort frågeformulär om prästutbildningen och dess effektivitet utsändes av de sakkunniga till samtliga 32 stiftsadjunkter i landet, varav 29 besvarade formuläret. I de inkomna svaren underströks beträffande den praktiska utbildningen bl.a. behovet av undervisning, som kunde ge bättre förtrogenhet med samhällsmiljön, de sociala förhållandena och folkrörelserna. Likaså uttrycktes genomgående önskemål om en betydande utbyggnad av utbildningen i psykologi och själavård. Det påpekades också i flera fall att förbättringarna endast kunde komma till stånd genom en utökning av tidsramen för övningskursen.

Såsom ovan 2.2 framhållits gjorde den av biskopsmötet 1963 tillsatta prästutbildningskommittén en omfattande attitydundersökning bland präster som prästvigtis åren 1939—42 och 1957—62. Avsikten var att få en bild av hur prästerna uppfattat sin utbildning, såväl förtjänster som svagheter. I ett särskilt kapitel i betänkandet redovisas enkäten genom en utförlig rapport utarbetad av docent Berndt Gustafsson vid Religionssociologiska institutet i Stockholm. Innebörden av det har i korthet sammanfattats ovan i samband med redogörelsen för betänkandet från biskopsmötets prästutbildningsakkunniga.

I samverkan med RUMO genomfördes 1970 en enkät till präster inom Svenska kyrkan som avlagt praktisk-teologiska prov läsåren 1964/65 och 1967/68. Enkäten utsändes till 160 personer, varav 81 svarade. I RUMO:s betänkande redovisas enkäten vad avser de frågor som har relevans för den teoretiska utbildningen.

Bland dessa fanns dock frågor som också berörde den praktiska prästutbildningen. Dessutom ingick ett särskilt avsnitt som enbart tog sikte på den praktiska utbildningen. I korthet skall här redogöras för några av de synpunkter som därvid kom fram och som har aktualitet för utformningen av den praktiska prästutbildningen.

En av frågorna löd: »Vad har Ni upplevt som den största bristen?» Svaren fördelade sig enligt följande:

- 44 människokunskap, familjekunskap, familje-frågor etc.
- 18 själavårdslära
- 10 planering, administration
- 7 bristande kontakt med arbetssituationen.

En annan fråga tog upp problemet: »Inom vilket område eller ämne (områden/ämnen) skulle Ni vilja ha fått mer kunskap?» Svaren på denna fråga gav ett ganska klart utslag och de mest frekventa framgår av uppställningen nedan.

- 63 själavård
- 45 familjefrågor
- 45 psykologi (pastoralpsykologi)
- 40 ungdomsarbete
- 37 interpretation av NT:s texter
- 31 nytestamentlig teologi
- 25 religionspsykologi
- 25 praktiska homiletiska övningar
- 24 religionssociologi
- 24 interpretation av GT:s texter
- 24 kasualltal
- 23 söndagsskolarbete
- 22 pastoratsförvaltning.

Det är alltså flera ämnen inom den praktiska utbildningen som har prioriterats vid valet.

En fråga hur man ställde sig till önskvärdheten av en specialisering i prästutbildningen bedömdes enligt följande

- 30 mycket önskvärd
- 18 ganska önskvärd
- 11 inte särskilt önskvärd
- 15 inte alls önskvärd
- 7 vet inte.

Vid valet av ämnesområde vid en sådan specialisering kom själavårdsläran överst på skalan med 34 och därefter psykiatri med 25.

I en fråga ställdes problemet om s.k. var-

vad utbildning, t.ex. ett års teoretiska studier, ett års praktiska studier, ett års teoretiska studier igen. En sådan ordning fick en i stort sett positiv bedömning med följande svarsfrekvens

- 31 mycket önskvärd
- 25 ganska önskvärd
- 12 inte särskilt önskvärd
- 10 inte alls önskvärd
- 3 vet inte.

En fråga handlade om den praktiska utbildningens längd. Ingen ansåg att denna utbildning kunde förkortas, 21 att den borde bibehållas oförändrad och 54 att den

borde förlängas. De flesta ansåg också att den borde omfatta ett år.

Av de svarande ansåg 70 att fortbildning borde ske. När det gällde ämnesområden för en sådan fortbildning erhöll homiletik, själavård och kateketik de högsta talen.

I ett särskilt avsnitt togs frågan om undervisningsbehovet inom den nuvarande praktisk-teologiska övningskursen upp. De frågor som samlats där var helt likalydande med motsvarande frågor i attitydundersökningen 1963 för att möjliggöra en direkt jämförelse med då redovisade erfarenheter. Frekvensen vid 1970 års enkät framgår av redovisningen nedan.

Fråga nr 13 i det utsända frågeformuläret: Hur bedömer Ni undervisningsbehovet för följande ämnen, som f.n. ingår i »praktiken»? Bedöm graden av undervisning i varje moment och markera i resp. kolumn.

	Mycket mer undervisn.	Något mer undervisn.	Tillräckligt	Något mindre undervisn.	Mycket mindre undervisn.
1. <i>Homiletik</i>	15	25	14	6	1
Predikan					
a) teori	17	29	25	7	3
b) praktiska övningar	18	24	26	5	6
Kasualtal					
a) teori	15	35	22	6	1
b) praktiska övningar	14	33	24	5	1
Liturgisk aktion					
a) teori	7	19	44	5	0
b) praktiska övningar	16	13	41	3	0
2. <i>Kateketik</i>	14	23	29	0	0
Undervisning om stoffets urval och disposition	17	21	30	1	1
Undervisning i lektionsföring	19	25	31	2	1
Praktiska övningar	20	23	33	1	0
3. <i>Pastoralpsykologi och själavårdslära</i>	43	13	5	1	1
Psykologi (pastoralpsykologi)	51	12	10	2	2
Själavård	58	4	4	1	2
4. <i>Liturgisk läsning och liturgisk sång</i>	1	9	46	3	0
Liturgisk läsning	3	3	64	7	3
Undervisning av talpedagog	4	14	54	4	3
Liturgisk sång	7	12	56	2	1
5. <i>Kyrkolagfarenhet</i>	5	19	36	5	1
Kyrkorätt	7	20	45	6	2
Pastoratsförvaltning	12	27	6	4	1
6. <i>Orientering i kyrkliga arbetsformer</i>	22	19	15	3	0
Söndagsskolarbete	24	25	25	3	1
Ungdomsarbete	38	22	16	1	1
Kyrklig bildningsverksamhet	20	19	28	7	1
Familjefrågor	53	14	8	1	0
Kyrkovård	13	17	38	6	2

I sammanställningen ovan redovisas den individuella bedömningen av undervisningsbehovet inom nu gällande studieorganisation av den praktiska utbildningen enligt svaren på frågeformuläret.

Vid en jämförelse med resultatet från den tidigare genomförda attitydundersökningen framgår det att tendensen alltjämt är densamma, även om vissa förskjutningar kan iakttagas, möjligen beroende på de förändringar som skett i utbildningen under åren efter undersökningen 1963. Genomgående önskar man en utökning av undervisningen i de ämnen som ingår i övningskursen. Det dominant kravet på utökning gäller liksom 1963 främst ämnesområdet pastoralpsykologi med själavårdslära samt det därmed nära sammanhängande om familjefrågor. Därefter kommer ungdomsfrågorna, men också i ämnena homiletik och kateketik framträder klart önskemål om ytterligare utbildning.

Tendenserna vid bedömningen av gällande utbildning liksom ifråga om önskemål synes vara likartade inom de fria trossamfundet enligt vad som framgår av den enkät som RUMO genomförde 1970 och som vad beträffar frågornas formulering och innehåll delvis är helt parallell till den ovan nämnda. Enkäten omfattade pastorer inom Svenska baptistsamfundet och Svenska missionsförbundet som avslutat sin utbildning vid resp. samfunds seminarium vt 1965 och vt 1968. Enkäten utsändes till 35 pastorer och besvarades av 19, varav 15 tillhörde Svenska missionsförbundet och 4 Svenska baptistsamfundet. Överst på listan av områden och ämnen som man önskar få mer kunskap i under utbildningen möter själavård, familjefrågor, psykologi och pastoralpsykologi.

Önskvärdheten av möjlighet till specialisering bedömdes enligt följande

- 7 mycket önskvärd
- 6 ganska önskvärd
- 3 inte särskilt önskvärd
- 1 inte alls önskvärd
- 2 vet inte

Möjligheten till varvad utbildning ansåg 10 vara mycket önskvärd, 7 ganska önskvärd och 2 inte alls önskvärd.

Den totala utbildningstiden bedömdes bära bibehållas oförändrad, medan man ansåg att den praktiska skolningen borde om-

fatta ett år. Genomgående önskade man periodiskt återkommande fortbildning, främst i själavård och aktuella livsåskådningsfrågor.

Sammanfattningsvis kan man med utgångspunkt från attityd- och enkätundersökningar konstatera att det finns vissa genomgående drag i värderingen av utbildningen från deras sida som avslutat sin utbildning och gått in i yrkesverksamhet. Trots de förändringar som skett och de omläggningar som vidtagits framstår den nuvarande utbildningen som otillräcklig när det gäller att ge kunskaper och färdigheter för att kunna fungera på ett tillfredsställande sätt i vissa av de uppgifter och funktioner som är förbundna med tjänstgöringen såsom präst.

2.4 Tendenser på internationellt område

Frågan om prästutbildningens innehåll och utformning har under det senaste decenniet varit föremål för ingående diskussion inom praktiskt taget alla kyrkosamfund. Inom Kyrkornas världsråd har problemet tagits upp till behandling i Division of studies genom Study of problems of ministry and theological education. Genom konferenser och publicering av material från skilda kyrkor har man sökt klarlägga och redovisa tendenser och synpunkter. Som ett resultat härav kan man se det arbete som ledaren för utredningsarbetet inom Kyrkornas världsråd Steven G. Mackie publicerat i skriften Patterns of ministry, theological education in a changing world, 1969. Denna innehåller också den officiella rapporten från Study on patterns of ministry and theological education, ingiven till världskyrkomötet i Uppsala 1968.

Inom Lutherska världsförbundet har prästutbildningsproblematiken på liknande sätt aktualiserats centralt. I häfte 3 1970 av tidsskriften Lutheran World ges en överblick över situationen inom ett antal lutherska kyrkor liksom artiklar av mer principiell art. I Västtyskland pågår ett omfattande utredningsarbete beträffande främst den teologiska grundutbildningen, vilket successivt alltifrån 1967 presenterats i bokform i se-

rien Reform der theologischen Ausbildung. Samtidigt arbetar de enskilda landskyrkorna var på sitt håll med förändringar av den praktiska utbildningen. Också inom Norden pågår förnyelsearbetet.

På anglikanskt område har diskussionen i första hand gällt organisatoriska frågor om bl.a. antal och storlek av de fristående colleges för prästutbildningen. Underlaget har där presenterats dels i rapporten *Theological colleges for tomorrow, 1968*, dels i form av rapporter med förslag om ändringar till Church assembly.

Diskussionen och nydaningsarbetet inom den romerska kyrkan har hämtat sin inspiration från det av Andra Vatikankonciliet antagna dekretet om prästernas ämbete och liv, »Presbyterorum ordinis», 1965. Frågan om prästutbildningen har därmed erhållit hög prioritet och arbetet med att dra konsekvenserna av Vatikankonciliets beslut pågår.

Debatt, förslag och utredningsarbete inom vissa kyrkor och länder presenteras i RUMO:s ovannämnda förslag jämte därtill fogade rapporter om situationen i Storbritannien, Tyska förbundsrepubliken, Nederländerna och USA. Utvecklingen inom olika kyrkor och samfund är ofta starkt historiskt betingad och förändringar inom dessa måste förstås mot bakgrund av deras historiska utveckling. Samtidigt kan man på många håll iakttaga likartade tendenser ifråga om uppläggning och utformning av utbildningen, tendenser som vuxit fram oberoende av varandra och aktualiserats av att frågeställningarna i många fall företer stor överensstämmelse. I det följande skall därför redovisas vissa sådana aktuella tendenser som möter på det internationella planet och som också har stark aktualitet i vårt land.

Frågan om *prästens uppgift och funktion* bedöms genomgående såsom den grundläggande frågan i nydaningsarbetet rörande prästutbildningen. Det anses nödvändigt att precisera vad som är det specifika i prästens gärning, vilket är möjligt endast om den ställes in i relation till kyrkans uppgift och därmed till de uppgifter som åvilar andra tjänsteinnehavare i församlingen.

Idealen skiftar men i många fall rör det sig främst om frågan var tyngdpunkten i prästens uppgift skall läggas. Ett genomgående drag är uppfattningen att evangeliet i sig kräver en aktiv attityd gentemot människorna och det samhälle de lever i, vilket reser bestämda krav på att utbildningen skall ge bestämda kunskaper och färdigheter för att prästen skall kunna fullgöra sina åligganden.

I förhållande till tidigare tradition kan beträffande *innehållet* en förskjutning av tyngdpunkten iakttagas. Det gäller i hög grad utbildningen i självavård, framför allt i form av s.k. »clinical pastoral training». I samband därmed har psykologi och psykoterapi fått en starkare ställning på schemat. Utvecklingen i USA med den kliniska inriktningen synes på denna punkt ha utövat ett betydande inflytande på utbildningen på vissa håll inom bl.a. den tyska lutherdomen. Samtidigt har det starkare engagemanget i samhällsproblemen från kyrkans sida lett till att ämnen som sociologi, religionspedagogik och socialpolitik givits plats i utbildningen och lett till att kandidaterna under den praktiska skolningen direkt konfronteras med de samhälleliga problemen som en del av sin kommande arbetsuppgift.

Den markanta inriktningen på utökad förtrogenhet med det samhälle som prästen skall arbeta i har också på en del håll lett till en strävan att skapa bättre *kännedom om arbetslivets problem* genom praktisk tjänstgöring. Vid Lichfield theological college i England har man under utbildningstiden på försök lagt in ett års arbete i industri eller liknande för att ge erfarenhet av sådan arbetsmiljö såsom underlag för den fortsatta utbildningen. Ripon Hall theological college i Oxford har genom sitt »urban ministry project» sökt åstadkomma en bättre konfrontation mellan dem som arbetar inom kyrkan och den miljö de arbetar i. Det vänder sig inte enbart till präster under utbildning utan också till dem som redan är i tjänst och dessutom till lekmän engagerade i kyrkligt arbete samt sådana som är anställda i kommunens tjänst. Det syftar till att ge deltagarna en inblick i

stadssamhällets funktion och de problem som är förknippade med detta liksom att låta dem upptäcka kyrkans roll i gemensamt arbete på lokalplanet. Projektet har också en ekumenisk uppläggning.

Problemet rörande relationen mellan *teori och praktik* synes överallt tilldra sig ett ökat intresse. Genomgående söker man åstadkomma en bättre integration dem emellan och förväntar sig därmed större realism i utbildningen och bättre motivation i studier och arbete. Vid Predigerseminar i Preetz, tillhörigt den lutherska landskyrkan i Schleswig-Holstein, skedde 1970 en studieomläggning, varigenom varje kandidat under sin tvååriga praktiska utbildning knyts till en och samma församling.Handledning och färdighetsträning sker primärt inom denna församling. Tillsammans med övriga kandidater inom samma region står vederbörande under en av seminariet tillsatt särskild handledare, som varje vecka samlar prästkandidaterna för genomgång så att de skall er-hålla en kontinuerlig inblick i olika miljöer och genom en överblick över hela regionen vidga sitt kunnande och erfarenhet så att detta inte alltför ensidigt bestäms av den församling de är knutna till. Hela gruppen från samtliga regioner samlas till Predigerseminar endast i samband med intensivundervisning i bestämda ämnen vid några kurser som var för sig omfattar ca fyra veckor.

En annan typ av integration möter på vissa håll i den anglosaxiska världen. Vid Oak Hill college, London, sker den praktiska träningen av blivande präster för anglikanska kyrkan parallellt med den teoretiska utbildningen vid college. Kontinuerligt under hela sin studietid förs prästkandidaterna in i praktiskt arbete genom anknytning till en församling och dess verksamhetsformer och dessutom genom deltagande i särskilda aktiviteter för hela gruppen i form av gemensamma evangelisationskampanjer eller liknande. Den praktiska träningen kulminerar i en två månader lång kurs omedelbart före ordinationen, då man helt ägnar sig åt praktisk utbildning som syftar till att lära prästkandidaten att fungera i kyrkans arbete och ordningar och samtidigt tar sikte på

den typ av församling som vederbörande skall komma att tjänstgöra i.

I princip har Church of Scotland genomfört en motsvarande uppläggning för alla sina blivande präster. Practical training är inlagd jämsides med de 3—4 årens teoretiska studier vid teologisk fakultet. Ansvaret för den praktiska utbildningen åvilar kyrkans Board of practical training. Denna bestämmer vilka församlingar som skall anses lämpade som utbildningsförsamlingar, vilka präster som skall tjänstgöra som handledare och avgör dessutom var de studerande skall placeras. Varje kandidat knyts för ett år i taget till en församling där han under pastors ledning skall föras in i arbetet och även medverka. För varje år sker en omplacering så att den studerande skall föras in i och lära känna olika församlingsstrukturer och andliga miljöer. Svårigheten ligger främst i att åstadkomma en verklig konfrontation mellan studier och församlingsverksamhet och en samordning dem emellan.

En strävan till uppdelning av arbetsuppgifter på olika tjänsteinnehavare inom församlingen kan iakttagas på många håll. Den därmed sammanhängande frågan om eventuell *samordning av utbildningen* — eller åtminstone viss del av utbildningen — för olika församlingstjänster har endast i ringa utsträckning aktualiserats. Inom Lutherska världsförbundet har dock förts viss diskussion av problemet utifrån erfarenheter av hur värdefullt det är dels att ha samma bas för och därigenom samma förutsättningar i arbetet dels ha fått en skolning i samarbete som utgångspunkt för gemensam planering och samverkan som alltmer framstår såsom en absolut nödvändighet i kyrkans arbete. Behovet av samordning påtalas från olika håll samtidigt som man redovisar svårigheterna att åstadkomma en sådan ordning på grundutbildningens plan. Inom fortbildningen fungerar däremot i vissa fall redan en sådan samordning, så t.ex. i Studienseminar i Göttingen, tillhörigt Hannovers Landeskirche, där präster, socialarbetare inom kyrkan och andra församlingsarbetare samlats till en sexveckorskurs med tyngdpunkt på själavårdsfrågor.

På anglikanskt håll redovisas behov av samordning av utbildning för präster och andra som skall ha församlingstjänst. Försök äger rum bl.a. vid S:t John's college i Nottingham. Dominant i utbildningen blir därvid likväl de krav som prästutbildningen ställer. Svårigheterna att förverkliga idén om samordning uppges främst vara att man saknar en för kyrkans utbildning i alla dess former gemensam ledning och styrelse och att colleges är autonoma och därför själva bestämmer om studiernas uppläggning och utformning.

Även om det i studieorganisatoriskt avseende föreligger betydande olikheter har dock på de flesta håll teologisk grundutbildning jämte praktisk skolning betraktats såsom den normala vägen till prästämbetet. Under senare år har man emellertid på sina håll aktualiserat frågan om *alternativa vägar till prästämbetet*. Man har därvid kunnat anknyta till att sådant betraktelsesätt anlagts tidigare i kyrkans historia. Två aktuella exempel på försök till lösningar skall här återges.

I den danska folkekirken ger Lov om adgang til præsteembeder, 1962, möjlighet för person, som vid universitet eller annan högre läroanstalt i Danmark avlagt annan examen än teologisk att söka prästtjänst. För att vara behörig måste dock vederbörande förutom sin grundutbildning antingen ha undergått särskild prövning i enlighet med av kyrkoministern i varje särskilt fall fattat beslut eller ha genomgått en kompletterande utbildning. En av kyrkoministern tillsatt grupp har att avge yttrande i varje sådant ärende.

På förslag av en församling — men ej på egen ansökan — kan också en person som visat sig äga de egenskaper som krävs för prästgärningen erhålla prästerlig tjänst utan att uppfylla gällande bestämmelser. Enligt Lov om afhjælpning af præstemangelen, 1971, kan kyrkoministern ge personer, som har avlagt examen vid danskt folkskolläroarseminarium samt personer som inför kyrkoministern kan uppvisa motsvarande kunskaper tillåtelse att söka prästtjänst i folkekirken. Som villkor gäller dessutom dels att

vederbörande skall ha uppnått minst 35 års ålder dels undergått av kyrkoministern fastställd prövning. Bestämmelser om den särskilda undervisning som måste genomgåas är f.n. under utarbetande. Utbildningen har beräknats komma att omfatta ett treårigt studium.

Inom anglikanska kyrkan finns en utbildning som främst är avsedd för dem som sedan de kommit ut i yrkesverksamhet vill bli präster, nämligen Southwark ordination course i London. Kursen genomföres såsom kvällsundervisning under tre års tid med 48 timmars undervisning varje år. Undervisningen står under tillsyn av University of London, Department of extra-mural studies, och har viss anknytning till King's college. Undervisningen omfattar under första året nya testamentet och en introduktion i teologi samt liturgik, under andra året gamla testamentet samt viss kyrko- och samhällshistoria rörande Storbritannien sedan 1800 och tredje året bibelteologi och dogmatik. Under sommartid ges dels vissa kompletterande kurser dels obligatoriska tvåveckorskurser som närmast är inriktade på praktiska övningar. I utbildningen ingår dessutom weekendsammankomster kring ett för varje tillfälle bestämt tema. Dessa sammankomster äger rum en gång i månaden under perioden oktober—april.

Sedan Southwark ordination course startade 1960 har drygt 100 deltagit. De flesta har som bakgrund haft tidigare akademiska studier. En del erhåller prästtjänst på heltid medan andra står kvar i sin yrkesverksamhet och fullgör prästerliga uppgifter endast på deltid.

När det gäller personer som vill använda sig av en alternativ studieväg för att bli präster har det framhållits angelägenheten av någon form av *lämplighetsprövning*. Frågan om hur man skall avgöra lämpligheten för uppdraget att vara präst tillhör också de aktuella problemen. Inom Church of Scotland liksom inom den anglikanska kyrkan har en sådan lämplighetsprövning gjorts till en fast institution, där man i princip byggt upp en likartad organisation efter modell av Civil service. Inom den anglikanska kyrkan

har varje stift sin Selection conference bestående av fem ledamöter: biskopen, sekreteraren i Advisory council for the church's ministry, en församlingspräst, en lekman samt en akademisk lärare. Varje ledamot har ett personligt samtal med var och en av kandidaterna. Selectors ägnar en dag åt enskilda överläggningar och konferensen meddelar därefter sina synpunkter och rekommendationer till biskopen, som i sin tur fattar det slutliga avgörandet och meddelar kandidaterna om de antagits eller avvisats. Var och en som skall genomgå prästutbildning är skyldig att före utbildningens början passera selection conference. Endast den som blivit antagen av biskopen via en sådan prövning är berättigad att erhålla stipendium under studietiden, vilket i själva verket innebär att studierna bekostas av kyrkan. Systemet synes fungera tillfredsställande även om delade meningar om det råder bland de studerande. Uppenbarligen skapar det en god kontakt mellan stiftsledning, collegeledning och prästkandidaten.

Den yttre ramen kring prästutbildningen är av historiska skäl ganska olikartad inom skilda samfund. Något förenklat kan den beskrivas såsom antingen äga en öppen form eller *seminarie/internatform*. Den öppna utbildningen innebär vanligen att utbildningen äger rum vid universitet, varvid den praktiska delen antingen är integrerad i de teoretiska studierna eller förlagd till tiden efter dessa. Seminarieformen betyder att utbildningen antingen i sin helhet eller begränsat till den praktiska delen är förlagd till ett seminarium eller internat, där alltså deltagarna hela tiden bor tillsammans.

I diskussionen om den lämpligaste formen har man pekats på både fördelar och nackdelar i båda systemen. Gentemot den öppna utbildningen har anförts att den i alltför hög grad lämnar deltagarna åt sig själva under utbildningen och därigenom leder dem till ett individualistiskt inriktat arbetssätt, eftersom en sådan utbildning inte tillräckligt tillgodoser behovet av träning i samverkan, inte heller gemensamt andligt liv och därigenom inte till fullo tillvaratar sitt syfte att utbilda för tjänst inom ett kyr-

kosamfund. Sådana synpunkter har framför allt gjort sig gällande i den nordiska debatten, där önskemål framförts om en fastare sammanhållning av den grupp som genomgår den praktiska utbildningen.

Kritiken mot seminarieformen har framför allt riktat sig mot den risk för isolering och avgränsning gentemot den pluralistiska omvärlden som en sådan form lätt kan föra med sig. Försök att bryta dessa tendenser har också gjorts. Den ovannämnda nya ordningen vid Predigerseminar i Preetz är ett exempel härpå, där man med bibehållande av seminariet som replipunkt för vissa delar av intensivundervisning placerat ut prästkandidaterna i församlingar. De anglikanska och skotska colleges medvetna strävan att anknyta till församling och samhälle utgör också ett exempel på hur man söker skapa utvecklande kontakter för dem som tillhör en exklusiv miljö. Samma strävan återspeglas i det krav på praktisk eller annan utbildning under viss period i samband med prästutbildningen som den romersk-katolska teologiska högskolan S:t Georgen i Frankfurt am Main uppställt. Svårigheterna med kommunittetslivet har också aktualiserats under senare tid därigenom att allt fler av de studerande under sin utbildning är gifta och bildar familj. På en del håll har man därför inom colleges antingen uppfört eller på annat sätt ordnat familjebostäder.

Positivt har man beträffande den öppna utbildningen framhållit att den dels ger prästkandidaten en naturlig kontakt med omvärlden dels låter honom individuellt göra sina erfarenheter, som kan berika hans kommande insatser i församlingens tjänst. Också seminarieformen och det därmed förbundna kommunittetslivet har klara förespråkare som framför allt pekats på de stora värden som ligger i en gemensam fostran och de rika möjligheter till samverkan och teamwork som en sådan form erbjuder.

Från de studerandes synpunkt har nästan överallt framförts önskemål om ökat inflytande på utbildningens uppläggning och utformning. Inom seminarieformen omvittnas från många håll att ett sådant deltagande i planeringen fungerar på smidigt och effek-

tivt sätt samtidigt som bindningen till ledning och lärare där synes vara mer markant.

Att prästutbildningen inte enbart kan omfatta en grundläggande teoretisk och praktisk utbildning före inträdet i prästämbetet utan också måste anses innefatta en *fortsatt utbildning* under hela den kommande yrkesverksamheten är i och för sig inte något nytt. Fortbildning av präster har i olika former praktiserats på många håll. Det nya är snarast medvetenheten om att organiserad fortbildning i fastare former måste ses som en del av själva prästutbildningen. En planering av denna måste därför omfatta såväl grundläggande utbildning som fortbildning. Praktiskt taget överallt synes man också nu vara sysselsatt med att söka lösa problemet rörande fortbildningen av präster.

I de nordiska länderna har Danmark och Finland på central nivå nått fram till en organisation. Inom den danska folkekirken upprättades genom beslut av folketinget 1964 den s.k. præstehøjskolen, som började fungera 1965. I de 1965 utfärdade bestämmelserna föreskrivs att skolan skall ha till huvuduppgift och mål att genom kurser ge prästerna tillgång till en fortbildning — »efteruddannelse» — som förutsättning för fullgörande av deras uppgifter i det moderna samhället. Årligen skall hållas två kurser om tre à fyra månaders längd, som innehållsligt skall omfatta 1. vidareförande av universitetsundervisningen, särskilt i exegetik, 2. vidareförande av de praktisk-teologiska ämnena och 3. orientering om samtidens filosofiska, samhällsvetenskapliga, litterära och konstnärliga problem. Dessutom kan det också ordnas kortare specialkurser för utbildning av präster till specialtjänster, såsom sjukhuspräster, fängelsepräster och liknande. Dessa kurser bygger till sin struktur på studiecirkeln och föreläsningens form. Driftskostnaderna bestrides med statliga medel och deltagande i undervisning liksom uppehälle under kurs är helt gratis.

Organisatoriskt ledes Præstehøjskolen av styrelse om nio ledamöter: 4 representanter för de teologiska fakulteterna, föreståndaren för pastoralseminariet, 1 representant för Den danske præsteforening, biskopen i

Helsingør stift samt 2 av kirkeministeriet tillsatta lekmän. För det verkställande arbetet inom skolan svarar en av kungen efter förslag av styrelsen och kyrkoministern tillsatt föreståndare.

Som kvalifikationer för föreståndaren har uppställts, att han skall ha avlagt teologisk ämbetsexamen vid danskt universitet och uppfylla kraven att vara präst i folkekirken. Han skall vidare ha förutsättningar för vetenskapligt arbete och äga ingående kännedom om danska kyrkoförhållanden.

Erfarenheterna från præstehøjskolens verksamhet visar att det varit omöjligt att helt följa bestämmelsernas föreskrifter vad gäller kurserna om 3—4 månaders längd eftersom det ej varit möjligt att få deltagare under så lång tid. I stället har de kortare kurserna om ett par veckors tid helt dominerat.

I Finland inrättades 1970 Kyrkans fortbildningscentrum. Syftet därmed var 1. att ordna vidareutbildning för präster och lektorer (kvinnliga teologer), som efter två års tjänstgöring skall avlägga pastorexamen, 2. att svara för fortbildningskurser för präster, lektorer, kantorer, diakoner och diakonissor, som alla under loppet av en femårsperiod skall beredas möjlighet att delta i en fortbildningskurs, och 3. att planera och ordna även annan utbildning inom kyrkan. För sin verksamhet har detta centrum förutom föreståndaren även två lärare — en präst och en lektor — i sin tjänst. Kyrkans fortbildningscentrum tar alltså inte bara sikte på prästernas fortbildning utan omfattar kyrkans fortbildning överhuvudtaget. Både den finsktalande och den svensktalande delen av kyrkan har sin egen fortbildningsorganisation.

Inom de tyska landskyrkorna pågår ett intensivt arbete med frågor rörande prästutbildningen. Fortbildningen ses där som ett viktigt led. Omedelbart efter krigsslutet 1945 upprättades s.k. Pastoralkolleg närmast i syfte att avhjälpa utbildningsbristerna under världskriget. Senare kom dessa att ställas i specialutbildningens tjänst. På den inomkyrkliga fortbildningens område har man inom Hannoverische Landeskirche un-

der det senaste året arbetat med ett fortbildningsförslag, som direkt anknyter till den avslutande tvååriga praktiska utbildningen av präster och som bär rubriken »Fortbildning i den ersten Amtsjahren». Man har här tagit sikte på att söka följa upp grundutbildningen och överbygga övergången från studieåren till det praktiska arbetet. Dessutom vill man ge möjlighet till specialisering genom att låta vederbörande lägga tyngdpunkten på ett särskilt område. Enligt förslaget skall varje präst under sina första tre tjänstgöringsår vara förpliktad att delta i två seminarier om tre veckor vardera. I varje sådant seminarium skall ingå 12—15 deltagare. De centrala kurserna förutsätter regionala arbetsgrupper, som förbereder deltagarna. Dessutom ingår självstudier som förberedelse. Kurserna skall inte förbehållas präster. Också andra församlingsarbetare skall kunna utbildas samtidigt, detta för att åstadkomma ökad träning i samverkan i arbetet. Förslaget räknar med att man genom en sådan uppläggnings skall kunna hålla ca 12 kurser per år med sammanlagt ca 180 deltagare. Innehållsmässigt har fortbildningen skisserats under sex huvudrubriker:

homiletik: gudstjänstpraxis, kasualpraxis, information/press
pedagogik: konfirmand- och vuxenundervisning, barn gudstjänst, ungdomsarbete
pastoralpsykologi: teamarbete, samtalsövningar, grupp dynamik, självavård, besökstjänst
sociologi: kyrkans funktion i nybyggda och underutvecklade områden
social aspekt: diakonala uppgifter, gemensamt arbete
planering/förvaltning: rationalisering, arbetsteknik.

Denna fortbildning är avsedd att göras obligatorisk.

Under de senaste åren har man i Västtyskland prövat en annan form av fortbildning, det s.k. Kontaktstudium. Detta innebär ett samarbete mellan universiteten och kyrkorna, där ansvaret för undervisningen åvilar de teologiska fakulteterna, medan landskyrkorna svarar för deltagarna beträffande såväl urvalet som finansieringen av deras kursvistelse. Målet är att låta präster

som har 10 à 15 års tjänst få återvända till universitetsstudier under en termin, dvs. tre till fyra månader.

Deltagarna måste följa minst två seminariekurser vid teologisk fakultet men möjlighet finns också att delta i undervisningen inom andra fakulteter, därvid har sociologi, psykologi och statskunskap blivit mest frekventerade. Svagheten med Kontaktstudium ligger uppenbarligen främst däri att det blir en engångsföreteelse efter en relativt lång period i tjänst och knappast kan bli tillgänglig för den enskilde mer än vid ett tillfälle.

Inom den anglikanska kyrkan pågår strävanden att bygga upp en fortbildning av präster. Eftersom denna kyrka med sitt episkopala system är starkt stiftspartikularistisk föreligger stora svårigheter att åstadkomma en central uppläggnings och planering. Viss central ledning av fortbildningen utövas av Advisory council for the church's ministry i London, som dock endast kan komma med förslag. I den mån kurser kommer till stånd genom biskopens försorg föreligger skyldighet att delta. Fortbildningsarbetet bygger på principen med studiedagar, på en del håll ordnade en gång i månaden.

Den skotska presbyterianska kyrkan äger sedan 1922 en fortbildningsform i den årligen återkommande sommarkurs för präster som anordnas vid S:t Andrews universitet under en veckas tid. Ansvarig för kursen är den teologiska fakulteten vid universitetet. Deltagandet är frivilligt. En organiserad obligatorisk fortbildning håller samtidigt på att byggas upp. Med utgångspunkt från grundutbildningen för präster har man ordnat en fortbildning av alla dem som blivit präster under deras första tjänstgöringsår genom att samla dem en veckas tid under varje halvår.

Som grundval för fortbildningen har man inom många kyrkosamfund i USA utvecklat en praxis att kontraktet mellan församlingen och den pastor som anställs innehåller en klausul varigenom pastor tillförsäkras rätten till två veckors ledighet utan löneminskning varje år för fortsatta studier. En kumulation är också möjlig så att man kan samla ledig-

heten från en treårsperiod till en sexveckorskurs.

Inom romersk-katolska kyrkan åligger det i likhet med inom de flesta kyrkosamfund varje präst att själv fortsätta sina studier. Inom provinsen skall vederbörande erhålla hjälp med detta arbete. Vid S:t Georgens teologiska högskola har man från 1969 ordnat en fortbildning genom att skicka ut en inbjudan till prästerna i de närbelägna stifteten att delta i ett studium som omfattar en halv dag varje vecka under 14 veckor under vinterhalvåret. Deltagarna har möjlighet att genom egna förslag påverka uppläggningsen av denna fortbildning. Antalet deltagare uppgår till ca 100—130 grupperade kring ett 10-tal ämnen, rörande bl.a. exegetik, predikan, interkommunion.

Det finns en mängd olika sätt att söka lösa fortbildningsfrågan på. På något håll samlar man dem som varit i tjänst 5—10 år och låter kursundervisningen omfatta i stort sett samma ämnen som grundutbildningen innehöll för att göra dem à jour med den grundutbildning som de nya pastorerna äger. På annat håll låter man en lärare resa runt och regelbundet samla prästerna till studium och överläggningar kring såväl teoretiska som praktiska problem för att skapa en kritisk reflexion hos dem gentemot det som sker i församlingen.

Inom Lutherska världsförbundet och Kyrkornas världsråd utgör frågan om fortbildningen en viktig punkt i arbetsprogrammen. Även om dessa organisationer givetvis inte själva arrangerar fortbildning påverkar en medveten fortbildningspolitik från deras sida självfallet medlemskyrkorna.

I princip har den praktiska prästutbildningen en klart samfundsinriktad karaktär. Under senare år har emellertid en *ekumenisk aspekt* kommit in också då det gäller prästutbildningen. Det samgående som ägt rum mellan några colleges i Cambridge i slutet på 1960-talet innebär i själva verket en ekumenisk samverkan, varigenom utbildningen av pastorer för skilda samfund äger rum samtidigt. I programmen från en del colleges påpekas också särskilt att utbildningen står öppen även för dem som kom-

mer från andra kyrkosamfund, trots att denna utbildning också omfattar den praktiska träningen. I någon större omfattning har denna ekumeniska inriktning inte gjort sig gällande. Främst möter en ekumeniskt inriktad uppläggningsen inom fortbildningsområdet och i all synnerhet inom ämnesområdet själavård/pastoralpsykologi. I flera fall bedriver man där kurser med deltagare från skilda samfund varvid planeringen också skett ekumeniskt. I särskild grad har denna möjlighet till ekumenisk samverkan aktualiserats inom de unga kyrkorna.

Den praktiska prästutbildningens mål är direkt avhängigt av målet för kyrkans och församlingens verksamhet. Detta kan sägas vara, att i ord och handling förmedla evangeliet till människorna i världen, för lokal-församlingens del i första hand till de människor som lever och vistas inom församlingens verksamhetsområde. Uppgiften för en utbildning till tjänst i kyrkan måste därför vara att ge de kunskaper och färdigheter ett fullgörande av kyrkans och församlingens funktioner i detta syfte kräver.

Utformningen av församlingens funktioner är beroende av den allmänna samhällsutvecklingen och av lokala förhållanden. Under det senaste decenniet har kyrkorna präglats av ett vidgat intresse för nya verksamhetsformer men också av en självkritisk uppgörelse med traditionella arbetsformer. Samhällsutvecklingen med den pågående migrationen och den rörliga arbetsmarknaden har skapat nya gemenskaps- och trygghetsproblem och upplevs idag som en utmaning mot den traditionellt arbetande församlingen. En klarare insikt om utbildningens och undervisningens betydelse har också vuxit fram. Kyrkan anses därför behöva bygga ut ett eget undervisningsprogram från barnåren för att inte försumma sitt ansvar för de barn hon döper. Debatterna om internationella frågor, jämlikhetsproblemen och frågorna om människovärdet har tvingat kyrkan att besinna sitt ansvar som opinionsbildande faktor i samhället. Ett ökat intresse

för vuxenutbildning och studiearbete har vuxit fram. Den inomkyrkliga självkritiken har huvudsakligen riktats mot två företeelser. Dels har den påtalat bristande öppenhet för de växande medmänskliga problemen såväl i välfärdsstaten som i världssamhället dels har den framhållit den slutenhet och kanske också självtillräcklighet som ibland präglat kyrkans traditionella arbetsformer.

Denna utveckling betyder, att församlingens organisation och funktioner inte kan se ut på samma sätt som de gjorde under helt andra yttre betingelser. Ett krav på större rörlighet och en smidigare organisation har vuxit fram. Svenska kyrkan upplever för närvarande ett omfattande utrednings- och nydaningsarbete (handboksarbetet, psalmboksarbetet, utbildningsfrågorna, arbetet med församlingens struktur etc.) där såväl hennes inre liv som yttre strukturer omprövas och övervägs utifrån nya förhållanden.

Församlingens tjänster och prästens funktioner inom ramen för dessa kommer på sikt att påverkas av den pågående utvecklingen. Om församlingens och prästens uppgifter och verksamhetsområden förr i stort sett sammanfallit — prästtjänsten var förutom klockare och väktare den enda tjänsten i församlingen — så kan detta rimligen inte vara fallet i framtiden. Det gällande prästvigningsritualet präglas av detta synsätt. Prästen får vid ordinationen lova, att förkunna Ordet, men också att »bevisa för-

samlingen trogen och beredvillig tjänst, genom att förmana till gudaktighetens övning, bära kristlig omvårdnad om de fattiga, sjuka och värnlösa och, efter den nåd Gud förlänar, hugsvala och upprätta bedrövade och bekymrade hjärtan». Det som beskrivs i prästvigningsritualet — förkunnelse, undervisning och diakonal tjänst — är uppgifter och funktioner inom församlingen. För att möta utvecklingens krav har dock en differentiering av tjänster inom församlingen påbörjats, varvid prästens funktioner blir delfunktioner inom församlingens verksamhet. I detta avseende är alltså församlingen inbegripen i den allmänna utvecklingen på arbetsmarknaden mot specialisering och arbetsfördelning. Inom ramen för Svenska kyrkans samarbetsråd för utbildningsfrågor har förslag till tjänstedifferentiering presenterats, där pedagogiska och kurativa tjänster liksom ungdomssekreterar- och församlingsassistenttjänster tillsammans med prästtjänsten föreslås utgöra tjänster i församlingen för att denna effektivt skall kunna fullgöra sina uppgifter och funktioner.

När utredningen tecknar prästens uppgift inom församlingen och det därav avhängiga målet för den praktiska prästutbildningen utgår den från en tänkt arbetsfördelning inom de större framtida arbetsenheter, som innebär att dessa kan komma att rymma differentierade tjänster i form av präst, församlingspedagog, församlingskurator, ungdomssekreterare, församlingssekreterare och -assistent samt administratör. Denna uppdelning återspeglar därmed de skilda funktionerna inom församlingen. Den praktiska prästutbildningen bör därför mer än hittills ta fasta på prästens uppgift som en delfunktion i församlingen och prästen som en församlingsarbetare bland flera. Därigenom framstår också arbetsledning och samarbete såsom viktiga utbildningsmoment på ett helt annat sätt än tidigare. I ett längre perspektiv ter sig en för församlingens olika funktionärer samordnad utbildning åtminstone i vissa delar inte bara såsom angelägen utan såsom nödvändig.

Ett genomförande av ovanstående arbetsfördelning kommer att kräva en längre tids-

period, varför prästen även i fortsättningen i många fall kan komma att få ansvara för arbetsuppgifter som egentligen tillhör andra kategorier församlingsarbetare.

Prästens huvuduppgift inom ramen för församlingens målsättning är förkunnelse i vid mening. För att evangeliet skall kunna ge motiveringen och inspirationen till ett kristet liv inom församlingen måste bibeln tolkas och översättas i olika situationer. Bibeltolkning, textutläggning och förkunnelse har sin främsta förekomst inom ramen för olika gudstjänster men även i olika studie- och undervisningssituationer liksom i den enskilda själavården och personliga rådgivningen. Avgränsningen av prästens funktioner sker främst mot församlingspedagogens och församlingskuratorns arbetsuppgifter. Församlingspedagogens uppgift kommer i första hand att gälla den kristna undervisningen i åldrarna före konfirmandåldern, och även om en tjänst som kateket/konfirmandundervisare så småningom blir verklighet synes konfirmandundervisningen inom den närmaste framtiden som regel vara en prästerlig uppgift. För kuratorn kommer tyngdpunkten att läggas på diakonala-sociala insatser, medan den prästerliga själavården och rådgivningen främst har en evangelisatorisk inriktning.

För att prästens funktioner på ett tillfredsställande sätt skall kunna fullgöras synes kunskap om kyrkan, samhället och människan erforderlig. Som förkunnare måste prästen ha insikter i förkunnelsens innehåll, dvs. bibelns budskap och därmed kyrkans lära. Sådana insikter förmedlas främst genom den teoretiska prästutbildningen. Men även förkunnelsens situation och adressat påverkar funktionens utformning. Kunskaper om samhället och människan måste därför i de avseenden detta ej skett under den teoretiska utbildningen förmedlas under den praktiska prästutbildningens inledande skede. Först därefter torde förutsättningarna föreligga för såväl teoretisk undervisning som praktiska övningar i förkunnelsens olika metoder i den allmänna gudstjänsten och den enskilda själavården. På samma sätt vill den praktiska prästutbildningen ge

metodisk och pedagogisk insikt och träning med sikte på fr.a. konfirmandundervisning och vuxenpedagogik. En nära anknytning till fungerande församlingar synes nödvändig. Undervisningens mål är dessutom att ge kunskap om församlingens struktur och verksamhetsformer, insikt i samarbetsfrågor och arbetsledning liksom också den nödvändiga förtrogenheten med den kyrkliga lagstiftningen. Slutligen vill utbildningen också förbereda den blivande prästen på den aktuella religions- och kyrkdebatt som möter ute i församlingarna.

Den praktiska prästutbildningen före ordinationen är att betrakta som en grundutbildning, som måste kompletteras med en återkommande fortbildning.

Som en parallell till utvecklingen mot differentierade tjänster i församlingen har även differentierade prästtjänster föreslagits från flera håll, och utredningen finner dessa krav berättigade. Utredningen anser dock, att den grundläggande praktiska prästutbildningen måste vara gemensam för alla präster oavsett framtida differentiering. De specialkunskaper differentierade prästtjänster förutsätter inhämtas under vidareutbildning. Trots synen på den praktiska prästutbildningen som en grundutbildning torde likväl en viss differentiering i prästutbildningen förekomma genom den föreslagna alternativa studievägen liksom genom möjligheten att under den teoretiska teologiska utbildningen enligt RUMO:s förslag välja olika huvudämnen. Genom förslagen till arbetsuppgifter som kan lämpa sig för deltidstjänstgöring vill utredningen också förebreda skapandet av lämpliga former för differentierade prästtjänster.

4.1 Nuvarande läroplan

Nuvarande ordning för den praktisk-teologiska utbildningen regleras genom Kungl. brev 29.5 1969 angående anordnande av praktisk-teologisk övningskurs och praktisk-teologiska prov vid teologisk fakultet. I denna skrivelse föreskrives att övningskurs skall anordnas vid de teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund samt stadgas om villkor för tillträde till övningskursen liksom om anordnande av prov. Närmare föreskrifter för kursen och proven ålägges universitetskanslersämbetet att meddela. Sådana föreskrifter meddelades genom universitetskanslersämbetets beslut 17.12 1969 angående Provisoriska bestämmelser om praktisk-teologisk utbildning. Enligt punkt 2 i dessa bestämmelser ålägges konsistorierna vid berörda universitet att utfärda närmare föreskrifter om undervisningens ordnande. Nuvarande läroplaner för den praktisk-teologiska övningskursen är fastställda i föreskrifter utfärdade av konsistorierna i Uppsala och Lund. Dessa båda läroplaner följer i stort sett samma uppläggning och utgör en direkt fortsättning på de föreskrifter som ursprungligen utfärdades av universitetskanslersämbetet 27.6 1956.

Enligt nuvarande läroplan består utbildningen av två delar, dels förberedande kurser, dels den egentliga övningskursen.

De förberedande kurserna genomgås samtidigt med teologie kandidatexamens andra del. De utgöres av kurser i

talteknik under ledning av utbildad talpedagog och med sikte på röstbehandling,

liturgisk sång under ledning av specialutbildad kyrkomusiker, omfattande dels föreläsningar om kyrkomusikens historia och det nuvarande kyrkomusikaliska läget, dels övningar i liturgisk sång,

samhällskunskap omfattande samhällets sociala struktur och lagstiftning samt de moderna folkrörelserna under ledning av specialister inom respektive områden,

psykologi under ledning av fackpsykolog, psykologins grundbegrepp, huvudriktningar, barn- och ungdomspsykologi samt i

psykiatri under ledning av fackpsykiater, spec. neurolära.

Kurserna avser att ge vissa för prästtjänsten nödvändiga grundkunskaper och genom att inhämtas parallellt med den teoretiska utbildningen tillgodose behovet av integration mellan teoretiskt och praktiskt och därigenom skapa större motivation för studierna.

För tillträde till den egentliga övningskursen fordras förutom avlagd teologie kandidatexamen och genomgång av de förberedande kurserna även *två månaders kyrklig eller social tjänst*. Närmare bestämmelser härom saknas.

Den egentliga övningskursen omfattar en termin, och består av kurser i

homiletik omfattande dels föreläsningar och seminarieövningar över homiletiska problem, dels homiletiska övningar med granskning av övningsuppgifter och den muntliga framställningen. Samarbete sker med undervisningen i liturgisk läsning och liturgisk sång.

pastoralpsykologi med självårslära omfattande föreläsningar och seminarieövningar om den praktiska självårdens uppgifter. Samordning sker med orienteringskurs i familjefrågor och kursen refererar till de förberedande kurserna i psykologi och psykiatri.

kateketik omfattande föreläsningar och seminarieövningar över metodiska problem samt metodiska och praktisk-kateketiska övningar i smärre grupper, varvid samordning sker med orienteringskurserna i söndagsskolans metodik, kyrkans ungdomsarbete samt kyrkligt bildningsarbete, *församlingsplanering och arbetsledning* omfattande frågor om församlingens mål och församlingsarbetets organisation, om arbetsledning och arbetsetik (endast i Lund såsom särskild kurs),

liturgisk läsning under ledning av utbildad talpedagog,

liturgisk sång under ledning av specialutbildad kyrkomusiker omfattande dels föreläsningar över den liturgiska sångens teori och praktik, dels direkta sångövningar,

kyrkolagfarenhet omfattande föreläsningar och övningar rörande kyrklig författningskunskap, kyrko- och folkbokföring samt sammanträdesteknik, samt

orientering i vissa kyrkliga arbetsformer såsom söndagsskola, kyrkans ungdomsarbete och bildningsverksamhet, familjefrågor och kyrkovård.

Övningskursen avslutas med praktisk-teologiska prov, där endast den som godkänts i skriftligt homiletiskt prov under terminen får delta.

Timplan per elev för den nuvarande praktisk-teologiska övningskursen:

Förberedande kurser:
talteknik »tillräckliga övningstillfällen»

liturgisk sång under två terminer i grupp,
2 timmar/vecka under första terminen,
2 timmar/vecka under andra
samhällskunskap 20 timmar
psykologi 18 timmar
psykiatri 12 timmar

Den egentliga övningskursen:

Ämne	Antal timmar	
	Lund	Uppsala
homiletik	ca 85	96
pastoralpsykologi	ca 35	ca 35
kateketik	ca 85	96
församlingsplanering	10	
liturgisk läsning	24	24
liturgisk sång	24	24
kyrkolagfarenhet	ca 40	32
orientering	ca 25	25
auskultationer	ca 10	ca 15

4.2 Förslag till ny läroplan

Kritiken mot nuvarande läroplan för den praktisk-teologiska övningskursen kan huvudsakligen sammanfattas i fyra grupper:

- uppläggnings
- innehållet
- församlingsanknytningen
- utbildningens längd

Kritiken mot uppläggnings av nuvarande övningskurs gäller främst uppdelningen mellan förberedande kurser och egentlig övningskurs. Avsikten med de förberedande kurserna har varit en integration mellan teoretiskt och praktiskt i motivationssyfte. Av de studerande har dessa kurser emellertid knappast upplevts på avsett sätt utan i stället framstått som främmande och störande inslag med enda syfte att bereda tillträde till den egentliga övningskursen. Därmed har också innehållet i kurserna till stor del gått förlorat och föreligger inte som aktuell grundkunskap på vilken den efterföljande undervisningen utan vidare kan bygga. Därtill medverkar också, att de förberedande kurserna kan ha blivit genomgångna flera terminer före den egentliga övningskursens början.

Kritiken mot innehållet i läroplanen har haft en markant profil: självavårdsutbildningens alltför ringa omfattning. Detta har konstaterats i ett flertal undersökningar, senast i RUMO:s enkät bland yngre präster. Textinterpretation och praktiska homiletiska och kateketiska övningar liksom orientering i kyrkliga arbetsformer är andra prioriterade ämnesområden bland önskemålen.

Den kyrkliga eller sociala tjänst, som utgör ett villkor för tillträde till den egentliga övningskursen, har liksom de förberedande kurserna i praktiken kommit att få en annan karaktär än den avsedda. Genom prästbristen i Svenska kyrkan har den praktiska tjänstgöringen ofta kommit att utgöras av semestervikariat under sommarmånader med lågfrekvent församlingsaktivitet och utan sakkunnig handledning, varför värdet av praktiktjänstgöringen till stor del bortfallit. Då inga förberedande homiletiska och kateketiska kurser förekommit bland de förberedande kurserna har inte heller någon utbildning i predikan eller konfirmandundervisning förekommit för den studerande, som under praktiktjänstgöringen ofta haft att svara för bådadera. Detta måste bedömas som synnerligen olyckligt. Att praktiken i så stor utsträckning kommit att fullgöras såsom semestervikariat beror också på svårigheten att i annat fall kunna lämna praktikanterna ekonomisk ersättning (se härom nedan kap. 6.8).

Möjligheten att utbyta den kyrkliga tjänstgöringen mot en i och för sig värdefull social tjänstgöring, exempelvis feriearbete på sjukhus eller ungdomsläger, innebär, att inga garantier för elementär kännedom om en församlings grundläggande uppbyggnad och funktioner vid övningskursens början föreligger.

En annan kritisk synpunkt på övningskursens bristande församlingsanknytning har gällt konstruerade övningsstillfällen i framför allt den homiletiska och kateketiska undervisningen. Under senare år har dock övningsmomenten alltmer kommit att förläggas till församlingar i universitetsstäderna eller dessas närhet. En utveckling mot en ännu närmare anknytning till den faktiska

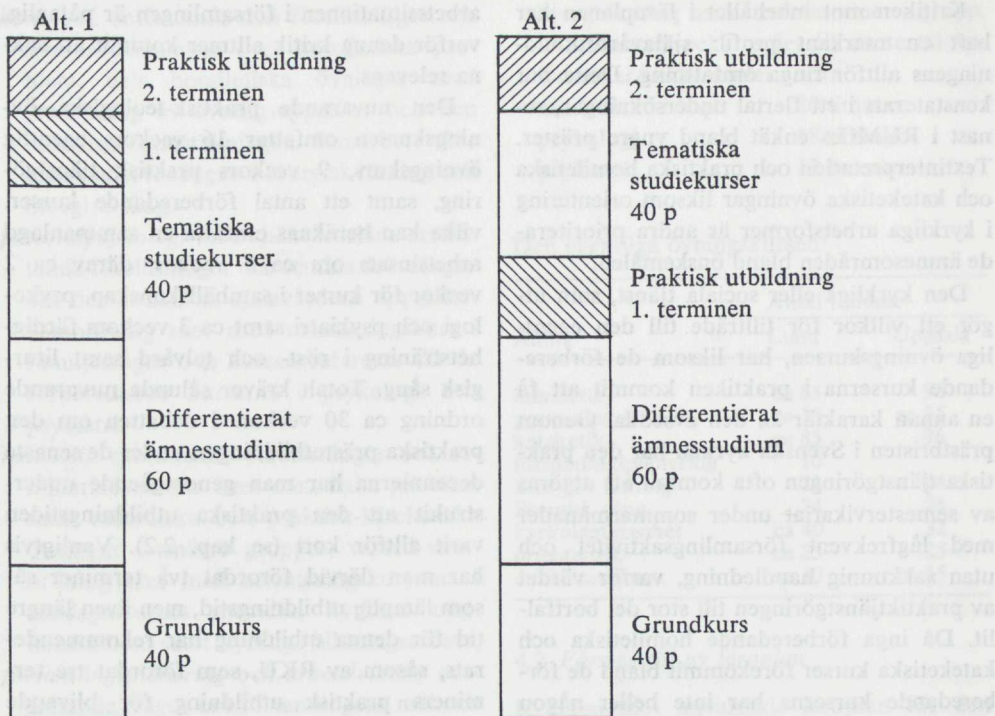
arbetssituationen i församlingen är påtaglig, varför denna kritik alltmer kommit att sakna relevans.

Den nuvarande praktisk-teologiska övningskursen omfattar 16 veckors egentlig övningskurs, 9 veckors praktisk tjänstgöring, samt ett antal förberedande kurser, vilka kan beräknas omfatta en sammanlagd arbetsinsats om ca 5 veckor, därav ca 2 veckor för kurser i samhällskunskap, psykologi och psykiatri samt ca 3 veckors färdighetsträning i röst- och talvård samt liturgisk sång. Totalt kräver sålunda nuvarande ordning ca 30 veckor. I debatten om den praktiska prästutbildningen under de senaste decennierna har man genomgående understrukit att den praktiska utbildningstiden varit alltför kort (se kap. 2.2). Vanligtvis har man därvid förordat två terminer såsom lämplig utbildningstid, men även längre tid för denna utbildning har rekommenderats, såsom av RKU, som förordat tre terminers praktisk utbildning för blivande präster efter den teologiska grundutbildningen.

Genom en ändrad uppläggning av den praktisk-teologiska övningskursen bör nuvarande påtalade brister med de förberedande kurserna och praktiktjänstgöringen kunna elimineras. Genom bättre tillvaratagande av de förberedande kursernas grundläggande innehåll anses också en betydande innehållslig upprustning kunna ske. En viss omdisposition för att tillgodose behovet av utökad utbildning på självavårdens område måste också vidtagas, dock utan att behöva medföra några drastiska förändringar av ämnesindelning och avvägning mellan olika ämnen.

Förslag till ny uppläggning av den praktisk-teologiska övningskursen:

I stället för nuvarande praktisk-teologiska övningskurs omfattande förberedande kurser, två månaders kyrklig eller social tjänst samt en termins egentlig övningskurs föreslås en övningskurs omfattande *två terminer* med ca 18 veckor vardera (exempelvis 10 januari—20 maj, 15 augusti—20 december). Under den första terminen genomgås de

grundläggande kurser som nu har sin plats inom de förberedande kurserna, liksom en handledd pryttjänstgöring inom såväl socialt arbete som församlingsarbete. Under den andra terminen utföres handledd praktiktjänstgöring i församling. Därmed torde den nuvarande ordningens brister kunna avhjälpas och såväl de nödvändiga grundkunskaperna om samhälle och människa som den praktiska erfarenheten integreras i sitt sammanhang och tillgodogöras i största möjliga omfattning. I förhållande till nuvarande ordning innebär det framlagda förslaget en viss förlängning, då det totalt kommer att omfatta 36 veckor.

För placeringen av den första terminen av den praktiska utbildningen erbjuder RUMO:s förslag till ny religionsvetenskaplig grundutbildning en möjlighet till varierad studieföljd, så att de två avslutande terminernas tematiska studiekurser kan föregås av en termins praktiktjänstgöring. Här föreslås därför valfrihet för den studerande att förlägga den första terminen av den praktisk-teologiska utbildningen antingen

före de avslutande tematiska studiekurserna före teologie kandidatexamen (alt. 2) — vilket utredningen för sin del vill rekommendera — eller efter denna examen, varvid båda terminerna följer efter varandra (alt. 1). För den som deltar i undervisningen vid de praktisk-teologiska övningsinstituten efter att ha följt annan utbildningsväg än via teologie kandidatexamen torde denna senare möjlighet vara den naturliga.

Den första terminen föreslås indelad i fyra block. En *introducerande* tvåveckorsperiod, om möjligt i internatform, presenterar prästens uppgift och funktion i dagens kyrka, varefter ett *förutsättningsblock*, omfattande fem veckor, avser att ge de grundläggande kunskaper som behövs, innan den egentliga yrkesutbildningen kan ta vid. Det gäller människokunskap, samhälls- och socialkunskap samt en allmän religionspedagogisk orientering. Förutsättningsblocket har också ett kortare perspektiv, det avser att ge de grundläggande kunskaper som är en förutsättning för att de studerande skall

kunna tillgodogöra sig det efterföljande pryoblockets undervisning. *Pryoblocket* är indelat i tre perioder vilka svarar mot de tre i målsättningen angivna områden en präst måste ha tillräcklig kunskap om, nämligen människan, samhället — främst den sociala sektorn — samt kyrkan. Till den praktiska yrkesorienteringen borde även höra erfarenhet från industriarbete, men under nuvarande förhållanden synes det ej möjligt att göra en sådan obligatorisk. Efter pryoblocket följer slutligen ett *förberedelseblock* som mot bakgrund av den religionspedagogiska orienteringen under förutsettingsblocket avser att ge de grundläggande kunskaperna särskilt i metodfrågor inom homiletik, såväl den allmänna som den enskilda förkunnelsen, och kateketik och därigenom bl.a. förbereda praktiktjänstgöringen under andra terminen.

Den *andra terminen* föreslås inledd av en två veckors internatvistelse ordnad centralt tillsammans med samtliga kyrkoarbetare under utbildning inom Svenska kyrkan: präster, församlingssekreterare och församlingsassistenter, diakoner/diakonissor—kuratorer och pedagoger, ungdomssekreterare, kyrkomusiker och kyrkokamrerare. För utbildningen under denna tvåveckorsperiod svarar Svenska kyrkans centralråd i samarbete med de två övningsinstituterna samt övriga utbildningsanstalter och om möjligt lärarpersonal från S:t Lukasstiftelsen. Kursen omfattar för samtliga kategorier gemensamma frågor såsom samarbets- och planeringsfrågor samt en grundlig orientering om olika kyrkliga arbetsformer. (Detta utbildningsmoment förutsätter att övriga berörda utbildningsanstalter är beredda att planera sin undervisning i enlighet med här framlagt förslag och därtill åtaga sig de därmed förbundna kostnaderna.) Efter denna terminsinledning föreslås praktikperioden vidtaga. Praktiken i församling föreslås vara av två slag. Dels föreslås den omfatta en månads intensiv tjänstgöring inom det blivande hemstiftet under handledning av därtill utbildade präster, dels till en månad med halvtidstjänstgöring inom särskilda praktikförsamlingar i institutens närhet inom Malmö—Lundregio-

nen och Stockholm—Uppsalaregionen. Denna del av praktiktjänstgöringen integreras med undervisning i homiletik, kateketik och själavård. Efter praktiktjänstgöringens slut ägnas de återstående åtta veckorna åt undervisning med praktiktillfällen inom praktikförsamlingarna i ämnen nödvändiga för den blivande prästens första tjänstgöring.

Förslag till *innehållslig utformning* av den praktisk-teologiska övningskursen:

I debatten om den prästerliga utbildningen och prästens arbetsuppgifter har ofta kravet på specialtjänster och specialiserad utbildning framförts. Såsom redovisats i kap. 3 har också en utveckling mot en större differentiering av tjänster i församlingen ägt rum, och denna differentiering kommer säkerligen också att omfatta prästtjänsten. I kap. 5 diskuteras vissa för specialisering lämpade uppgifter i samband med behovet av tjänstgöring på deltid för präster.

Utredningen anser dock att det berättigade kravet på specialiserade tjänster och därav följande specialiserad utbildning först och främst måste bli en uppgift för den obligatoriska och frivilliga fortbildning som diskuteras och föreslås i kap. 7. Den här föreslagna övningskursen utgör en grundläggande utbildning med undervisning i ämnen som måste anses vara nödvändiga för varje präst, vilken specialfunktion han än må inneha. En annan faktor som synes tala för denna ordning är behovet av några års erfarenhet för den som mot bakgrund av en präst allmänna uppgifter vill specialisera sig på viss eller vissa sektorer. En specialutbildning mot denna bakgrund synes mera motiverad och i stånd att ge bättre resultat.

Mot bakgrund av denna syn på utbildningens innehåll synes de kunskaper övningskursen måste förmedla vara av två slag för att kunna ge prästen de färdigheter som tjänsten kräver. Dels behöver en präst allmänna grundläggande kunskaper som är gemensamma för alla inom liknande människovårdande yrken. Dels behöver prästen speciella kunskaper i det för hans yrke karakteristiska. De allmänna kunskaperna gäller människan och hennes miljö, samhället,

de speciella kunskaperna översättningen av evangeliet till nutidens människa och de olika översättningsmiljöerna. Vid denna senare undervisning måste hela tiden de allmänna kunskaperna om människan och hennes miljö vara aktuella.

Till människan och hennes miljö hör också den allmänna religionspedagogiken, som behandlar människans utveckling med avseende på religiöst symbolspråk, kommunikationsfrågor i allmänhet och det religiösa språket i synnerhet, miljöns betydelse för tolkning och symbolförståelse. Den allmänna religionspedagogiken är en nödvändig förutsättning för evangeliets förkunnelse i olika former och för all undervisande verksamhet kyrkan bedriver.

De speciella kunskaperna är direkt avhängiga prästens uppgift inom ramen för församlingens totala verksamhet. Den direkta evangelieförkunnelsen allmänt och enskilt står i centrum, varför kunskaper och färdigheter i den kristna förkunnelsens teori, praktik liksom förkunnelsens ram och miljö å ena sidan samt den enskilda själavårdssituationens behov och krav å den andra måste utgöra utbildningens tyngdpunkt. Detta sker inom ämnena *homiletik* och *själavård*. Hermeneutiska uppgifter synes vara naturliga under praktiktjänstgöringen. Därför synes det nödvändigt att hermeneutik ingår i förberedelseblocket, som avslutar första terminen. Däremot torde detta inte vara fallet med själavårdande uppgifter, varför själavårdsutbildningen avses anstå till praktiktjänstgöringens integrerade del.

En annan huvudsektor inom församlingens verksamhet utgöres av dess undervisande funktioner. Med ämnet *kateketik* avses undervisningen om kyrkans undervisande verksamhet i hela dess vidd, såsom söndagskola, kyrkans barntimmar, konfirmandundervisning, studiearbete (vuxenundervisning) etc. Kyrkans undervisning gäller både förmedlandet av kunskap i kristen troslära, och upplevelsetillfällen av kristet liv. Denna senare personlighetsengagerande sida av kyrkans undervisning omfattar moment som gudstjänst och andakt, bibelstudium och böneträning, sensibilitetsträning och medita-

tion. Prästen torde främst få utöva sin undervisande verksamhet inom konfirmandundervisningen, varför tyngdpunkten ligger på denna sektor av församlingens undervisning. Vid sidan av homiletik och själavård utgör kateketiken ett huvudmoment inom den praktisk-teologiska övningskursen.

De kunskaper som synes oundgängliga för prästen förutom beträffande dessa nämnda tre ämnesområden är av två slag, dels kunskap om den faktiska arbetssituationen inom kyrkan, dels om kyrkans arbetssituation i den allmänna samhälls- och kulturdebatten. Genom *kyrkorätt*, *församlingsplanering* samt *aktuell kyrko- och religionsdebatt* förmedlas dessa kunskaper samt övning i att använda dem.

Som färdighetsträning under båda terminerna bedrivs undervisning i *liturgisk sång* samt *röst- och talvård*.

Förslag till undervisningsvolym:

Förslaget förutsätter en undervisningsvolym per vecka om 20 timmar. De övriga 20 timmarna anslås till föreskrivet litteraturstudium, förberedelsearbete samt deltagande i kurserna i liturgisk sång, röst- och talvård samt kyrkovård.

Inledning av första terminen,		
2 veckor		40 timmar
Förutsättningsblock, 5 veckor		100 timmar
samhällsorientering	35 timmar	
människokunskap	35 timmar	
allmän religionspedagogik	30 timmar	
Förberedelseblock, 4 veckor		80 timmar
homiletik	40 timmar	
kateketik	30 timmar	
aktuell kyrko- o. religionsdebatt	10 timmar	
Inledning av andra terminen,		
2 veckor		40 timmar
Övrig undervisning under andra terminen, 10 veckor		200 timmar
homiletik	45 timmar	
själavård	50 timmar	
kateketik	45 timmar	
församlingsplanering	30 timmar	

Samordnad utbildning	Homiletik			ANDRA TERMINEN
	Kateketik			
	Själavård		Kateketik	
	Praktik	Församlingsplanering		
		Kyrkorätt	Aktuell kyrko- och religionsdebatt	

Inledning	Förut-sättnings-block	Yrkes-orienterings-block	Förberedelse-block	FÖRSTA TERMINEN
-----------	-----------------------	--------------------------	--------------------	--------------------

Schematisk framställning av utbildningens uppbyggnad

kyrkorätt 20 timmar
 aktuell kyrko- o.
 religionsdebatt 10 timmar
 Summa undervisningstimmar per elev 460.

Dessutom tillkommer undervisning i liturgisk sång, röst- och talvård samt kyrkovård, liksom yrkesorientering och praktisk tjänstgöring.

4.3 Förslag till studieplaner

Efterföljande förslag till studieplaner för de olika momenten i utbildningen utgår bl.a. från principen att jämsides med undervisning och praktiska övningar visst litteraturstudium skall äga rum. Detta avses ligga till grund främst för gruppundervisningen och därigenom bidra till att underlätta och berika arbetet för dem som deltar i utbildningen. I de flesta fall är detta studium icke avsett att bli föremål för särskilt prov. Som en följd av uppläggningsmåste i vissa fall frågan om att få till stånd lämplig studielitteratur — ofta av metodisk art — tagas med i planeringsarbetet i syfte att initiera utarbetandet av hjälpmedel för utbildningen.

Förslagen till studieplaner är i det följande uppdelade på sex huvudgrupper:

1. Introduktion
2. Förutsättningsämnena
3. Huvudämnena
4. Övriga ämnen
5. Samordnad utbildning
6. Yrkesorientering och praktisk tjänstgöring.

4.3.1 Introduktion

Syfte:

att mot bakgrund av en presentation och diskussion av frågan om prästens uppgift och funktion samt en orienterande översikt av prästens arbetssituation i Svenska kyrkan idag ge deltagarna en grund för målinriktad utbildning.

Prästen — uppgift och funktion (3 dagar)

a. Idagsituationen.

Litteraturstudium, personlig information från förslagsvis två präster och en pastor från annat trossamfund.

- b. Prästämbetet i nya testamentet.
Genomgång av alla bibelställen om tjänster i församlingen; olika samfunds tolkningar.
- c. Prästämbetet i bekännelsedokumenterna från 1500-talet till nutiden.
- d. Utvecklingstendenser.

Prästen i församlingen (3 dagar)

- a. Församlingens uppgifter och prästens.
- b. Samverkan mellan olika kyrkoarbetare i församlingen.

Prästen i kontrakt och stift (2 dagar)

- a. Samverkan om olika arbetsuppgifter.
- b. Fortbildning i stiftets regi.
(Medverkan av biskop, stiftssekreterare och stiftsbyråpersonal.)

Svenska kyrkan på riksplanet (1 dag)

- a. Verksamhet gemensam för hela kyrkan.
- b. De centrala kyrkliga styrelserna.
(Medverkan av personal från de centrala styrelserna.)

Ekumeniken i dag (1/2 dag)

Svenska kyrkan som en del av kristenheten i Sverige.
Nusituation och utvecklingslinjer.

Präst idag (1/2 dag)

Generaldebatt.

4.3.2 Förutsättningsämnen

4.3.2.1 Samhällsorientering

Syfte:

att ge grundläggande kunskaper om det samhälle inom vilket den kristna församlingen har att verka.

Innehållsbeskrivning:

- a. Samhällets struktur och funktioner.
- b. Det politiska livet i Sverige.
- c. Det fackliga och ekonomiska livet.
- d. Arbetsliv och arbetsmiljö.
- e. Ideella folkrörelser och organisationer.
- f. Samfund och samhälle.
- g. Samhällsutveckling.
- h. Internationella perspektiv.

Detaljplan. Undervisningsformer:

Föreläsningar:

- a. Sociallagstiftning och socialvård i Sverige.
- b. Ungdom och skola.
- c. De politiska partierna, kyrka och politik internationellt och i Sverige.
- d. Massmedias roll i opinionsbildningen.
- e. Fackföreningar och avtalsrörelse. Näringslivet.
- f. Arbetsmarknadspolitik, arbetarskydd och debatten om arbetsplatsen, arbetslivets utveckling, arbetstid och fritid.
- g. Folkrörelser: nykterhets-, bildnings- och kvinnoorganisationer.
- h. De religiösa folkrörelserna. Svenska kyrkan. Stat och kyrka. Församling och kommun.
- i. Urbanisering och glesbygdspenning.
- j. Hemmets förändrade ställning i samhället.
- k. Sverige i det internationella samarbetet, Sverige och u-länderna, Förenta Nationerna och de mänskliga rättigheterna.

Gruppvningar:

- a. Övningar i anslutning till föreläsningarna och i dessa presenterade frågeställningar.
- b. Övningar med referatuppgifter i anslutning till aktuellt litteraturstudium.

Studiebesök:

I anslutning till föreläsningarna studiebesök på samhällsinstitutioner, massmedia samt inom industrin (t.ex. socialbyrå, arbetsförmedling).

Litteraturstudium: ca 400—500 sidor.

Prov:

Skriftligt prov vid kursens slut.

4.3.2.2 Människokunskap

Syfte:

att ge grundläggande kunskaper om människan, hennes utveckling och miljöberoende samt om den psykiskt sjuka människan och den psykiska sjukvården.

Anm.:

För den som genomgått den i RUMO:s betänkande föreslagna kursen i människokunskap bör detta avsnitt i övningskursen inriktas på fördjupade kunskaper i enlighet med av vederbörande lärare anvisad specialkurs. Vad gäller gruppövningarna bör de som genomgått ovannämnda kurs i människokunskap bilda en grupp för sig med särskild kursuppläggning.

A. Psykologi

Innehållsbeskrivning:

- Allmän psykologi.
- Differentiell psykologi.
- Utvecklingspsykologi.
- Personlighetsutveckling och psykiskt för-svar.
- Individ och samhälle.

Detaljplan. Undervisningsformer:

Föreläsningar:

- Varseblivning, inlärning och drivkrafter.
- Olika testmetoder inom den differentiella psykologin.
- De olika åldersstadierna.
- Åldrandet, den sjuka människan.
- Personlighetspåverkan och de psykiska försvarsmekanismerna.
- Gruppbildning, rollspel och rollförväntan, attitydbildning.

Gruppövningar:

- Övningar i anslutning till föreläsningar och i dessa presenterade frågeställningar.

- Övningar med referatuppgifter i anslutning till aktuellt litteraturstudium.

Litteraturstudium: ca 200 sidor.

B. Psykiatri

Innehållsbeskrivning:

- De psykiska sjukdomarna, orsaker och symptomatologi.
- Speciella problem i samband med missbruk.
- Behandlingsmetoder i den psykiska sjukvården.
- Samhället och den psykiskt sjuke.

Detaljplan. Undervisningsformer:

Föreläsningar:

- Psykoserna, orsaker, sjukdomsbilder och behandlingsmetoder, miljöns betydelse.
- Neuroser och psykiska insufficienser, orsaker, yttringar och behandling.
- Psykoterapin, uppkomst och utveckling, möjligheter och begränsningar.
- De psykosomatiska sjukdomarna.
- Alkoholism och narkomani.
- »Ett profylaktiskt samhälle» — en möjlig utveckling? Om samhällets och medmänniskornas syn på de psykiska sjukdomarna, tänkbara förebyggande åtgärder och skapandet av en positiv, livsbejakande och livsutvecklande samhällsmiljö.

Gruppövningar:

- Övningar i anslutning till föreläsningar och i dessa presenterade frågeställningar.
- Övningar med referatuppgifter i anslutning till aktuellt litteraturstudium.

Litteraturstudium: ca 200—300 sidor.

För såväl psykologin som psykiatrin:

Sammanfattande moment:

Seminarieövning med hela kursen över »Ett profylaktiskt samhälle», diskussion mot bakgrund av undervisningen i ämnet Människokunskap.

Prov:

Skriftligt prov vid kursens slut.

4.3.2.3 Allmän religionspedagogik

Syfte:

att ge den för kyrkans förkunnelse och undervisande verksamhet nödvändiga kunskaper om människan inför de religiösa frågorna.

Innehållsbeskrivning:

- Människans utveckling och religionen ur intellektuell, emotionell och social synvinkel.
- Kommunikationsteori, särskilt det religiösa språkets egenart.
- Miljöns betydelse för tolkning och symbolförståelse.
- Religiösa attityder och allmänna attityder till religiösa företeelser på grundval av religionssociologisk forskning.

Detaljplan. Undervisningsformer:

Föreläsningar:

- Den religiösa mognadsprocessen med avseende på upplevelse av religion och språkförståelse.
- Det religiösa språkets karaktär av symbolspråk mot bakgrund av allmän kommunikationsteori.
- Tolkningen av religiöst språk och religiösa uttrycksformer i olika åldrar och miljöer.
- Olika religiösa attityder till den religiösa upplevelsen och det religiösa språket.
- Attityder hos individer och grupper i samhället till officiell religion. Kyrkan som institution.

Gruppövningar:

- Övningar i anslutning till föreläsningarna och i dessa presenterade frågeställningar.
- Övningar med referatuppgifter som diskussionsunderlag i anslutning till aktuellt litteraturstudium, särskilt Religionssociologiska institutets forskningsrapporter.

Litteraturstudium: ca 400 sidor.

Prov:

Skriftligt prov vid kursens slut.

4.3.3 Huvudämnen

4.3.3.1 Homiletik

Syfte:

- att mot bakgrund av den allmänna religionspedagogiska orienteringen och människokunskapen (se förutsättningsblocket!), orientering om de olika predikoskolorna under homiletikens historia samt förkunnelsens nusituation ge insikter och färdigheter i kyrkans förkunnelse i olika sammanhang, samt
- att ge information och praktisk övning i skilda förkunnelsesituationer, främst olika gudstjänstformer.

Innehållsbeskrivning:

- Traditionslinjer i den kristna förkunnelsens historia jämte aktuella homiletiska riktningar.
- Aktuella hermeneutiska frågor centrerade kring budskapet, förkunnaren och adressaten.
- Aktuella former för gudstjänst och förkunnelse i Svenska kyrkan.
- Gudstjänstplanering och predikoförberedelse utifrån olika gudstjänstsituationer och bibeltexter.
- Liturgisk aktion.
- Auskultationer och praktik i församling.
- Deltagande i olika andaktsformer under kursen.
- Klassisk och modern psalm och sång i förkunnelsens tjänst. Individuell handledning och enskild genomgång minst två gånger under kursen.

Detaljplan. Undervisningsformer:

Föreläsningar:

- Några traditionslinjer och väsentliga problemställningar i den kristna förkunnelse.

sens historia med särskild hänsyn till svensk kyrkohistoria. Förkunnelsen i urkyrkan, i 1500-talets reformation och under 1800-talet med dess nya verklighetstolkningar och religiösa rörelser. Problemcentrering kring bibeltolkning, gudsbild, antropologi, fromhetsliv och religiösa behov, samhällsstruktur och verklighetstolkning. Exempel på olika predikotyper, äldre och nutida.

b. Aktuella hermeneutiska frågor centrera kring *budskapet*: en dogmatisk överblick, bibelsyn, relationen GT—NT, översättningsproblem, språkets funktion vid kommunikation och påverkan, liturgin som religiöst språk,

förkunnaren: prästrollen, personliga betingelser för att vara predikant, *theologia regenitorum*? prästens eget andaktsliv, »att vara vad man säger», prästlöftenas innebörd, prästen såsom »verbi divini minister»,

adressaten: församlingsstruktur, åldersgrupper, religiösa attityder, adressatens upplevelse av kyrkans språk, orientering om rapporter från Religions sociologiska institutet.

c. Aktuella former för gudstjänst och förkunnelse i Svenska kyrkan: genomgång av kyrkohandboken, första och andra delen, orientering om försöksverksamheten, liturgi och predikan i samverkan, bönen och sången i gudstjänsten, meditation, tidedgård, gudstjänst i skilda miljöer: sjukhus, pensionärshem, ungdomsläger, friluftsgudstjänst (korum, »sommarkyrkan» o.dyl.), barn-, familj- och konfirmandgudstjänst, gudstjänst i radio-TV, kasualtal och förrättningsituationer i sin helhet.

Gruppövningar:

- Metodiska övningar i predikoförberedelse. Modeller som underlag för arbetsrutiner presenteras och diskuteras. Olika predikotyper utarbetas och diskuteras utifrån olika förutsättningar.
- Metodiska övningar i gudstjänstplanering utifrån olika predikotexter, gudstjänstsituationer och församlingstyper.

c. Exegetisk-homiletiska seminarier över olika perikotyper, över vilka deltagarna skall predika under kursen eller kan väntas predika i sin församlingstjänst under tiden närmast efter kursen.

På grundval av dessa övningar, a—c, utarbetar varje kursdeltagare predikningar med agenda, vilka genomgås av lärare och utsedd granskare.

Praktiska övningar:

- Interna övningar i liturgisk aktion och liturgiskt tal (med ITV, där så är möjligt). Samarbete mellan lärarna i homiletik, röst- och talvård och liturgisk sång. Övning av förrättningsritualen samt nattvardsmässan med distributionsmomentet. Frågan om prästens uppträdande — stil och takt i tjänsten — diskuteras.
- Under kursen fortlöpande övningar i olika former av andakter inom gruppen (t.ex. morgon- och aftonandakter) samt i olika typer av klassisk och modern psalm och sång i förkunnelsens tjänst. Särskilt uppmärksammas den nya visan liksom ny rytm och harmonisering i koraler.
- Rollspel, ex. dopsamtal, samtal med brudpar, överbringande av dödsbud.

Praktik i församling:

- Auskultationer i praktikförsamling för att ge inblick i församlingsstruktur, institutionsmiljö och församlingsarbetets olika förgreningar och planläggning, handledda av pastor loci.
- Homiletisk praktik, enskilt eller i mindre grupp (ej mer än 3 i varje grupp), övning i olika typer av gudstjänster: högmässa, barn-, familj- och konfirmandgudstjänst, söndagsskola, pensionärshems- och sjukhusgudstjänst och/eller gudstjänst på fångvårdsanstalt. Pastor loci och av denne utsedd(a) bedömare bland församlingens lekmän genomgår och diskuterar hållen gudstjänst tillsammans med kursdeltagaren. Varje gudstjänstdeltagare bör ha minst fem olika gudstjänster.

Sammanfattande moment:

Seminarieövning med hela kursen över ho-

miletiska problem aktualiserade under kursen. Handledarnas och kursdeltagarnas utvärderingar av kursen konfronteras.

Litteraturstudium: ca 400—500 sidor.

Prov:

I anslutning till ordinarie övningstillfälle.

4.3.3.2 Självvård

Syfte:

att förbereda den blivande prästen att möta människor i självvårdssituationer i vid bemärkelse.

Innehållsbeskrivning:

- a. Den kristna människosynen, prästens funktion.
- b. Självvårdaren, förutsättningar och svårigheter.
- c. Kyrkans äldre självvårdssituation.
- d. Samtalsmetodik i teori och praktik.
- e. Vissa psykologiska skolor av betydelse för prästens självvårdande arbete.
- f. Självvård i olika situationer: vid sjukdom, dödsfall och sorg, bland äldre, sjukkommunion och bikt, vid självmordsförsök, hur neuros och psykos påverkar självvården, barns och ungdomars religiösa utveckling, familjerådgivning, medling.
- g. Enskild handledning.

Detaljplan. Undervisningsformer:

Föreläsningar:

- a. Människan och livsfrågorna. Kristen människosyn. Definition av självvård.
- b. Prästens roll och funktion i en föränderlig värld. Prästens personliga förutsättningar och svårigheter som själasörjare. Förtroende och auktoritet. Överföring.
- c. Självvårdstraditionen, särskilt sådan den framträder i NT, fornkyrkan och reformationen. Den svenska självvårdstradi-

tionen. Självvård och andliga erfarenheter. Bibeln, psalmbokens och börens användning i självvårdssamtalet.

- d. Freuds betydelse för självvården. Freud och skuldproblematiken.
- e. Andra psykologiska skolor:
 - självvård som sökande efter mening (W. Frankl)
 - självvård som sökande efter identitet (E. H. Erikson)
 - självvård och relation (M. Buber), bidrag till självvården från inlärningspsykologin, C. G. Jung och människans symboler.
- f. Samtalsmetodik. Allmänna regler.
- g. Rogers samtalsmetodik och kritiken däremot.
- h. Självvård i speciella situationer:
 - Skuldproblematiken, depression, syndamedvetande, aggression.
 - Bikten och dithörande problem.
 - Sjukkommunion, självvård bland sjuka, teodicéproblemet, tvivlet, integration av smärta och lidande.
 - Självvård med neurotiska och psykotiska patienter, längre och kortare självvård, kris-självvård, stöd-självvård.
 - Självvård i en förändrad arbetssituation, självvården och pluralismen.
 - Suicidförebyggande självvård, prästjouren.
 - Barnets religiösa utveckling, självvård bland ungdom.
 - Familjerådgivning och medling, ensamhetsproblemet.
 - Självvård bland äldre.
 - Dödsbädden, sorg och sorgearbete, jordfästningens självvårdsproblem, den egna döden.
 - Gruppsjälvvård, gruppdynamik, samarbete.

Gruppövningar:

- a. Samtalsmetodiken, allmänna regler för samtalet och de vanligaste misstagen.
- b. Självvården och de psykologiska skolorna, övningar i anslutning till föreläsningar och litteraturstudium.
- c. Övningar i samtalsmetodik och självvård i anslutning till praktikfall i speciella situationer (se föreläsningar h).

Sammanfattande moment:

Seminarieövningar med hela kursen över frågorna om församlingsarbetet, den enskilde och själavården — »Kyrkan som läkande miljö».

Enskild handledning:

Enskild handledning för t.ex. S:t Lukasstiftelsens terapeut rekommenderas, men är ej obligatorisk. Tillfälle till ökad jag-kännetid samt möjlighet till hjälp att lösa under kursen uppkomna eller aktualiserade personliga problem.

Litteraturstudium: ca 500 sidor.

4.3.3.3 Kateketik

Syfte:

- att förmedla insikter och färdigheter i planering och ledning av församlingens undervisande verksamhet, samt
- att mot bakgrund av den allmänna religionspedagogiska orienteringen (se förut-sättningsblocket!) ge särskild utbildning i konfirmandundervisningens och vuxenut-bildningens pedagogik och metodik.

Innehållsbeskrivning:

- Presentation av församlingens under-visande verksamhetsformer, studieplaner och övriga bestämmelser för densamma.
- Medarbetarutbildning och fortbildning av lärarkrafter inom församlingens under-visning.
- Personalledning (se församlingsplane-ring!).
- Kateketikens utveckling och historia.
- Konfirmandundervisningens målsättning, arbetsformer och innehåll.
- Läromedel.
- Konfirmandålderns psykologiska — pe-dagogiska och metodiska problem.
- Lektions- och kursplanering inom kon-firmandundervisningen.
- Auskultation och praktik i församling.
- Vuxenpedagogiska problem.

Detaljplan. Undervisningsformer:

Föreläsningar:

- Församlingens undervisande funktion (söndagsskola, barntimmar, juniorarbete, konfirmandundervisning, studiearbete).
- Planerings- och ledningsfunktionen inom kateketiken. Läroplan för konfirmand-undervisningen mot bakgrund av kate-ketikens historiska utveckling.
- Ämne-lärare-elev som metodiskt pro-blem.
- Arbetspass och läromedel.
- Allmänna metodiska problem.
- Konfirmationen.

Gruppövningar:

- Konfirmandundervisningens mål och ar-betsformer.
- Läromedelsgranskning.
- Tekniska hjälpmedel.
- Lektionsplanering.
- Kursuppläggnig.
- Andakt, meditation och konfirmandguds-tjänst.
- Bibelläsningens metodik.
- Studiecirkelmetodik.
- Valda metodiska problem i anslutning till seminareuppgift (seminarieuppgiften anknutes till församlingspraktiken).

Praktik i församling:

- Auskultationer i praktikförsamlingen un-der handledning av gruppens ordinarie lärare. Demonstrationslektioner.
- Kateketisk praktik, helst i grupp omfat-tande två kursdeltagare, med 10 lektions-tillfällen per deltagare som riktpunkt var-av ca hälften omfattas av konfirmand-undervisning, de övriga av exempelvis samling med konfirmander eller föräld-rar, konfirmandgudstjänst, eller inom annan sektor av kyrkans undervisande verksamhet.

Sammanfattande moment:

Seminarieövning med hela kursen över kate-ketiska problem aktualiserade under öv-ningstiden. Handledarnas och kursdeltagar-nas utvärderingar av kursen konfronteras.

Litteraturstudium: ca 400—500 sidor.

Prov:

Sker i anslutning till de föreskrivna övningslektionerna.

4.3.3.4 Kyrkorätt

Syfte:

att ge grundläggande kännedom om de rättsliga grundvalarna för kyrkans verksamhet, de ordningar som i övrigt reglerar denna samt de allmänna författningar som har att iakttagas av kyrkans anställda och befattningshavare i deras tjänsteutövning.

Anm.:

Vid uppgörandet av studiekursen i kyrkorätt har de eventuellt ändrade förhållandena beträffande huvudmannskapet för folkbokföringen också beaktats. Omfattning och innehåll i kursen har bestämts med hänsyn till att även vid ändrade förhållanden visst samarbete också i fortsättningen måste komma att äga rum mellan pastorsexpeditionerna och folkbokföringsmyndigheten liksom att kyrkan i ett sådant läge själv måste svara för en egen registrerad verksamhet.

Innehållsbeskrivning:

- a. Svenska kyrkans grundläggande bestämmelser.
- b. Kyrkans uppbyggnad och beslutande organ.
- c. Kyrkans förvaltning.
- d. Kyrkans ämbeten och tjänster.
- e. Kyrkans gudstjänster och handlingar.
- f. Civilrättsliga förhållanden av betydelse för kyrkans verksamhet.
- g. Sammanträdesteknik m.m.

Detaljplan. Undervisningsformer:

Föreläsningar:

- a. Kyrkolagen 1686, prästerskapets privilegier 1723, regeringsformen 1809 och religionsfrihetslagen 1951.

- b. Församlingsstyrelselagen, författningar rörande domkapitel och stiftsnämnd, kyrkomötesförordningen, frivilliga organ.
- c. Bestämmelser rörande kyrklig egendom, kyrkobyggnaderna och församlingarnas arkiv.
- d. Biskops- och prästtillsättning, bestämmelser rörande övriga tjänster i kyrkan, uppgifter och skyldigheter, anställningsförhållanden och villkor.
- e. Bestämmelser rörande kyrkans handlingar.
- f. Författningar rörande äktenskap, föräldraskap, medborgarskap, dödsfall, folkbokföringsförfattningar.
- g. Sammanträdesfrågor.

Gruppövningar:

Övningar med färdighetsträning i anslutning till föreläsningarna och i dessa presenterade frågeställningar.

Litteraturstudium: grundläggande författningar.

Prov:

Skriftligt prov vid kursens slut.

4.3.3.5 Församlingsplanering

Syfte:

att ge grundläggande kunskaper i planerings- och arbetsledningsfrågor inom församlingen med särskild hänsyn till prästens funktion inom distrikt, sektionsråd eller mindre landsbygdsförsamling.

Innehållsbeskrivning:

- a. Målbeskrivningar för församlingen och dess verksamhetsgrenar.
- b. Långsiktig och kortsiktig planering samt verksamhetsutveckling.
- c. Beräkningar av resursbehov.
- d. Organisation av församlingsarbetet.
- e. Planering av eget arbete.
- f. Intern information och kommunikation.
- g. Samarbets- och arbetsledningsfrågor, arbetsetik och personalpolitik.

Detaljplan. Undervisningsformer:

Föreläsningar:

- a. Målfrågorna i församlingens planeringsarbete. Grundmål, delmål, etappmål. Innehåll och räckvidd. Kategorisk eller informativ målangivelse.
- b. Grundläggande planeringskunskap. Analysmetodik vid beskrivning av nuläge, förhållandet mellan mål och resurser, former för redovisning och utvärdering.
- c. Grunderna för ekonomisk planering och personalplanering i församlingen. Programbudgetering.
- d. Principer för församlingens organisatoriska uppbyggnad. Det dubbla ansvarsmönstret. Distriktsindelning och sektionsindelning. Församlingens satellitorganisationer. Församlingen och stiftet. Församlingen i samfällighet.
- e. Nyckelaktiviteter, befattningsbeskrivning, prioriteringsfrågor. Analys av egen arbetssituation. Förhållandet mellan utvecklingsarbete och löpande arbete. Former för rationalisering.
- f. Ansvar för information och kommunikation. Modell för intern information och kommunikation. Distriktet i församlingens informations- och kommunikationsmönster. Relationen församling—samfällighet.
- g. Arbetsetikens grunder. Arbetsetiska problem i församlingen. Församlingens personalpolitik. Formella och informella former för företagsnämndsverksamhet. Prästens ansvar som arbetsledare, arbetsledningsinstrument i församlingsarbetet, samtalet i arbetsledningen, gruppsamtal, utvecklingssamtal, personalkonferenser.

Gruppövningar:

Övningar i anslutning till i föreläsningarna presenterade frågeställningar.

4.3.3.6 Aktuell kyrko- och religionsdebatt

Syfte:

att genom orientering om aktuella frågeställningar förbereda för den pågående kyr-

ko- och religionsdebatten i församlingarna och i det svenska samhället.

Anm.:

Denna del anknyter vad avser religionsdebatten till den teoretiska utbildningen (studiemom. tros- och livsåskunskap).

Innehållsbeskrivning:

- a. Inomkyrkliga, nationella frågeställningar.
- b. Inomkyrkliga, internationella frågeställningar.
- c. Teologisk nutidsorientering.
- d. Livsåskådningsfrågor i ett pluralistiskt samhälle.
- e. Kristendomen i dialog med andra livsåskådningar.
- f. Den teologiska åsiktsbildningens villkor.

Detaljplan. Undervisningsformer:

Anm.:

Uppställningen av undervisningen anknyter till aktuella frågeställningar. Förslaget nedan utgör exempel på områden som i dagsläget skulle kunna behandlas.

Föreläsningar:

- a. Svensk kyrklig debatt såsom bibelfrågan, nationell ekumenik, kyrkans sociala och politiska ansvar, strukturfrågor.
- b. Internationell kyrklig debatt såsom ekumeniken, kyrkan och u-länderna, kyrkans förhållande till revolutionära rörelser.
- c. Orientering om den internationella teologiska utvecklingen.
- d. Kristendomen och världsreligionerna, missionen i pluralismen, kyrkan och sekulariseringen.
- e. Ateismen, marxismen, humanismen, folkreligiositeten, kristendomen i dialog.
- f. Traditionens, miljöns, studiets och erfarenhetens betydelse för den teologiska åsiktsbildningen.

Gruppövningar:

- a. Övningar i anslutning till föreläsningarna och i dessa presenterade frågeställningar.

- b. Övningar med referatuppgifter i anslutning till aktuellt litteraturstudium.

Litteraturstudium:

Aktuell litteratur inom Innehållsbeskrivning a—e avgöres för varje kurs. Omfång ca 500 sidor.

4.3.4 Övriga ämnen

Undervisning i röst- och talvård samt liturgisk sång sker parallellt med den övriga undervisningen vid instituten. Denna äger rum den första terminen under nio veckor och den andra under tolv veckor, sammanlagt tjugo veckor. Undervisning i kyrkovård inlägges vid lämplig tidpunkt i slutet av andra terminen efter undervisningen i kyrkorätt.

4.3.4.1 Liturgisk sång

Undervisningen, som sker i form av föreläsningar, gruppundervisning samt individuell undervisning, omfattar följande moment:

1. *Orientering i kyrklig musikhistoria* (med grammofonillustrationer) i anslutning till kompendium. Översikt av den liturgisk-musikaliska utvecklingen främst med hänsyn till den svenska traditionen.
2. *Den kyrkliga musikverksamhetens funktion*. Musikens roll i församlingsarbetet. Körverksamheten.
3. *Röstutbildning*. Individuell röstvård för sångpedagog, där särskilda behov anses föreligga och möjligheter härför finns.
4. *Mässmusik*. Erforderliga delar av mässböckerna inläres. Ur Mässbok 1: Gemalkyrklig och enklare »Helig», samtliga Gloria-melodier, salutationer, prefationer, Benedicamusmelodier, litanior. Brud- och begravningsmässan. Intonation av introitus inläres, där förutsättningar föreligger. Ur Mässbok 2: Högtidlig morgon- och aftonbön samt samtliga psaltoner. Jämsides med Mässbok 2 kan Antifonalet komma till användning. Pågående för-

söksverksamhet inom mässmusikens område.

5. *Koralsång*. De vanligaste koralerna. I förekommande fall även melodiformer enligt Tillägg till den svenska koralboken.
6. *Nutida kyrkovisa*. 71 psalmer och visor samt andra nyskapade sånger och andliga visor.
7. *Samverkan* med undervisningen i homiletik och röst- och talvård.

4.3.4.2 Röst- och talvård

Förslaget förutsätter att någon form av röstutbildning kommer att erbjudas de studerande under den teoretiska utbildningen. (Jfr Förslag avgivet av planeringsgruppen rörande röst- och talvård, PARROT, till UKÄ och SÖ den 15.1 1971.) Undervisningen vid pastoralinstituten kan därför i viss mån anses vara en påbyggnadsundervisning.

Undervisningen sker i form av föreläsningar, gruppundervisning samt individuell undervisning och omfattar följande:

1. *Teori*. Röstens och talets fysiologi. Den muntliga framställningens krav på röst, artikulation, frasering, accenter, intonation och tempo. Frågan om profan och liturgisk stil.
2. *Talövningar*. Läsning av texter, såväl liturgiska som andra texter i olika stilar (bandspelare användes i undervisningen).
3. *Liturgisk aktion* med läsning av liturgiska texter (ITV användes där så befinnes möjligt).
4. *Samverkan* med undervisningen i homiletik och liturgisk sång.

4.3.4.3 Kyrkovård

Syfte:

att ge kunskaper för den praktiska vården av kyrkobyggnaden och dess inventarier samt kännedom om åtgärder i samband med restaurering och nybyggnad av kyrka.

Anm.:

Författningsfrågorna förutsättes genomgåna i ämnet Kyrkorätt.

Undervisningen, som sker i form av föreläsningar och studiebesök, omfattar följande moment:

1. Vården av kyrkobyggnaden och dess inventarier.
2. Restaurering av kyrka.
3. Nybyggnad av kyrka och andra församlingens lokaler.
4. Studiebesök.

4.3.5 Samordnad utbildning

Syfte:

att förbereda samarbetsituationen i församlingarna tillsammans med övriga kyrkoarbetare under utbildning i Svenska kyrkan.

Utbildningen, som riktar sig till blivande präster, församlingssekreterare och -assistenter, diakoner/diakonissor-kuratorer, församlingspedagoger, ungdomssekreterare, kyrkomusiker och kyrkokamrerare, innehåller huvudsakligen fyra moment:

1. Information om de olika kyrkoarbetarnas utbildningsvägar för att ge ömsesidig insikt om kompetensområde, huvuduppgifter och problem.
2. Orientering om kyrkans centrala och regionala organ samt om olika kyrkliga arbetsformer. Frågan om vem av församlingens olika medarbetare huvudansvaret åvilar inom olika verksamheter. Debatten om de kyrkliga arbetsformernas ändamålsenlighet. Försöken med nya verksamhetsformer.
3. Samarbets- och planeringsfrågor i församlingen. Former för samarbete och planering, informationen mellan församlingens medarbetare. Arbetsledning och samarbete. Problem i församlingens samarbetsituation.
4. Praktiska övningar i samarbete och planering kring givna problem. Analys och diskussion av resultatet.

5. Gemensamma problemstudier, bibelstudier och andakter inför de gemensamma uppgifterna i församlingen.

Undervisningen sker i form av föreläsningar och gruppövningar. Gruppindelningen göres så, att samtliga kategorier av kyrkoarbetare blir representerade i grupperna och sålunda återspeglar situationen i församlingen.

Lärare för den samordnade undervisningen hämtas dels från de två pastoralinstitutet och kyrkans övriga utbildningsanstalter, dels från Svenska kyrkans centralråd för evangelisation och församlingsarbete (i nuläget förekommer undervisning av sekreterare anställda vid Svenska kyrkans centralråd fr.a. rörande olika kyrkliga arbetsformer). Om möjligt bör även lärarpersonal från S:t Lukasstiftelsen medverka. Sammanträffanden med studerande vid andra trosamfundets utbildningsinstitut torde om möjligt ordnas i samband med den samordnade utbildningen.

4.3.6 Yrkesorientering och praktisk tjänstgöring

4.3.6.1 Yrkesorientering

Syfte:

att ge viss inblick i de praktiska yrkesområden som närmast svarar mot den grundläggande teoretiska kunskap i samhällsorientering och människokunskap förutsättningsblockets undervisning avsett förmedla samt i församlingens liv inom Svenska kyrkan.

Inom samhällsorienteringen torde det främst vara det sociala arbetet som en blivande präst behöver insikter i, varför den samhällsorienterande yrkesorienteringen föreslås omfatta någon samhällsinstitution inom detta fält. Inom den människovårdande sektorn torde motsvarande gälla för den psykiska vården i olika former.

Det föreslagna yrkesorienteringsblocket omfattar 7 veckor. Följande fördelning föreslås:

1. Två veckor inom psykisk vårdanstalt, såsom mentalsjukhus, skola för utvecklingsstörda eller alkoholistanstalt.
2. Två veckor inom socialt arbete, såsom socialbyrå (eller stadsmission), ungdomsgård eller ungdomsvårdsskola.
3. Tre veckor inom församlingsarbete i någon av »utbildningsförsamlingarna» inom Malmö—Lundregionen och Stockholm—Uppsalaregionen. Pastor loci är därvid handledare.
4. Den sista dagen av sjuveckorsblocket ägnas åt erfarenhetssummering och diskussion om dessa erfarenheters integrering i den fortsatta utbildningen.

Den studerande skall under de sju veckorna följa det ordinarie arbetet inom de tre utvalda sektorerna i största möjliga utsträckning. Endast i undantagsfall bör ett speciellt schema »skräddarsys» åt den studerande. En aldrig så kort erfarenhet av en verklig yrkessituation inom andra människovårdande yrken torde vara mera värdefull än en flyktig genomgång av olika arbetsuppgifter på den tilldelade arbetsplatsen. Genom den avslutande evalueringen och erfarenhetssummeringen avses hela kursens erfarenheter tillsammans ge den vidare överblicken av arbetssituationen inom dessa samhällssektorer.

Under den församlingsorienterande perioden skall den studerande ges tillfälle att delta i planeringen av arbetet, beslutsprocessen i församlingen, medverka vid gudstjänster, i församlingens undervisande verksamheter, i det uppsökande arbetet samt få tillfälle till samtal om självvårdsfrågor med sin handledare.

Under yrkesorienteringen indelas övningskursens deltagare i grupper omfattande två studeranden.

Erfarenhet av arbetet inom industrin är i dagens situation i högsta grad önskvärt och borde vara obligatoriskt. Under nuvarande förhållanden torde detta dock inte vara genomförbart av såväl arbetsmarknads-skäl som med hänsyn till kursens omfattning. Men de studerande bör uppmanas att om möjligt på egen hand skaffa sig denna er-

farenhet och härvid bör de blivande institutens ledning medverka vid kontakterna med industrin i de fall den studerande så önskar. I samband med en sådan frivillig arbetssejour inom industrin bör även det fackliga livet på arbetsplatsen följas. Kontakter utredningen tagit med företag ang. förverkligandet av en sådan yrkeserfarenhet har visat en positiv inställning från företagsledningens sida.

4.3.6.2 Praktisk tjänstgöring

Syfte:

att ge den för utbildningssituationen nödvändiga kännedomen om prästens arbetsförhållanden i en församling, ge tillfälle till praktiskt utövande av de grundläggande färdigheter utbildningen vill förmedla samt utifrån så förvärvade egna erfarenheter skapa större motivation för det avslutande utbildningsblocket.

1. Den praktiska tjänstgöringen under övningskursens andra termin föreslås bli av två slag. Den första delen omfattar en månads tjänstgöring i sådan församling i hemstiftet där utbildad handledare finns. I några stift har redan handledarutbildning i detta syfte påbörjats och bör äga rum i varje stift för att den månads praktiktjänstgöring den studerande avses fullgöra i hemstiftet skall ge största möjliga utbyte. Praktikförsamling i den studerandes hemstift utses av stiftsledningen efter samråd med institutens ledning. I de fall den studerande inte avser att omedelbart träda i tjänst i bestämt stift kan praktikförsamling erbjudas i de stift där övningsinstitutet är belägna.
2. Den andra delen av den praktiska tjänstgöringen omfattar en månads halvtidstjänstgöring i praktikförsamling inom utbildningsregionerna. Parallellt med denna tjänstgöring bedrivs undervisning vid övningsinstitutet. Inom de praktikförsamlingar där halvtidstjänstgöringen äger rum skall även de praktiktillfällen den fortsatta undervisningen i främst homiletik och kateketik innehåller erbjudas.

Den studerande skall under den praktiska tjänstgöringen medverka inom samtliga arbetssektorer inom en församling samt särskilt fullgöra arbetsuppgifter inom förkun- nelse och undervisning. Genom samtal med handledaren bör den studerande få en viss inblick i den personliga själavården. Ett visst självständigt ansvarstagande för vissa arbetsuppgifter bör även förekomma, där den studerande själv får tillfälle att planera, söka samverkan och utföra uppgifterna.

5.1 Alternativa vägar till prästämbetet

I KL 19 kap. 2 § stadgas om ingående kunskapsprövning i olika teologiska discipliner jämte personliga egenskaper och viss minimiålder för den som vill bli präst. Denna prövning förlades genom KF 18 april 1884 till en prästexamen. Enligt KS 18 april 1884 ang. prästexamen 4 § äger endast den som avlagt teologisk examen jämte praktisk-teologiska prov behörighet att deltaga. Dessa krav på teologisk examen som behörighetsvillkor för inträde i prästämbetet är alltfört gällande. De uppställda villkoren har sin naturliga förklaring däri, att en prästs uppgifter är nära förknippade med bibelutläggning och förkunnelse. En framtida differentiering av församlingens tjänster kommer i än högre grad än tidigare att för prästens del innebära en koncentration på uppgiften som teologisk sakkunnig i en större arbetsgemenskap.

Emellertid har i takt med tilltagande prästbrist under de senaste decennierna utvecklats sig en praxis i form av dispensering från kravet på teologisk examen för den som önskar bli präst i Svenska kyrkan. Därigenom har personer med annan yrkesutbildning än teologisk efter vissa kompletterande teologiska studier samt genomgång av den praktisk-teologiska utbildningen blivit prästvigde. Denna praxis har under senare år reglerats genom den s.k. biskopsmötets antagningsnämnd. Riktlinjer för

nämndens verksamhet har dragits upp efter överläggningar mellan biskopsmötet och de teologiska fakulteterna. Härigenom reglerades inofficiellt en viss utbildningsväg för dem som önskar prästvigning i Svenska kyrkan efter dispens från kravet på teologisk examen.

I de fall där motiveringen för prästvigning efter dispens från kravet på teologisk examen endast är den rådande prästbristen och det därav framkallade behovet att snabbt få ut nya tjänsteinnehavare i församlingarna, måste principen med prästvigning efter dispens anses som principiellt felaktig, om man med en dispenspräst menar en präst som i utbildningsavseende kan tillåtas förekomma i prästbristtider men inte i andra situationer. Däremot synes möjligheten av olika vägar till prästämbetet vara en viktig förutsättning för att kyrkan i nutiden bättre skall kunna fylla sin uppgift. Genom att bereda personer med annan yrkesutbildning än den teologiska möjlighet att under vissa förutsättningar bli präster i Svenska kyrkan skapas en ökad kontaktyta mot samhälls- och människolivet, något som framstår som önskvärt om kyrkan skall kunna uppfylla sitt mål. En vidareutveckling av den praxis som utbildats med avseende på dispensutbildningen synes kunna ge inte ett »sämre» slags präster men väl ett annat slags präster, detta genom att en större livserfarenhet och erfarenhet av annat yrkesområde kan tillföras kyrkans arbete. Förtrogenhet med och

starkt engagemang i kyrkans liv och verksamhet måste också antas föreligga i de fall en person avbryter ett annat yrkesarbete för att bli präst.

Accepterandet av principen om olika vägar till prästämbetet som ett medel att bredda kyrkans kontakt med samhällslivet och andra yrkesområden måste innebära *dispensinstitutets avskaffande*. Vissa teologiska kunskaper liksom vissa insikter och färdigheter i Svenska kyrkans funktion och verksamhet måste vara gemensamma för alla präster i Svenska kyrkan. För närvarande tillämpas en av biskopsmötet antagen instruktion för dem som önskar bli prästvigda efter dispens från kravet på teologisk examen (Biskopsmötets protokoll den 21—22 april 1970 102 §). Enligt denna instruktion omfattar dispensutbildningen för blivande präster följande moment:

- a. förkunskaper för inskrivningsbehörighet vid universitet och teologisk fakultet,
- b. teologisk grundutbildning, omfattande dels grundkursen i religionskunskap (40 p, 2 terminer)
dels ytterligare en termins teologistudier fördelade på nya testamentets exegetik, ickespråklig kurs (9 p) samt 1 betyg i dogmatik,
- c. de förberedande kurserna, praktisk tjänstgöring i kyrkligt eller socialt arbete under två månader samt praktisk-teologisk övningskurs,
- d. lägsta ålder 35 år,
- e. annan yrkesutbildning.

Vid sidan om ovannämnda instruktion tillämpas även i vissa fall en äldre ordning omfattande följande moment:

- a. förkunskaper för inskrivningsbehörighet,
- b. teologisk grundutbildning, omfattande dels grundkursen i religionskunskap, dels ytterligare en termins teologistudier bestående av språkkurs i grekiska jämte 1 betyg i nya testamentets exegetik för studerande i åldern 35—45 år (linje A) eller

1 betyg i dogmatik och praktisk teologi för studerande över 45 år (linje B),

- c. de förberedande kurserna, praktisk tjänstgöring i kyrkligt eller socialt arbete under två månader samt praktisk-teologisk övningskurs.

De nuvarande kraven på teologisk grundutbildning för den som önskar inträda som präst i Svenska kyrkan efter dispens från teologisk grundexamen synes relativt väl avvägda, även om den nuvarande tidsramen synes vara alltför knappt tilltagen för att medge tillräckliga grundläggande kunskaper. Förkunskaper för inskrivningsbehörighet gäller generellt för alla som önskar bedriva universitetsstudier och regleras inte var utbildningsväg för sig. Själva den teologiska grundutbildningen kan icke förkortas i andra fall än då annan akademisk examen med angränsande ämnen föreligger i den yrkesutbildning den sökande genomgått. Detta kan exempelvis gälla lärare i religionskunskap med delar av eller hela den teologiska grundutbildningen eller samhällsvetare med religionshistoria etc. Samma kan förhållandet vara om den sökande genomgått teologiska kurser vid annan teologisk läroanstalt än de teologiska fakulteterna. Å andra sidan synes det ej heller särskilt realistiskt att förlänga den teologiska grundutbildningen med mer än högst en termins studier med tanke på att den redan nu omfattar tre terminer, vartill kommer den i betänkandet föreslagna praktiska övningskursen omfattande ytterligare två terminer. Den prioritering av nya testamentets exegetik och dogmatik som gäller enligt nuvarande kursordning synes väl motiverad.

Utöver kraven på viss teologisk grundutbildning synes det vara angeläget, att den personliga mognad, erfarenhet av annat yrkesarbete samt intresse för och engagemang i kyrkligt arbete, som måste föreligga, på något sätt bestyrkes. Härtill vill utredningen föreslå någon form av lämplighetsprövning i likhet med den Selection Conference som förekommer i Storbritannien (se kap. 2.4). Ansvaret för prästvigningen vilar rättsligt sett inom Svenska kyrkan på

biskopen, men biskopen skulle vid sin sida kunna erhålla en rådgivande nämnd bestående av representanter för lärarna vid pastoralinstituten, prästerskapet och församlingarna. Den prästerliga representanten kan vara prästerskapets representant i domkapitlet, församlingarnas lekmannarepresentant utsedd av förslagsvis stiftstingets lekmanrepresentanter. Den rådgivande nämnden vid biskopens sida borde utses för förslagsvis fyra år i sänder för att på så sätt skapa kontinuitet och erfarenhet. Genom personliga samtäl med den sökande skulle de olika ledamöterna beredas tillfälle att bilda sig en uppfattning om den sökandes personlighet och de egenskaper prästtjänsten kan anses kräva, samt därefter till biskopen avge sina personliga synpunkter. Eventuellt synes också en terapeut från S:t Lukasstiftelsen kunna deltaga i lämplighetsprövningen.

Utredningen vill i samband härmed aktualisera frågan om inte ett förfaringsätt liknande det ovan föreslagna skulle kunna tillämpas jämväl på samtliga sökande till prästämbetet i Svenska kyrkan, alltså även dem som gör detta efter avlagd teologisk grundexamen.

Ytterligare ett krav måste emellertid ställas på den som följt en annan studieväg än via teologie kandidatexamen. Viss del av den efterföljande obligatoriska fortbildning, som föreslås på annan plats i betänkandet, bör i dessa fall inriktas på teologiska studier i de ämnen i en teologie kandidatexamen som inte funnits med i den teologiska grundutbildningen.

Utredningen vill sålunda föreslå, att den behörighet för deltagande i prästexamen för prästvigning i Svenska kyrkan, som stadgas i KS 18 april 1884 4 § och avser teologisk examen jämte praktisk-teologiska prov, utvidgas till att gälla även den som följt nedan föreslagna studieordning.

Den alternativa vägen till prästämbetet föreslås omfatta följande moment:

- a. förkunskaper enligt gällande bestämmelser och normer,
- b. teologisk grundutbildning, omfattande dels grundkursen i religionskunskap

(40 p, 2 terminer) dels ytterligare två terminers teologiska studier fördelade på bibelkunskap (huvudämne inom linje 2 i RUMO:s förslag) 20 p, tros- och livsåskådningskunskap (huvudämne inom linje 5 i RUMO:s förslag) 10 p, samt valfritt ytterligare en kurs om 10 p bland övriga av RUMO föreslagna huvudämnen,

- c. praktisk teologisk övningskurs enligt betänkandets förslag,
- d. lägsta ålder 35 år,
- e. annan yrkesutbildning, teoretisk eller praktisk,
- f. lämplighetsprövning,
- g. bunden fortbildning i de teologiska ämnen som saknas under mom. b.

Anm. I de fall teologiska förkunskaper föreligger kommer individuell handläggning att äga rum med avseende på mom. b. Den i mom. f föreslagna lämplighetsprövningen bör i sökandens eget intresse äga rum före de teologiska studiernas påbörjande.

5.2 Utbildningskrav för deltidstjänstgöring

Kyrkomötet har i framställning till Kungl. Maj:t begärt utredning om inrättandet av prästerliga arvodesbefattningar/deltidstjänster i avsikt att möta behovet av präster i rådande bristsituation (KM 1968 motion nr 21, första tillfälliga utskottets betänkande nr 18, kyrkomötets skrivelse nr 42). Kungl. Maj:t lämnade emellertid kyrkomötets framställning utan bifall enligt beslut den 26.9 1969. De samma dag utfärdade direktiven för denna utredning innehöll emellertid även uppdraget att uppmärksamma frågan om särskild utbildning för den som tjänstgör på deltid, då det ofta torde vara »värdefullt att kunna anlita någon som tjänstgör bara på deltid».

Kungl. Maj:ts beslut innebar alltså endast att speciella tjänster inte kommer att inrättas. Domkapitlet har alltförst möjlighet att förordna präster på deltidstjänstgöring i valfri omfattning och med valfria arbetsuppgifter, varför frågan inte synes vara be-

roende av att speciella tjänster inrättas. Detta gäller också den grupp motionären 1968 främst hade i åtanke, nämligen prästvigda lärare, vilka kunde tänkas tjänstgöra under lördagar—söndager. En större rörlighet är också möjlig genom att denna tjänstgöringsform inte låses till vissa tjänster.

Att motivera prästerlig deltidstjänstgöring med prästbristen synes lika litet som vid frågan om annan utbildningsväg än via teologisk grundexamen vara tillfyllest. På samma sätt som präster med annan yrkeserfarenhet kan tillföra kyrkan nya kontaktytor och ny kunskap om det samhälle vari hon verkar, kan detta också ske genom präster som bredvid sitt prästerliga arbete, på någon form av deltid, har ett annat yrke. Tanken på en sådan form av prästerlig tjänstgöring är icke ny utan snarare ursprunglig. Den har också kommit att tillämpas i de s.k. unga kyrkorna i trängda ekonomiska och personella lägen. Ett växande antal blivande präster skulle också enligt uppgift föredra deltidstjänstgöring i kombination med annat yrke framför den mera traditionella tjänstgöringsformen. För kyrkans del bör icke blott ekonomiska och personella skäl motivera en vidare användning av möjligheten att förordna präster på deltid utan även den ovan antydda viljan att finna former för en bredare kontaktyta och bättre insikt i olika befolkningsgruppers och problemområdens egenart och strukturer.

En huvudprincip för prästerlig deltidstjänstgöring måste vara bestämt avgränsade arbetsuppgifter. En psykiskt hälsosam arbetsmiljö måste i de fall en person innehar två skilda yrken betyda, att arbetsuppgifterna går att genomföra på ett tillfredsställande sätt på den tid deltidstjänstgöringen omfattar.

Utredningen finner att främst två typer av sådana begränsade sektorer för prästerligt deltidsarbete kan föreligga:

a. lokalt begränsade

såsom glesbygdskyrksamlingar, småkyrksamlingar inom flerkyrksamlingssamfundet av det slag som fr.a. finns i Skåne och Västergötland,

b. uppgiftsavgränsade

såsom kateketiskt arbete för exempelvis prästvigda lärare, enskild rådgivning på själavårdsbyrå och inom den prästerliga jourtjänsten, institutionspräster vid skolor, ungdomsgårdar, sjukhus, vårdhem etc., konsulttjänster inom stift och kontrakt för exempelvis evangelisation, gudstjänstliv, kyrkans internationella arbete, personal- och rekryteringsfrågor etc.

Därutöver är det givetvis möjligt att lokalt träffa överenskommelser som skapar realistiska alternativ för deltidstjänstgöring för präster.

I samband med tanken på prästerlig deltidstjänstgöring framförs ibland förslag om en mindre omfattande utbildning för dem som skall svara för denna begränsade tjänstgöring. Utredningen ställer sig avvisande till en sådan uppfattning och vill i stället hävda betydelsen av att en präst har tillräcklig utbildning vare sig det gäller tjänstgöring på heltid eller deltid. Samma utbildning, antingen den ordinarie via teologisk grundexamen eller den alternativa via annan yrkeserfarenhet, bör föreligga för präst oavsett den tidsmässiga arbetsinsatsen. Att en präst, som gått den ovan föreslagna utbildningsvägen skulle vara mera lämpad för deltidstjänstgöring, medan den präst som avlagt teologie kandidatexamen i första hand är att föredraga för heltidstjänstgöring, är ingen korrekt slutledning.

6.1 Huvudmannaskap

Den praktiska prästutbildningen är f.n. inordnad i universitetens utbildning såsom en yrkesinriktad avslutande utbildning efter avlagd teologie kandidatexamen och bekostad med statsmedel. Historiskt sett sammanhänger detta med att de teologiska fakulteterna alltsedan 1831 helt burit ansvaret för såväl den teoretiska som den praktiska prästutbildningen, varvid till en början teori och praktik var starkt integrerade med varandra. När dessa båda delar förlades till i tiden skilda avsnitt kvarstod likväl anknytningen av den praktiska utbildningen till de teologiska fakulteterna. Under 1900-talet har den konfessionella inriktningen i den teoretiska teologiska utbildningen successivt upphört. Genom viss samordning mellan präst- och lärarutbildningen har den allmänt religionsvetenskapliga karaktären i de teologiska fakulteternas utbildningsinriktning ytterligare poängterats.

Frågan om huvudmannaskapet för den praktisk-teologiska utbildningen har aktualiserats vid åtskilliga tillfällen under de senaste decennierna. Diskussionen har därvid rört sig kring frågan om de praktiska övningsinstituten skulle bibehållas vid universiteten eller om de skulle skiljas från dessa och särskilda kyrkliga institut i stället inrättas för denna utbildning. Några klara grupperingar för eller emot kan knappast urskiljas men en sammanfattande översikt

över ställningstaganden i samband med utredningar om den teologiska utbildningen ger en bild av utvecklingen.

Mot bakgrund av framför allt diskussionen vid kyrkomötet 1937 diskuterar Yngve Brilioth i sin utredning (SOU 1942: 33 s. 109 ff.) ganska utförligt denna fråga. Som ett alternativ till praktens bevarande inom de teologiska fakulteternas ram uppställer han »den praktiska utbildningens avskiljande från universiteten och förläggande till särskilda institut med mera bestämt kyrklig prägel». Till fördelarna med en sådan ordning räknar Brilioth bl.a. att kyrkan själv därigenom skulle komma att övertaga ledningen av denna utbildning men framför allt att studenterna genom att sammanföras i ett internat genom dess atmosfär och personliga andliga fostran skulle erhålla en bättre inre förberedelse för sitt inträde i prästämbetet. Han pekar därvid också på internationella förebilder och erfarenheter. Huvudmannaskapet skulle genom en sådan förändring flyttas från universiteten till kyrkan. Vad detta konkret skulle innebära anges dock inte närmare utom att kostnaderna lämpligen skulle bestridas med kyrkofondsmedel.

Det finns emellertid enligt Brilioth också betydande nackdelar med den föreslagna ordningen. Förutom att kostnaderna skulle komma att öka avsevärt — ett problem som dock icke kunde få vara avgörande vid bedömningen — kunde man riskera att »för-

lora den växelverkan mellan den teoretiska och praktiska utbildningen, som synes vara ur bådasympunkt önskvärd». Vidare skulle detta innebära en fara för »skärpt dualism mellan en teoretisk universitetsteologi och en praktisk församlingsteologi». Syftet att göra de teologiska studierna fruktbarande för förkunnelse och undervisning skulle härigenom snarast motverkas och överhuvudtaget skulle det teologiska studiets uppgift att tjäna prästutbildningen minska. Till nackdelarna räknar Brilioth också att tanken att inrätta institut som internat av kostnads skull måste innebära inrättandet av endast en sådan anstalt — att stiften själva skulle övertaga ansvaret anser han vara ett helt orealistiskt förslag. Övervägande skäl synes därför enligt Brilioth tala emot den praktiska prästutbildningens skiljande från universiteten. Utredningen utmynnar därför i ett förslag att den praktiska prästutbildningen alltjämt bör förläggas till universitetet i Uppsala och Lund och därmed liksom tidigare bekostas med statsmedel.

I det betänkande som de s.k. prästutbildningssakkunniga avgav 1944 (SOU 1944: 67) och som utgjorde en fortsatt beredning med utgångspunkt från Brilioths förslag stannade de sakkunniga vid att »den praktiska utbildningen ej bör förläggas till ett särskilt institut utan såsom hittills bibehållas vid fakulteterna». Någon diskussion av motivet förekommer ej i förslaget. Någon förändring av anknypningen blev det inte heller.

De båda förslagen från 1942 och 1944 rörande ändring av gällande bestämmelser i fråga om prästutbildningen överlämnades av Kungl. Maj:t till kyrkomötet 1946 för yttrande. I andra särskilda utskottets betänkande nr 9, som blev kyrkomötets yttrande, förordades ett bibehållande av den praktiska prästutbildningen vid de teologiska fakulteterna. Som alternativ diskuterades inom utskottet ett förslag att överföra utbildningen till kyrkliga myndigheter »närmast i form av en praktisk utbildningskurs anordnad inom varje stift av dess stiftsstyrelse för dem, som vilja ingå som präster i stiftet». Som skäl för införande av en sådan ordning anfördes främst att en närmare kon-

takt därigenom skulle kunna upprättas mellan stiftsledningen och de blivande prästerna. Omfattande praktiska svårigheter utgjorde motivet till att man avvisade förslaget.

Frågan om huvudmannaskapet för den praktiska prästutbildningen aktualiserades ånyo i samband med den utredning angående utbildningen av präster och kristendoms-lärare som utfördes inom kanslersämbetet för rikets universitet och som ledde till ny examensstadga 1955. Denna medförde viktiga förändringar ifråga om den praktiska övningskursens innehåll och uppläggning i anslutning till det förslag som lagts fram av Brilioth men rubbade icke den organisatoriska anknypningen. I utredningen diskuteras i korthet frågan om praktens plats vid universiteten. I sitt ställningstagande till framlagt preliminärt förslag hade nämligen teologiska fakulteten jämte större konsistoriet vid Uppsala universitet samt en minoritet inom teologiska fakulteten i Lund föreslagit att denna utbildning skulle skiljas från universitetet. Utredningen konstaterar att »förslaget att skilja de praktisk-teologiska övningarna från universiteten har tidigare av och till framkastats men städse avböjts. Tanken kan icke anses vara mera allmänt omfattad; de aktuella förhållandena i kyrka och samhälle kräva icke, att en så genomgripande åtgärd nu vidtages» (s. 84).

Kyrkomötet 1958 anhöll, såsom ovan kap. 2.2 redovisats, hos biskopsmötet om en allsidig utredning av orsakerna till den bristande kontakten mellan kyrka och folk. I samband därmed påpekades också att man speciellt borde uppmärksamma frågan om prästutbildningens ändamålsenlighet, trots att denna utbildning då helt nyligen blivit föremål för nydaning. Den i anledning härav verkställda utredningen av Kjell Barnekow — Effektiv prästutbildning — en utredning, 1962, behandlar också organisationsfrågan. Enligt Barnekow talade särskilt tre skäl för en överflyttning av praktiken från universiteten till en direkt kyrklig myndighet. En sådan överflyttning skulle nämligen enligt honom innebära: 1. bättre garanti för att lämpliga lärarkrafter engagerades, 2. smidigare anpassning till aktuella krav, 3. lät-

tare genomförande av ekonomisk upprustning av prakten. Barnekow föreslog därför att huvudman för prakten skulle bli en kyrkans nämnd, vars ledamöter skulle utses av Kungl. Maj:t efter yttrande av Diakonistyrrelsen.

Som en fortsättning på detta arbete tillsatte biskopsmötet en prästutbildningskommitté, vilken i sitt betänkande 1965 mer ingående diskuterade huvudmannaskapet. Utredningen pekar först på den förändring som skett ifråga om universitetsutbildningen, där tyngdpunkten förskjutits från rent vetenskaplig med forskningsutbildning till starkt målinriktad yrkesutbildning med inslag av praktiska övningsmoment. Argumentet att man »med hänsyn till universitetsutbildningens vetenskapliga karaktär bör skilja den praktisk-teologiska utbildningen från fakulteterna har icke längre samma relevans som tidigare». Däremot finns enligt kommittén andra skäl som talar mot ett bibehållande av nuvarande ordning. De teologiska fakulteterna har att meddela en helt icke-konfessionell utbildning. Den praktiska utbildningen är emellertid en utbildning avsedd för präster inom Svenska kyrkan. Om de praktisk-teologiska övningsinstituten kunde meddela utbildning för olika trossamfund verksamma i Sverige hade det varit naturligt att bibehålla dem vid universitetet. En utformning som kunde passa de skilda samfundet skulle emellertid i sin tur kräva en komplettering inom resp. samfund och skulle därmed leda till en tvådelad praktisk utbildning med de olägenheter som skulle följa därav. Kommittén fann det därför mera ändamålsenligt att föreslå att den praktiska prästutbildningen skildes från universitetet och förlades till självständiga pastoralinstitut, vars huvudman skulle vara Svenska kyrkan genom Kungl. Maj:t och kyrkomötet.

Majoriteten av remissvar rörande denna del av betänkandet anslöt sig till förslaget om praktens skiljande från universitetet. Från en del håll betonas dock vikten av att söka upprätthålla visst samband mellan den praktiska utbildningen och de teologiska fakulteterna och därmed universitetet. I en

reservation till Lundafakultetens yttrande motiveras avstyrkandet med att det måste anses vara ett allmänt universitetsintresse att teoretisk och praktisk utbildning organisatoriskt hålls samman. Också kyrkobrödernas centrala styrelse avvisar tanken på självständiga kyrkliga institut. Denna hänvisar till att »ytterligare markering av Svenska kyrkans konfessionella element genom separata pastoralinstitut verkar inte befruktande på ekumeniken utan skapar stängsel».

De praktisk-teologiska övningsinstitutens ställning och organisation och därmed ansvarigheten för dem tillhör problemen i relationen stat och kyrka. 1958 års utredning kyrka—stat har därför också tagit upp denna problematik i betänkandet De teologiska fakulteterna (SOU 1967: 17). I en särskild expertredogörelse lämnas en sammanställning av motiv och diskussioner rörande olika lösningsförslag för den praktiska prästutbildningen, vilka redovisas under tre grupperingar: 1. bibehållande vid universitetet, 2. förläggande utanför universitetet och slutligen 3. bedrivande delvis vid och delvis utanför universitetet. Utredningen själv framhåller »att även om inom ett A-läge en statsverksamhet, som avser praktisk prästerlig utbildning, kan anses motiverad, så är en reform, som avser att skilja övningsinstituten från statsuniversitetet, möjlig och tänkbar» (s. 175). I övriga lägen måste det enligt utredningen anses naturligt att kyrkan själv handhar den praktiska prästutbildningen med tanke på dess klart konfessionella karaktär.

I likhet med remissvaren från universitetet, inklusive de teologiska fakulteterna, förordade universitetskanslersämbetet i sitt yttrande över Kyrka—stat-utredningens betänkande att de praktisk-teologiska övningsinstituten skulle skiljas från universitetsorganisationen. Visserligen — framhöll UKÄ — föreligger en tendens »att praktiska moment av betydelse för den studerandes kommande yrkesverksamhet infogas som ett led i själva universitetsutbildningen» men övningsinstituten har klart konfessionell karaktär. Om en sådan utbildning skulle ges vid universitetet måste vid dessa motsvarande

utbildning tillhandahållas även andra religiösa samfund, i annat fall kommer man i konflikt med neutralitetsprincipen. Eftersom en sådan lösning måste anses vara helt orealistisk förordade UKÄ de praktisk-teologiska övningsinstitutens skiljande från universiteten.

I ett av båda de teologiska fakulteterna 1968 gemensamt framlagt förslag angående utbyggnad och omstrukturering av de teologiska fakulteterna tas också frågan om de praktisk-teologiska övningsinstitutens ställning upp i anslutning till UKÄ:s synpunkter i ovannämnda yttrande. Här framhålls möjligheterna av att de föreslagna religionsvetenskapliga fakulteterna »skulle kunna organisera sådana delar av den praktiska utbildningen som icke är av konfessionell, samfundsstyrd karaktär, t.ex. samhällsorientering, psykologi, psykiatri osv.». Det enda som skulle kunna tala mot en sådan ordning är enligt förslaget en önskvärd integration mellan de olika momenten i den praktiska utbildningen.

På grundval av de teologiska fakulteternas förslag utarbetade fakultetsberedningen för humaniora och teologi samma år ett förslag Angående ombildning och utbyggnad av de teologiska fakulteterna, vilket senare intogs i UKÄ:s petita för 1969/70. Liksom fakulteterna föreslår fakultetsberedningen och UKÄ att de praktisk-teologiska övningsinstitutet skiljs från universitetsorganisationen men att man bör överväga om icke vissa moment av icke samfundsstyrd karaktär även i fortsättningen borde förbindas med universitetets utbildning.

Som framgår av redogörelsen för ställningstaganden under olika perioder kan man iakttaga en alltmärk enhetlig uppfattning om lämpligheten av att de praktisk-teologiska övningsinstitutet bör skiljas ut från universitetsorganisationen och erhålla ett kyrkligt huvudmannaskap. En sådan förändring har givetvis både nackdelar och fördelar.

Det främsta argumentet för ett bibehållande av den praktisk-teologiska övningskursen inom universitetsorganisationen utgör otvivelaktigt det alltmärk ökade kravet

på integration mellan teoretiska studier och praktisk skolning. Då studieplanen för den praktisk-teologiska övningskursen ändrades genom 1955 års stadga försökte man delvis tillmötesgå detta intresse genom att förlägga vissa kurser med direkt inriktning på den praktiska utbildningen parallellt med den teoretiska utbildningen. Någon egentlig integration ledde detta emellertid icke till. Av de studerande har dessa förberedande kurser i många fall upplevts såsom punktuella och artfrämmande inslag utan någon naturlig relation till pågående teoretiska studier.

På andra utbildningsområden inom universiteten återfinns emellertid moment som inrymmer integration emellan teori och praktik. Inom läkarutbildningen har man länge såsom något självklart och outhärligt tillämpat en kombination av teori och praktik. I samband med omläggningen av studieordningen inom filosofisk fakultet 1969 infördes inom den ämnesteoretiska lärarytbildningen också vissa moment som tog sikte på det kommande yrket, den s.k. förberedande praktisk-pedagogiska kursen. Vad gäller prästutbildningen har en sådan integration efterlysts vid åtskilliga tillfällen och på internationell mark är trenden mot integration lätt iakttagbar.

Som motiv för integration framhålls framför allt att konfrontationen med arbetsuppgifter inom kommande yrkesverksamhet ökar intresset och leder till bättre motivation i de teoretiska studierna, eftersom verklighetskaraktären tydligare kommer fram. De teoretiska studierna upplevs också, menar man, såsom mer meningsfulla genom en sådan ordning. Konfrontationen leder till att stoffurvalet, i högre grad än vad kanske annars är fallet, får en yrkesinriktad karaktär. Inläringen förbättras, eftersom intresset ökar genom bättre kunskap om vad det kommande yrkets problem kräver.

Svårigheterna med en integration är emellertid också uppenbara. Dels erbjuder en sådan ordning ganska omfattande organisatoriska problem, dels kräver integration för att bli meningsfull vissa grundläggande insikter — i läkarutbildningen kommer också integrationen in först efter den grundläggande

de utbildningen. En del av önskingarna om ökad integration skulle kunna tillgodoseas i de moment av färdighetstränande karaktär som enligt studieplanen redan nu är föreskrivna i grundkursen i religionskunskap och som av RUMO föreslås få en fortsättning under den fortsatta religionsvetenskapliga utbildningen.

Huvudargumentet mot ett bibehållande av den praktisk-teologiska utbildningen inom universitetsorganisationen är — såsom framgått ovan — av religionsfrihetskaraktär. Universiteten bör enligt denna uppfattning icke tillhandahålla en konfessionell utbildning — enda möjligheten skulle vara att utbildningen erhöi sådan uppläggning att den kunde tillgodose även övriga trossamfund, i den mån de skulle vara intresserade härav. En enhetligt ekumeniskt utformad praktisk utbildning av präster måste emellertid — åtminstone f.n. — bedömas såsom något orealistiskt. Genom den av RUMO föreslagna studieordningen skulle dock vissa av de utbildningsmoment som av olika instanser ansetts böra förläggas till universiteten vara möjliga att förverkliga inom de teoretiska studiernas ram. Detta gäller främst viss grundläggande utbildning av psykologisk och psykiatrisk art. För icke-universitetsanknytning av de praktisk-teologiska övningsinstituten talar också den omständigheten att genom en förändring av huvudmannskapet Svenska kyrkan själv skulle erhålla ett mera direkt inflytande över utbildningen än vad nu är fallet.

Förslag

Ansaret för den praktiska utbildningen av präster föreslås överfört från de teologiska fakulteterna vid universiteten till Svenska kyrkan. Frågan om vilka organ som därigenom skall bli huvudansvariga för denna utbildning är givetvis beroende av resultatet av ett ställningstagande rörande relationen kyrka—stat. Under nu rådande förhållanden bör huvudmannskapet för den praktiska prästutbildningen i likhet med vad som gäller beträffande de centrala kyrkliga styrelserna anförtros Kungl. Maj:t och all-

männa kyrkomötet samt i frågor av ekonomisk natur också riksdagen. Eftersom kyrkofondsmedel förutsättes komma att utgöra den ekonomiska grundvalen för övningsinstituten och kyrkofonden förvaltas av statskontoret samt användningen av medel därifrån avgöres av riksdagen förefaller det självklart att Kungl. Maj:t genom utbildningsdepartementet utövar viss bestämmanderätt över utbildningen. Ledamöterna i styrelsen bör därför tillsättas av Kungl. Maj:t och allmänna kyrkomötet, vilka också bör ansvara för granskningen av styrelser och instituts verksamhet.

Vid ändrade relationer mellan kyrka—stat i sådan riktning att staten icke längre genom sina organ utövar något direkt inflytande på kyrkans verksamhet måste givetvis huvudmannskapet för den praktiska prästutbildningen komma att överföras på kyrkans högsta beslutande organ.

6.2 Antal och lokalisering

För den avslutande praktisk-teologiska utbildningen finns f.n. i enlighet med Kungl. brev 29.5 1969 två övningskurser anknutna till de teologiska fakulteterna i Lund och Uppsala.

I diskussionen om förändring och omläggning av utbildningen vid övningsinstituten har också frågan om deras antal och placering tagits upp. Vid flera tillfällen har frågan väckts om icke en samordning av den praktisk-teologiska utbildningen borde ske genom upprättande av ett gemensamt institut för hela landet. I sitt betänkande 1942 diskuterar Yngve Brilioth denna fråga men finner att, även om många skäl kunde anses tala för upprättandet av ett enda institut i internatform, ett bibehållande av de båda instituten vid de teologiska fakulteterna i Lund och Uppsala var att föredraga. Ett bärande argument för honom var bl.a. att risken för ensidighet skulle avsevärt komma att öka, om man koncentrerade denna utbildning till en plats.

Biskopsmötets prästutbildningssakkunniga konstaterar i sitt betänkande 1965 att »huvudtanken i kommitténs arbete har varit att

ett enda för hela riket gemensamt pastoralinstitut skulle upprättas». För denna lösning talar enligt kommittén att genom en sådan användning av tillgängliga resurser man skulle kunna »få till stånd ett kvalitetsmässigt högt utrustat institut». Det skulle också ge den ekonomiskt bästa lösningen och institutet skulle kunna bli ett centrum för den prästerliga fortbildningen. När kommittén trots detta avvisar tanken på ett för hela landet gemensamt institut gör den det av praktiska skäl och framför allt av hänsyn till de studerande och de ökade kostnader som en dylik koncentration till en plats skulle innebära för dessa i form av resor och ökade boendekostnader.

I det förslag till lösning av den praktiska prästutbildningen som framlägges av Göran Bexell i boken Präst — funktion och utbildning, 1970, föreslås en koncentration av denna utbildning till ett institut, benämnt kyrkans högskola och med lärarhögskolorna som förebild.

Frågan om antalet institut — ett eller flera — kan besvaras först sedan man gått igenom skäl för och emot att koncentrera resp. att decentralisera utbildningen.

Utifrån de studerandes synpunkt torde såväl sociala som ekonomiska skäl främst tala för att institut inrättas i anslutning till de utbildningsorter där teologisk utbildning nu meddelas. Allt fler studerande har numera bildat familj redan innan de avlägger sin teologie kandidatexamen. De har därmed i de flesta fall skaffat sig lägenhet och make/maka studerar eller har förvärvsarbete på orten. Ett för hela landet gemensamt pastoralinstitut skulle för en betydande del av deltagarna — mer än hälften — komma att innebära temporär flyttning eller dubbel bostättning med avsevärt ökade levnadskostnader. Möjligheten att även under den avslutande delen av utbildningen bibehålla samma bostadsort som under studietiden i övrigt synes alltså tala för inrättandet av mer än ett institut.

Avgörande betydelse för ställningstagande till frågan om antalet institut liksom lokalisering av dessa har givetvis antalet studerande, som kan beräknas komma att del-

taga i utbildningen, liksom var dessa studerande bedriver sin grundläggande utbildning, särskilt med tanke på det tidigare lagda förslaget om möjlighet att inlägga den första terminen mellan två block i den teoretiska utbildningen. En sammanställning över antalet deltagare i den praktisk-teologiska övningskursen i Lund och Uppsala åren 1960—1971 visar en i stort sett kontinuerlig ökning, som innebär i det närmaste en fördubbling av antalet deltagare under den angivna perioden. I genomsnitt kan antalet deltagare f.n. beräknas till 25 à 30 per termin och institut. För de närmaste två åren är en prognos svår att göra beroende på bristande underlag. Däremot torde med större säkerhet en prognos kunna göras för åren 1973—1975 på grundval av de siffror, som föreligger angående tilltänkt levnadsbana bland dem som hösterminen 1969, 1970 och 1971 påbörjat studier i grundkursen i religionskunskap. Av de uppgifter som vid förfrågan lämnats av de studerande framgår att ökningen av antalet blivande präster, som kan iakttagas under 1960-talet, av allt att döma kommer att fortsätta och att den totala gruppen studerande, som avser att påbörja den praktiska utbildningen kan beräknas uppgå till omkring 90 à 100 per termin. Eftersom en undervisningsgrupp knappast bör överstiga 30—40 deltagare, måste utifrån det beräknade antalet deltagare dessa delas i minst två grupper för den undervisning som har seminarieövningskaraktär. Med hänsyn till deltagarantalet föreligger därmed inga hinder för att upprätta åtminstone två institut.

Tillgången på kompetenta lärare utgör en viktig förutsättning för uppbyggnaden av ett övningsinstitut. Anknytningen till orter med stora möjligheter att finna kvalificerade lärare från vitt skilda områden måste vara av grundläggande betydelse för effektiviteten i utbildningen. Nuvarande anknytning till Lund—Malmö-regionen resp. Uppsala—Stockholm-regionen har lämnat viss garanti för möjligheten att finna goda lärare. En förläggning av den praktiska prästutbildningen till ett av dessa områden skulle alltså tillförsäkra institutet att ha relativt stort ur-

Antalet deltagare i de praktisk-teologiska övningskurserna i Lund och Uppsala 1960—1971

År	Termin	Lund	Uppsala	S:a per termin	Per år
1960	vt	13	18	31	73
	ht	21	21	42	
1961	vt	10	15	25	58
	ht	13	20	33	
1962	vt	13	19	32	75
	ht	19	24	43	
1963	vt	12	19	31	68
	ht	13	24	37	
1964	vt	13	20	33	78
	ht	19	26	45	
1965	vt	22	9	31	64
	ht	8	25	33	
1966	vt	17	20	37	67
	ht	10	20	30	
1967	vt	16	22	38	84
	ht	18	28	46	
1968	vt	20	28	48	93
	ht	23	22	45	
1969	vt	23	15	38	114
	ht	32	44	76	
1970	vt	17	21	38	89
	ht	26	25	51	
1971	vt	19	33	52	113
	ht	24	37	61	

Tilltänkt levnadsbana enligt uppgifter lämnade på särskilt frågeformulär av dem som påbörjat grundkurs AB I i religionskunskap under höstterminerna 1969, 1970 och 1971, dvs. sedan grundkurs i religionskunskap införts

	ht 1969	ht 1970	ht 1971
Präst	155	200	196
Lärare	228	322	243
Förs.-sekr./ass.	32	25	64
Annat yrke	31	43	79
Vet ej eller upp- gift saknas	119	109	132
Summa	565	699	714

Enkäten har utförts av studierektorn, docent Bo Johnson, Lund. Enkätformuläret har vid resp. terminstart tillställts alla dem som påbörjat studium i religionskunskap och omfattar såväl studerande vid universiteten i Uppsala och Lund som studerande vid Stockholms teologiska institut och dem som deltagit i motsvarande kurser givna i något av folkbildningsförbundens regi på skilda orter i landet.

Såsom påpekats gäller undersökningen endast dem som påbörjat sina studier under nämnda höstterminer. Förutom vid universiteten har också på flera andra platser kurser påbörjats under vårterminerna 1970 och 1971. Antalet nybörjare varje vårtermin torde kunna beräknas till totalt 100 à 150. Bland dessa har alltså icke motsvarande enkät ägt rum. En fördelning på skilda levnadsbanor i anslutning till de grupperingar som framkommit vid de tre angivna tillfällena skulle innebära att ytterligare ca 30 studerande per år har för avsikt att bli präster.

måste det finnas en kombination så att handledarna tjänstgör i ur utbildningssynpunkt lämpliga församlingar. En koncentration av utbildningen till en plats måste komma att medföra ökade svårigheter att ordna församlingsanknytningen. Ur denna synpunkt måste institut på flera olika platser erbjuda betydande fördelar och ökade möjligheter att finna kvalificerade handledare.

Förslaget till läroplan innehåller också ett avsnitt som avser att under en kortare tid — två veckor — söka föra samman alla dem som genomgår utbildning för försam-

val. Samtidigt skulle det större antalet deltagare vid ett gemensamt institut nödvändiggöra att fler lärare måste engageras inom samma ämnesområde inom en utbildningsort. Kvalitativt sett bör därför flera institut förlagda till olika orter i landet erbjuda större möjligheter att tillgodose lärarbehovet på ett tillfredsställande sätt. Inte minst skulle detta komma att beröra handledarna.

Den ovan presenterade läroplanen utgår från att de studerande skall anknytas till särskilda utbildningsförsamlingar i eller i närheten av utbildningsorten för att därmed kunna få direkt kontakt med fungerande församlingsarbete. Detta medför betydligt större problem om utbildningen endast är förlagd till en plats än om den kan delas upp på flera. Församlingsanknytningen kräver nämligen dels kompetenta och utbildade handledare dels församlingar som genom sin struktur kan erbjuda en differentierad inblick i det kyrkliga arbetet. Dessutom

lingstjänst. Syftet är att därigenom låta de studerande också i själva utbildningssammanhanget konfronteras med de praktiska samarbetsfrågorna och söka ge deltagarna sådana färdigheter att de kan fungera i en framtida arbetssituation, som ställer stora krav på samordning och samarbetsförmåga. Om den praktiska prästutbildningen förlades till ett institut inom den region, som övriga utbildningar för församlingstjänst är koncentrerade till, skulle en mer kontinuerlig konfrontation kunna äga rum mellan deltagarna i resp. utbildningar. Upprättandet av ett institut skulle därför dels möjliggöra kontakter vid flera tillfällen, kanske också viss rationaliserande samordning av för alla gemensam undervisning dels medföra mindre kostnader — bl.a. resor och uppehälle — för genomförandet av idén om samordning. Detta skulle således kunna tala för inrättandet av ett institut närmast i Stockholmsområdet.

Ur ekonomisk synpunkt måste vissa besparingar kunna göras om man koncentrerar den praktiska prästutbildningen till ett institut. Utgifter i form av löner och arvoden till lärare kommer i så fall att minska med hänsyn till att den del av undervisningen som är gemensam för hela gruppen icke behöver äga rum på flera ställen. Eftersom denna typ av undervisning emellertid endast utgör en mindre del och merparten är upplagd som gruppundervisning kommer detta endast att medföra en minskning av den totala volymen undervisningstimmar som kan uppskattas till högst 1/5 av den totala volymen för exempelvis två institut. Realiter skulle detta utifrån de kostnadsberäkningar som framlägges i kap. 6.6 innebära en kostnadsminskning med ca 50 000: — kronor. Ur lokalsynpunkt skulle vissa rationaliseringar kunna ske om endast ett institut inrättas. Behovet av gemensamma lokaler i form av framför allt expedition och bibliotek men också vissa arbetsrum torde vara ungefär detsamma för varje institut och en koncentration till ett institut torde inte medföra ökat behov av dessa lokaler utöver vad som behövs för varje enskilt om flera inrättas. Vissa besparingar

torde också kunna ske genom en bättre beläggning av tillgängliga undervisningslokaler. Merkostnaderna för inrättandet av t.ex. två institut torde emellertid inte vara särskilt omfattande och kan utifrån beräkningarna i kap. 6.6 beräknas till högst 20 à 25 000: — kronor vad avser utgifter för lokaler.

Förslaget till läroplan förutsätter ett kontinuerligt arbete med utformningen av utbildningen inom vissa ramar. Ur denna synpunkt måste förefintligheten av mer än ett institut verka berikande på verksamheten. På så sätt skulle man från mer än en region kunna fånga upp förslag och idéer, som vuxit fram ur olika utbildningssituationer både med hänsyn till lärare och elever. En stimulerande »konkurrens» mellan övningsinstituten kan på längre sikt också leda till en effektivisering av utbildningen och förhindra ensidighet.

Övervägande skäl synes således tala för inrättande av mer än ett institut. Utgår man från den ovan framförda tanken att av sociala hänsyn till de studerande instituten bör förläggas i anslutning till de platser där teologisk utbildning äger rum kommer Lund, Uppsala och Stockholm närmast i fråga. Studerandeunderlaget i Uppsala/Stockholm-regionen kan knappast motivera inrättandet av mer än ett institut. Genom att undervisningen till stor del bedrivs dels i grupper dels i direkt anknytning till församlingar kommer dock hela Uppsala/Stockholm-regionen att tagas i anspråk för utbildningen. Eftersom de flesta studerande inom denna region torde komma att rekryteras från Uppsala bör den för hela kursen gemensamma undervisningen liksom institutets centrala kansli m.m. förläggas till Uppsala. Det andra institutet bör förläggas till Lund/Malmö-regionen och om möjligt i Lund.

Förslag

I enlighet med vad ovan anförts föreslås dels att för den praktiska prästutbildningen inrättas två institut med benämning pastoralinstitut

dels att dessa pastoralinstitut förläggas till Uppsala-regionen resp. Lund-regionen.

6.3 Organisation och administration

Enligt gällande bestämmelser ingår den praktisk-teologiska övningskursen som ett led i universitetens utbildning vid teologisk fakultet. Den är därmed insatt i universitetsorganisationen och underställd de av Kungl. Maj:t utfärdade universitetsstatuterna samt de tillämpningsbestämmelser i anslutning därtill som utfärdats av universitetskanslersämbetet, främst Provisoriska bestämmelser om praktisk-teologisk utbildning, 17.12 1969. Den direkta ordningen för övningsinstituten och deras undervisning bestäms av föreskrifter fastställda av resp. konsistorium i Uppsala och Lund.

Ärenden rörande den praktisk-teologiska utbildningen handläggs därför i samma ordning som övriga utbildningsärenden vid universiteten, dvs. genom utbildningsnämnd, eller i vissa fall fakultet, konsistorium/rektorsämbete, universitetskanslersämbetet och Kungl. Maj:t. För den ekonomiska ramen är riksdagens beslut avgörande.

Någon särskild institution för den praktisk-teologiska utbildningen finns icke. Ledningen av övningskursen är i stället anförtrodd en föreståndare, som skall utses bland lärarna vid teologisk fakultet, varvid lärarbegreppet tolkas i enlighet med universitetsstatuternas 5 §. Föreståndaren tillsättes av konsistoriet på förslag av utbildningsnämnden. Något organ på institutionsnivå vid sidan om föreståndaren finns icke. I praktiken har dock sedan lång tid tillbaka frågor rörande den praktisk-teologiska utbildningen och dess uppläggning behandlats vid regelbundna lärarkollegier liksom vid överläggningar med dels samtliga deltagare i övningskursen dels representanter utsedda av dessa. Formellt sett är dock endast föreståndaren för övningskursen ansvarig för framlagda förslag.

Vid bibehållande av nu gällande ordning finns ingen anledning att vidtaga förändringar i organisationen utom vad gäller institutionsplanet. Nu rådande frivillig ord-

ning bör i så fall formaliseras genom irättande av institutionsnämnd/styrelse, i vilken förutom föreståndaren också företrädare för lärare och studerande bör ingå.

Ett genomförande av ovan framlagt förslag om ändring av huvudmannskapet för övningsinstituten medför att universitetsmyndigheterna icke längre kommer att handlägga ärenden rörande utbildningen vid instituten. På lokal nivå upphör därigenom såväl utbildningsnämnderna vid de teologiska fakulteterna som konsistorierna i Uppsala och Lund och på central nivå universitetskanslersämbetet att utgöra instanser för denna utbildning. Vid en eventuell förändring av förhållandet mellan stat och kyrka skulle också Kungl. Maj:ts och riksdagens handläggning av dessa frågor försvinna. I avvaktan på slutligt ställningstagande till frågan om förhållandet mellan stat och kyrka utgår förslaget från att Kungl. Maj:t och riksdagen alltjämt kommer att ha högsta ekonomiska och administrativa bestämmanderätt över denna utbildning.

I och med bortfallet av nuvarande handläggningsorgan på lokal och central nivå krävs en ersättning härför. Enligt ovan framlagt förslag kap. 6.2 skall den praktiska prästutbildningen ske vid två övningsinstitut. Detta kräver organisatoriskt sett dels en central styrelse för bl.a. central ledning och samordning dels lokala styrelser för främst verkställande och utbildningsledande uppgifter. Sammansättningen av dessa båda organ måste bestämmas utifrån de arbetsuppgifter som kommer att åvila dem.

Central styrelse. Huvuduppgifterna för den centrala styrelsen bör vara att ansvara för och övervaka utbildningen. Detta innebär att denna styrelse skall fastställa utbildnings- och studieplaner, tillsätta huvudlärare, göra den ekonomiska planeringen för hela utbildningen, bidra till fortbildningen av präster samt kontinuerligt hålla sig underättad om prästutbildningsfrågorna internationellt sett och även svara för kontakten med motsvarande utbildning inom andra trossamfund i Sverige.

Dessa arbetsuppgifter ställer vissa krav

på kvalifikationer hos de personer som skall ingå i den centrala styrelsen. I denna bör således finnas personer med god kännedom om och förtrogenhet med Svenska kyrkans verksamhet och utbildningsförhållandena inom denna, särskilt prästutbildningen, liksom med det allmänna utbildningsväsendet inom såväl universitet som skola. Dessutom bör styrelsen genom någon ledamot garanteras kännedom om frågor rörande pastorsutbildningen inom andra trossamfund både nationellt och internationellt.

Med beaktande av arbetsuppgifter och kvalifikationskrav på ledamöter har möjligheten prövats att anförtro den centrala ledningen för de båda pastoralinstitutet åt förefintligt organ.

I första hand har därvid av naturliga skäl undersökts möjligheterna att lägga ansvaret på Svenska kyrkans utbildningsnämnd. Denna har ännu icke erhållit officiell status utan har bildats genom att olika organ och organisationer var för sig utsett representanter. De nuvarande huvudmännen i utbildningsnämnden utgöres av biskopsmötet, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Svenska kyrkans diakoninämnd, Svenska kyrkans centralråd, RKU:s institutstyrelse och stiftet. Huvuduppgiften för utbildningsnämnden är att verka för en ändamålsenlig utbildning av dem som önskar erhålla tjänster eller göra frivilliga insatser inom Svenska kyrkan, prästutbildningen dock undantagen.

Även om det principiellt sett måste anses angeläget att ansvaret för utbildningsfrågorna inom Svenska kyrkan anförtros ett organ torde det f.n. vara omöjligt att låta Svenska kyrkans utbildningsnämnd även få svara för den praktiska prästutbildningen. Detta skulle kräva dels att utbildningsnämnden erhöi officiell status dels att nämndens sammansättning ändrades så att ovannämnda kvalifikationskrav på ledamöterna kunde tillgodses. En möjlighet är dock att låta den centrala styrelsen för den praktiska prästutbildningen byggas upp så att den senare kan inlemmas antingen helt eller såsom en sektion eller ett utskott inom utbildningsnämnden.

En annan möjlighet att lösa den centrala organisationen för övningsinstitutet vore att låta Svenska kyrkans centralråd få övertaga ansvaret härför. Genom den omorganisation av Svenska kyrkans centralråd som 1971 föreslagits av Projekteringsutskottet inom Svenska kyrkans centralråd skulle utbildningsfrågor anförtros en särskild »undervisningsenhet». I förslaget har emellertid denna enhet i första hand erhållit uppgifter som syftar till att stödja och utveckla utbildningsverksamheten inom församlingarna samt tillhandahålla undervisningsmaterial men icke ansvara för utbildningsledande åtgärder. Inte heller till Svenska kyrkans centralråd synes f.n. den centrala organisationen för övningsinstitutet kunna överlåtas, eftersom centralrådet saknar sådan uppbyggnad av utbildningsutskottet att det kan fungera med sikte på prästutbildningen. Enda möjligheten skulle vara att inom Svenska kyrkans centralråd inrätta ett särskilt utskott för dessa frågor.

Om en samordning av alla centrala utbildningsfrågor inom Svenska kyrkan kommer till stånd synes även ansvaret för den praktiska prästutbildningen böra anförtros ett sådant organ. I avvaktan på en sådan samordning synes den centrala styrelsen för pastoralinstitutet böra byggas upp självständigt enligt nedan presenterat förslag, vilket emellertid med smärre ändringar bör kunna inordnas i ett övergripande planeringsorgan för all utbildning inom Svenska kyrkan.

Lokal styrelse. Huvuduppgiften för den lokala styrelsen bör vara att ansvara för verksamheten vid övningsinstitutet. Detta innebär att denna styrelse skall behandla frågor om utbildningens innehåll och organisation, såsom den konkreta tillämpningen av fastställda utbildnings- och studieplaner, förordna lärare utom huvudlärare, fastställa lokal budget, disponera lokaler, framlägga förslag till anslagsäskanden samt i övrigt föreslå åtgärder, som kan vara till gagn för institutets utveckling och verksamhet.

För att de frågor som faller inom ramen för den lokala styrelsens verksamhet skall kunna erhålla en för berörda parter betryg-

gande handläggning måste dels de olika personkategorierna vid instituten vara representerade dels personer med speciella kvalifikationer ingå såsom ledamöter. Detta innebär att såväl lärare som studerande och dessutom andra representanter för Svenska kyrkan måste garanteras plats i styrelsen. I denna måste därför finnas personer med god kännedom om utbildningsfrågor både inom Svenska kyrkan och inom samhället i övrigt. Dessutom måste med tanke på institutet i övrigt finnas personer väl förtrogna i allmänna värv.

Också i detta fall kan frågan ställas om denna styrelses uppgifter skulle kunna anförtros redan förefintligt organ på lokalplanet, som med smärre förändring eller utökning av antalet ledamöter skulle kunna övertaga ansvaret för pastoralinstitutet. Närmast till hands synes därvid domkapitlet i det stift där institutet är beläget vara. Dessa båda domkapitel måste i så fall erhålla en annorlunda sammansättning genom utökning av antalet ledamöter eller adjungering av bestämda personer vid handläggning av frågor som berör institutet. En sådan anslutning till domkapitlet skulle emellertid säkerligen också kräva inrättande av utskott eller arbetsgrupp som förberedande organ. Med tanke på att dessa domkapitel redan nu har mycket omfattande arbetsuppgifter kan man också räkna med att utskott eller arbetsgrupp skulle till sig få delegerat arbetsledande uppgifter. Under sådana förhållanden synes det vara mer ändamålsenligt och ur administrativ synpunkt mer praktiskt att upprätta särskilda lokala styrelser som självständigt beslutande organ för instituten men tillförsäkra domkapitlet inflytande genom att vissa av institutstyrelsernas ledamöter tillsättes genom berörda domkapitels försorg.

En sådan representation av domkapitlet i de lokala styrelserna synes vara så mycket mer angelägen som utväljandet av praktikförsamlingar liksom av handledare måste ske efter samråd med resp. domkapitel.

Administration. För fullgörande av de administrativa uppgifterna krävs för varje in-

stitut ett mindre kansli. F.n. bestrides motsvarande uppgifter av personal dels anställd på institutionsplanet inom de teologiska fakulteterna dels tjänstgörande vid resp. universitets centralförvaltning.

Arbetsuppgifterna omfattar kamerala uppgifter i form av bokföring, diarieföring och kansliregistrering, biträdesuppgifter i form av skrivhjälp m.m. åt styrelse, rektor, lärare och elever samt service och upplysning åt såväl dem som är knutna till institutet som andra myndigheter och allmänhet. Arbetet synes kräva en arbetsinsats som kan beräknas till en tjänst.

Förslag till organisation av pastoralinstitut Central styrelse

1. För den praktiska prästutbildningen bör finnas en för båda pastoralinstitutet gemensam central styrelse, bestående av minst nio ledamöter jämte nio suppleanter.

2. Sammansättning. Ärkebiskopen, eller den biskop han utser, bör vara självskriven ordförande.

Av de övriga ledamöterna bör tre ledamöter jämte tre suppleanter utses av allmänna kyrkomötet, tre ledamöter jämte tre suppleanter av Kungl. Maj:t samt två ledamöter och två suppleanter utses av de studerande vid pastoralinstitutet.

Av ledamöterna bör minst två vara präster, varav en bör ha högre teologisk/religionsvetenskaplig utbildning, minst två vara lekmän samt minst två vara väl förtrogna med utbildningsfrågor inom kyrka och samhälle.

Av de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna jämte suppleanter utses en ledamot jämte suppleant, båda präster, efter förslag från sammanslutning som företräder prästerna, dvs. Svenska prästförbundet, samt en ledamot och suppleant, båda lekmän, efter förslag från sammanslutning som företräder församlingarna och pastoraten, dvs. Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund.

Styrelsen utser inom sig dels v. ordf. dels

arbetsutskott om tre personer samt anställer sekreterare.

3. Uppgifter. Styrelsens uppgifter bör vara att ansvara för och övervaka den praktiska prästutbildningen, fastställa utbildnings- och studieplaner för den praktiska prästutbildningen efter samråd med Svenska kyrkans utbildningsnämnd, tillsätta huvudlärare vid pastoralinstitutet, successivt låta vidtagna nödvändiga förändringar i utbildningen, kontinuerligt följa den teoretiska religionsvetenskapliga utbildningen av präster vid universitetet och i anslutning till denna vidtagna nödiga samordnings- och ev. kompletteringsåtgärder, svara för den ekonomiska planeringen för hela den praktiska prästutbildningen samt i anslutning härtill framlägga anslagsäskanden till Kungl. Maj:t, bidra till fortbildning av präster i samverkan med Svenska kyrkans utbildningsnämnd, Svenska kyrkans centralråd samt Sveriges kyrkliga studieförbund, hålla sig underrättad om prästutbildningsfrågornas behandling internationellt sett samt hålla kontakt med och följa motsvarande utbildning inom andra trossamfund i Sverige.

Lokal styrelse

1. För de enskilda pastoralinstitutet bör finnas en lokal styrelse bestående av minst sju ledamöter jämte suppleanter.

2. Sammansättning. Såsom ledamöter i den lokala styrelsen bör ingå rektor för pastoralinstitutet, huvudlärare, en representant för övriga lärare, utses av dessa, två representanter för de studerande, utses av dessa, två ledamöter, varav den ene skall ha erfarenhet och god kännedom om teologiska utbildningsfrågor och den andre vara väl förtrogen i allmänna värv; dessa båda ledamöter bör utses av domkapitlet i det stift,

inom vilket övningsinstitutet är beläget.

Suppleanter för rektor och huvudlärare utses av den centrala styrelsen. Övriga suppleanter utses av samma grupper som utser ledamöterna.

Styrelsen utser inom sig ordförande och v. ordförande samt anställer sekreterare.

3. Uppgifter. Styrelsens uppgifter bör vara att ansvara för verksamheten vid övningsinstitutet, behandla frågor om utbildningens innehåll och organisation, förordna lärare, utom huvudlärare, disponera lokaler, fastställa budget och framlägga förslag till anslagsäskanden, samt föreslå åtgärder som kan vara till gagn för institutets utveckling och verksamhet.

6.4 Lokalprogram

För den praktisk-teologiska utbildningen tillhandahåller f.n. universitetet nödvändiga lokaler jämte utrustning. Detta innebär att övningskursen har del i kansli-, expediti-, biblioteks- och undervisningslokaler, som ställts till de teologiska fakulteternas disposition, samt dessutom för egen del disponerar vissa rum för lärare och förberedelsearbete. I någon utsträckning har övningskursen också utnyttjat lokaler tillhöriga de kyrkliga myndigheterna, varvid utgifter och ersättning för dessa bestritts med medel från universitetet. En beräkning av de verkliga kostnaderna för lokaler för övningskursen är mycket komplicerad och ett realistiskt belopp torde vara omöjligt att ange.

Upprättande av pastoralinstitut under huvudmannaskap av Svenska kyrkan innebär att särskilda lokaler måste disponeras, för vilka den nye huvudmannen har att svara för kostnaderna. Utgångspunkten måste här vara ett för övningskursen avpassat lokalprogram, baserat på

1. prognos om genomsnittligt deltagarantal i varje kurs, vilket torde kunna beräknas till 30 à 40 i enlighet med i kap. 6.2 redovisad beräkning,

2. den studieorganisation som framlagts i det ovan presenterade studieplansförslaget,
3. planerad lokal organisation jämte beräkning av lärarbehov i enlighet med i betänkandet framlagt förslag.

Mot bakgrund av de nämnda faktorerna synes ett lokalprogram för varje pastoralinstitut komma att medföra ett behov av följande enheter:

2 *lärosalar*, varav den ena bör rymma minst 40 personer och den andra minst 50 personer. Eftersom undervisningen inom pastoralinstitutets ram knappast kan komma att belägga dessa lokaler mer än 50-procentigt och under vissa perioder i ännu mindre omfattning bör en samordning kunna ske med annan undervisning. Detta innebär att man bör undersöka möjligheten att hyra undervisningslokaler inom utbildningsorten.

3 *å 4 rum lämpade för grupparbete* med plats för 10 *å* 15 personer. Dessa rum bör ligga i anslutning till lärosalarna för att underlätta undervisningen och möjliggöra en undervisning med grupparbete och sammanhållen undervisning i direkt kombination och utan onödiga tidsförluster.

1 *arbetsrum* med möjlighet för de studerande att själva utarbeta arbetsmaterial och med plats för förvaring av AV-material och AV-utrustning. Beräknad storlek: minst 20 m², eftersom flera personer samtidigt måste kunna förbereda sina uppgifter där.

1 *biblioteksutrymme* med plats för ett studie- och kursbibliotek jämte möjlighet till ett par studieplatser. I första omgången torde ca 30 m² vara tillräckligt. Med tanke på att det bibliotek som bygges upp för pastoralinstitutet på längre sikt jämväl bör kunna betjäna fortbildningsarbetet bör emellertid möjligheten att erhålla större biblioteksutrymme redan från början beaktas och om möjligt tillvaratagas.

4 *lärarrum*, varav två disponeras av de lärare som innehar heltidstjänst och två av övriga timarvoderade lärare, som endast i mindre utsträckning och mera tillfälligt har behov av särskilt rum för förberedelsearbete m.m.

1 *expeditionslokal*, vilket samtidigt bör kunna fungera som arbetsplats för skrivbiträde och där också reproduktionsapparatur bör kunna uppställas.

För det till Stockholm—Uppsala-området planerade institutet synes två alternativ föreligga att erhålla tillfredsställande lokaler i

enlighet med ovanstående lokalprogram. Det erbjudande som Sigtunastiftelsen lämnade Biskopsmötets prästutbildningskommitté kan alltfört enligt uppgift från Sigtunastiftelsen betraktas såsom aktuellt. Det innebär att vissa av de redan befintliga lokalerna skulle kunna upplåtas till pastoralinstitutet och att stiftelsen dessutom på rimliga villkor skulle kunna upplåta tomtmark för nödvändigt nybygge. Det andra alternativet innebär att pastoralinstitutet skulle förläggas till Fjellstedtska skolans lokaler i Uppsala. Ledningen för skolan ställde sig vid tidigare tillfrågan av prästutbildnings-sakkunniga tveksam men har vid förnyad överläggning förklarat sig kunna ställa lokaler till förfogande som skulle väl anpassa sig till ovan angivna lokalprogram. Detta skulle bl.a. ske genom en redan nu planerad om- och nybyggnad, vilken beräknas kunna tagas i bruk fr.o.m. 1 juli 1973.

Sigtuna-alternativets fördelar synes främst ligga i den miljö som Sigtuna erbjuder med bl.a. närheten till olika kyrkliga institutioner, vilket också innebär att det finns ganska god tillgång till kvalificerade lärarekrafter. Stiftelsens rikhaltiga bibliotek jämte vissa ändamålsenliga lokaler utgör också en fördel. Till nackdelarna hör att nästan samtliga deltagare i undervisningen antingen måste skaffa sig rum i Sigtuna eller dagligen resa från sin bostadsort till Sigtuna med alla de olägenheter och kostnader detta medför. Till nackdelarna hör också att institutet under en övergångsperiod av flera år kan tvingas lösa sina lokalbehov med ett provisorium i avvaktan på att nödvändig nybyggnad uppföres.

Fjellstedtska skolan i Uppsala synes redan från början kunna erbjuda mycket goda och ändamålsenliga lokaler väl avpassade för pastoralinstitutets behov. För de studerande innebär detta alternativ att merparten torde kunna behålla sina bostäder även under denna del av utbildningen. För dem som är bosatta i Stockholm — som för närvarande utgör en icke obetydlig grupp — innebär resor till Uppsala varken ekonomiskt eller tidsmässigt någon avsevärd skillnad i förhållande till om institutet skulle

förläggas till Sigtuna. Viss del av övningarna bör dessutom för dessa förläggas till församlingar i Stockholm. Det synes därför vara mest ändamålsenligt att förlägga institutet till Fjellstedtska skolans lokaler i Uppsala. Enligt av Stiftelsen Fjellstedtska skolan i skrivelse 3.7 1971 lämnade uppgifter skulle pastoralinstitutet fr.o.m. 1 juli 1973 kunna disponera följande lokaler:

1 lärosal	82,5 m ²
1 lärosal	51 m ²
2 grupprum om 20 m ²	40 m ²
1 grupprum om 34,5 m ²	34,5 m ²
1 arbetsrum	31 m ²
4 lärarrum om 15 m ²	60 m ²
1 kapprum	30 m ²
Summa ca	329 m ²

För sambruk med skolan disponibla lokaler:

1 grupprum	34,5 m ²
2 biblioteksrum + kapprum	60 m ²
1 kassaexp. och skrivbyrå	31,5 m ²
Summa ca	126 m ²

Hyran beräknas i nuvarande lokaler och i dessas ungefär nuvarande skick till 100 kronor/m².

För de av institutet helt disponerade utrymmena skulle således i dagens läge kunna beräknas en hyra om 32 900: — kronor. Till detta kommer så de för sambruk med skolan disponibla lokalerna, där institutets nyttjandegrad kan beräknas till högst hälften, vilket skulle innebära en kostnad av max 6 300: — kronor. Den totala hyreskostnaden skulle därmed i dagens läge uppgå till 39 200: — kronor.

För det till Lund—Malmö-området planerade pastoralinstitutet synes lokaler i första hand böra sökas i Lund. Därmed undviks också i stor utsträckning resor för merparten av deltagarna, som i de flesta fall redan torde ha bostad i Lundaregionen. Viss del av övningarna kommer genom sin anknytning till församlingar i Malmö att medföra resor för deltagarna, dock endast i begränsad omfattning. För ändamålet

lämpliga lokaler synes inte heller finnas, om man icke vill söka sig till Malmös ytterområden eller kan beräkna att genomföra ett nybygge. Biskopsmötets prästutbildnings-sakkunniga räknade också med nödvändigheten av provisoriska lokaler under en begynnelseperiod i avvaktan på ett nybygge.

Inom Lunds stad synes vissa alternativ erbjuda sig. Redan nu är en del av den praktisk-teologiska undervisningen förlagd till moderna och väl utrustade undervisningslokaler i församlingshemmet Petersgården inom S:t Peters klostrets församling. Lunds stads skolor hyr för sin sekreterarutbildning f.n. ett par lärosalar under dagtid till en sammanlagd kostnad av 4 500: — kronor per läsår. Fr.o.m. 1 juli 1972 planerar emellertid skolmyndigheterna att förlägga denna utbildning till egna lokaler i samband med att vissa nya skollokaler då iordningsställs. För det ökade behov av dels lärosalar dels grupprum som pastoralinstitutet kommer att få enligt den planerade uppläggningsen kan således nödvändiga lokaler erhållas inom Petersgårdens anläggning. Kyrkliga myndigheter i Lund har också vid överläggning ställt sig positiva till tanken att förlägga pastoralinstitutets undervisning till Petersgården mot erläggande av motsvarande lokalhyra.

Det ytterligare behovet av lokaler — expediti- och biblioteks- och lärarum — kan f.n. icke tillgodoses inom Petersgårdens disponibla utrymmen. Ur undervisningssynpunkt måste det givetvis anses vara av stort värde om dessa lokaler kunde finnas i nära anslutning till undervisningslokalerna så som skulle bli fallet om förslaget beträffande Uppsala genomfördes. En möjlighet står här till buds därigenom att den tomt på vilken Petersgården är uppförd är planerad att rymma ytterligare en byggnad — en vaktmästarebostad — vilken av allt att döma icke kommer att byggas. Ur funktionssynpunkt skulle en kombination mellan en nybyggnad i anslutning till Petersgården, inrymmande kansli, bibliotek, arbetsrum och lärarrum och förhyrning av övriga undervisningslokaler vara den mest ändamålsenliga lösningen. Erforderligt utrymme inom en

sådan byggnad kan utifrån lokalprogrammet uppskattas till 200—250 m² och skulle i dagens kostnadsläge betinga en uppförandekostnad av ca 250 000—300 000: — kronor.

Det finns emellertid också andra möjligheter att lösa lokalfrågorna utöver undervisningslokaler. I den av Lunds domkyrka ägda och av domkyrkorådet förvaltade fastigheten Kiliansgatan 9, benämnt Wieselgrens minne, finns lokaler som f.n. är uthyrda till Socialhögskolan. För dennas fortsatta verksamhet är andra lokaler planerade, varför förhyrning av Kiliansgatan 9 betraktas såsom ett provisorium. I samband med utbyggnaden av södra lasarettområdet är avsikten att Socialhögskolan där skulle erhålla egna moderna lokaler. Något definitivt avgörande om tidpunkten för en sådan flyttning har icke träffats enligt uppgift från LUP-nämnden. Troligen kommer avflyttning att ske senare än beräknat. Om dessa lokaler emellertid skulle bli lediga genom Socialhögskolans avflyttning har domkyrkorådet förklarat sig vara positivt inställt till tanken att låta pastoralinstitutet hyra ifrågasvarande lokaler på likartade villkor som nu gäller för Socialhögskolan. Hela huset inrymmer ca 600 m² och årshyran uppgår f.n. till 32 000: — kronor. Eftersom det ännu icke fastställts tidpunkt för någon förändring för Socialhögskolans del, kan detta alternativ knappast betraktas såsom realistiskt för att lösa ett omedelbart lokalbehov vid starten för ett pastoralinstitut.

Ett annat alternativ föreligger emellertid i de administrationsbyggnader, som ligger på samma tomtmark vid Kiliansgatan men ägs av Folkets hus i Lund och mot särskild hyra disponeras av Malmöhus läns landsting. I samband med att landstinget under 1972 flyttar in i nya administrationslokaler kommer dessa utrymmen icke längre att förhyras av landstinget. Byggnaderna utgöres av två träpaviljonger om drygt 100 m² vardera och i mycket gott skick, väl lämpade som administrationslokaler. Genom sammanslagning av ett par rum — vilket med lätthet kan ske — skulle också kravet på ett större biblioteksrum kunna tillgodo-

ses. Ett större rum lämpat för expedition och kansli finns redan. Lokalerna erbjuder i övrigt tillräckligt antal rum för lärare och övriga önskvärda aktiviteter. Hyreskostnaden uppgår f.n. till 13 000: — kronor per år jämte värmekostnader, vilka 1970/71 uppgick till 8 000: — kronor, alltså sammanlagt en total kostnad av 21 000: — kronor. Från ledningen för Folkets hus har man vid överläggning förklarat sig intresserad av att, när landstingets kontrakt utlöper, sluta ett nytt hyreskontrakt med ett kommande pastoralinstitut eller försälja byggnaderna antingen till pastoralinstitutet eller till Lunds domkyrka med tanke på att byggnaderna f.n. står på tomtmark tillhörig domkyrkan.

I fråga om de båda sistnämnda alternativen gäller att de endast kan betraktas såsom provisorier, eftersom domkyrkorådet planerar att riva fastigheterna längs Kiliansgatan och i stället uppföra en ny byggnad å denna tomtmark i anslutning till det s.k. Kapitelhuset. Domkyrkorådet har emellertid förklarat sig intresserat av att i sina byggnadsplaner också beräkna utrymmen för pastoralinstitutet, vilka sedan skulle kunna förhyras av institutet. Någon beräkning av hyreskostnad för sådana lokaler är idag omöjlig att göra, eftersom hittills inga planer utarbetats för en kommande byggnad, som kan beräknas komma till stånd under 1980-talet.

Av de alternativ som ovan skisserats för det till Lund förlagda pastoralinstitutet synes det bästa förslaget vara att undervisningslokaler förhyres i Petersgården och övriga lokaler tills vidare i de av Folkets hus ägda byggnaderna. Det framtida perspektivet måste vara att i första hand söka ordna de senare lokalerna genom ett nybygge i anslutning till Petersgården och i andra hand genom förhyrning av lokaler i den nybyggnad som Lunds domkyrkoråd planerar uppföra längs Kiliansgatan.

I begynnelseskedet skulle kostnaderna för lokaler i Lund därmed uppgå till 21 000: — kronor för administrationslokaler m.m. samt 4 500: — kronor för undervisningslokaler samt 2 000: — kronor för övriga lokaler

eller tillsammans 27 500: — kronor enligt dagens kostnadsläge.

Förslag

I enlighet med vad ovan anförts bör de två pastoralinstituten i Lund och Uppsala lokalmässigt knytas till Fjellstedtska skolan för Uppsalas del och till Petersgården jämte särskilda administrationslokaler för Lunds del.

6.5 Lärare

Inom den nuvarande praktisk-teologiska övningskursen finansieras utbildningen genom särskilda anslag av något olika storlek, fastställda såsom anslag för den praktisk-teologiska undervisningen under rubriken Avlöningar till lärarpersonal inom teologiska fakulteterna i de årliga regleringsbrev för högre utbildning och forskning. Från dessa anslag bestrides alltså kostnaderna för lärarna vid övningskurserna. Tjänster för denna utbildning finns icke inrättade. Samtliga lärare är arvodesanställda och arvoderas för sina undervisningstimmar i stort sett i enlighet med de arvoderingsprinciper som gäller vid filosofisk fakultet.

Inklusive de förberedande kurserna har den praktisk-teologiska utbildningen på vardera utbildningsorten under senare år omfattat en total undervisningsvolym om 650—700 undervisningstimmar per år fördelade på ca 20 huvudlärare. Dessutom har ytterligare lärare varit engagerade och erhållit ersättning dels i samband med auskultationer vid undervisning i grundskolorna och kyrkans konfirmandundervisning dels — i Lund — såsom biträdande handledare, ca 10, i homiletik och kateketik. Tyngdpunkten i undervisningen har legat på ämnena homiletik och kateketik, vilka tillsammans disponerat ca hälften av det totala antalet undervisningstimmar.

Efersom undervisningen genomgående är fördelad på en rad kurser av mycket olika omfattning, har lärarnas tidsmässiga engagemang varit mycket växlande. Medan en del endast svarat för korta avsnitt om 4—5 un-

dervisningstimmar, har några lärare undervisningsåtaganden om 90—100 timmar eller mer.

Genom att alla lärare är timanställda har ofta schemalagningen för övningskursen varit svårbemästrad. Undervisningen inom denna utgör för dessa lärare endast ett deltidarbete vid sidan om annan ofta krävande tjänst. Detta har ibland lagt hinder i vägen för en rationell planering och disposition av tillgänglig tid inom kursen.

Även uppgiften att vara föreståndare för övningskursen är f.n. en deltidssysselsättning. Föreståndarna för övningsinstituten utsågs tidigare bland de ordinarie lärarna vid teologiska fakulteten, vilket i realiteten innebar att en av professorerna tillika var föreståndare för den praktisk-teologiska utbildningen. Enligt de av UKÄ utfärdade provisoriska bestämmelserna för den praktisk-teologiska utbildningen 17.12 1969 skall föreståndaren utses bland teologiska fakultetens lärare, varvid med lärare avses de i universitetsstadgans 5 § omnämnda lärarkategorierna. Föreståndaren kan erhålla viss nedsättning i sin undervisningsskyldighet i enlighet med universitetsstadgan 71 § punkt 2 b men i övrigt utgår icke någon ersättning. Lika litet erhåller den institution, som ifrågavarande lärare tillhör, någon kompensation för bortfall av undervisningstimmar. Sedan 1956 behöver föreståndaren själv icke svara för någon undervisning vid kursen.

Från skilda håll har förhållandet att det ej funnits någon heltidsanställd lärare inom övningskursen upplevts såsom utomordentligt otillfredsställande. Redan i sin utredning 1942 diskuterar Yngve Brilioth detta behov. I sitt betänkande 1965 föreslog biskopsmötets prästutbildningssakkunniga inrättandet av heltidstjänster i vart och ett av ämnena homiletik, kateketik och själavård. Dessa tre tjänster skulle finnas vid båda övningsinstituten och en av tjänsterna skulle vara förenad med rektorstjänsten.

Efter särskild utredning framlade ärkebiskopen i skrivelse till Konungen 10.10 1967 förslag om en upprustning av den praktisk-teologiska undervisningen genom inrättande av en lärartjänst på heltid vid

vardera av de båda övningsinstituten i Uppsala och Lund. I en till skrivelsen fogad PM lämnades en utförlig redogörelse för bl.a. motsvarande förhållanden i övriga nordiska länder. Tjänsten föreslogs omfatta homiletik jämte pastoralpsykologi med själavårdslära och medföra en undervisningskyldighet om sammanlagt 224 timmar. Ansvaret för administrationen av hela övningskursen skulle också åvila innehavaren av denna tjänst. Dessutom skulle det åvila den heltidsanställda läraren att hålla sig à jour med utvecklingen inom sitt ämnesområde och jämväl bedriva egen forskning inom detta. Som kompetenskrav för behörighet till tjänsten föreslogs att vederbörande skulle ha avlagt teologie kandidatexamen, praktisk-teologiska prov, vara präst i Svenska kyrkan med väl vitsordad och kvalificerad prästerlig tjänst bakom sig samt äga en bred teologisk orientering utan att fördenskull med nödvändighet ha avlagt högre teologisk examen. Tjänsten föreslogs placerad i U 20.

Också från de teologiska fakulteterna, som bär ansvaret för den nuvarande praktisk-teologiska utbildningen, har önskemålet om en heltidsanställd lärare vid övningsinstitutet framförts i syfte att förbättra utbildningen. Med anknytning till förslaget i ärkebiskopens ovannämnda skrivelse har teologiska fakulteten i Lund sedan 1968 i sina årliga anslagsäskanden yrkat på inrättandet av en heltidstjänst såsom lärare i homiletik och pastoralpsykologi med en tjänstgöringskyldighet av 224 timmar per läsår. De framförda förslagen har hittills icke lett till någon åtgärd.

Läraryfrågan inom de planerade pastoralinstituten måste lösas utifrån den strukturering av utbildningen som den ovan presenterade utbildningsplanen och därtill hörande studieplaner ger. Man kan därvid urskilja ett par olika kategorier av lärare.

För att bestrida undervisningen i homiletik, själavård, kateketik och församlingsplanering torde man ha att söka lärare i första hand bland präster med vidareutbildning inom respektive ämnesområde och med flerårig praktisk erfarenhet från församlings-tjänst. För lärarna i kateketik torde grund-

lig pedagogisk utbildning — exempelvis genomgång av lärarhögskola — utgöra ett självklart kompetenskrav. Liksom tidigare kommer dessa ämnesområden även i fortsättningen att disponera ett ganska stort sammanlagt timantal. I fråga om lärare inom dessa ämnen torde man böra överväga möjligheten att — eventuellt genom lämplig kombination av angränsande ämnesområden — inrätta heltidstjänster, dock så att möjligheten till nödvändig kompetens inom resp. ämnesområde beaktas.

En annan grupp lärare utgöres av dem som har ansvaret för utbildningen i sådana ämnen som psykologi, psykiatri och kyrkorätt. Förutsättningen för en meningsfull undervisning är här att lärarna är specialister inom sina områden, vilket kräver att man till övningskursen måste knyta bl.a. fackpsykologer och fackpsykiater med medicinsk utbildning.

I färdighetsämnena sång samt röst- och talvård måste undervisningen likaledes ledas av specialister, dvs. utbildad talpedagog resp. specialutbildad kyrkomusiker.

Eftersom viss del av undervisningen är planerad att äga rum i mycket när anknytning till fungerande församlingsarbete, krävs en icke obetydlig grupp handledare. Jämsides med sitt eget arbete skall dessa svara för att införa de studerande i ett kommande arbetes uppläggning och rutiner. Den förhandenvarande tjänsten utgör för dessa handledare en förutsättning för deras insatser inom övningskursen. Som kompetenskrav måste därför i första hand uppställas väl vitsordad praktisk tjänstgöring samt dokumenterad fortbildning inom områden som berör församlingsarbetet. Vid utväljandet av handledare måste emellertid också beaktas att de församlingar, som de studerande härigenom kommer att stifta bekantskap med, kan erbjuda en allsidig inblick i församlingsarbetet. Ur denna synpunkt skulle det vara synnerligen önskvärt om vissa församlingar kunde utses såsom lämpliga att anknyta de studerande till under deras praktiska tjänstgöring. Genom att vissa församlingar utses till utbildningsförsamlingar torde det också bli lättare att garantera en viss

utrustningsstandard för bl.a. konfirmandundervisningen. Vid tillsättning av tjänster eller utfärdande av förordnande inom sådana utbildningsförsamlingar skulle man då också kunna beakta de krav som bör ställas på handledare. En förutsättning för att dessa handledare skall kunna fungera på ett tillfredsställande sätt är också att åtagande som handledare förpliktigar till genomgång av en för dem särskilt avpassad utbildning.

Samma krav på viss utbildning bör också ställas på dem som skall svara för handledningen under praktiktjänstgöringen inom stiftet. En sådan handledarutbildning bör utformas mot bakgrund av den PM för handledare och teologie studerande som tjänstebiträden som antagits av biskopsmötet 1970 (21—22 april 1970 112 § biskopsmötets protokoll) och därefter som vägledande exempel översänts till samtliga domkapitel. PM förutsätter att det i varje stift skall finnas en särskild stiftshandledare och det synes naturligt att knyta handledarutbildningen till dennes verksamhet.

För speciallärare och handledare inom pastoralinstitutens undervisning torde timarvodering få anses vara den lämpligaste lösningen på ersättningsfrågan. Därvid bör i stort sett de arvoderingsprinciper kunna tillämpas som redan nu användes och som direkt ansluter sig till arvodering av lärare vid filosofisk fakultet.

För den första gruppen av undervisning torde man, såsom redan framhållits, böra överväga möjligheten att inrätta heltidstjänster. Det måste anses vara angeläget att det till pastoralinstitutet finns knutna fasta lärartjänster, vars innehavare kan ge viss koninuitet och samtidigt förnyelse åt instituten. Det är också viktigt att de studerande på ett helt annat sätt än vad som nu är fallet har någon eller några personer, som genom sin tjänstgöring står till förfogande. Med den samordning av undervisningen i homiletik och själavård som bör eftersträvas enligt förslaget till studieorganisation borde undervisningen i dessa båda ämnen vinna på att till vissa delar omhändertas av samme person för att nödig och önskvärd integration skall kunna äga rum.

Dock är det viktigt att i båda dessa ämnen det gives möjlighet att dessutom infoga kompletterande specialundervisning genom timanställda lärare.

Den relativt stora undervisningsvolymen inom ämnet kateketik/pedagogik torde också motivera inrättande av en heltidstjänst i detta ämne. Även här kommer emellertid undervisningen att kräva en komplettering med timanställda lärare. Framför allt gäller detta själva övningsundervisningen som till stor del måste handhas av biträdande handledare.

Till en av de två föreslagna tjänsterna bör uppgiften att vara rektor för institutet vara knuten. Undervisningsvolymen för dessa tjänster bör sättas till 325 timmar per läsår. Eventuellt kan vissa timmar utöver dessa räknas såsom fyllnadstjänst i församling med rubricering »huvudsaklig tjänstgöring i homiletik resp. kateketik», detta för att vederbörande lärare själv genom fältarbete skall kunna hålla sig à jour med arbetsläget.

Centralstyrelsen kan besluta att den som innehar lärartjänst vid pastoralinstitut skall fullgöra viss del av sin undervisningskyldighet, dock sammanlagt högst 20 timmar per år, vid fortbildningskurserna.

För den med rektoratet förenade tjänsten bör undervisningskyldigheten minskas med 75 timmar med hänsyn till de administrativa och övriga uppgifter, som härigenom lägges på innehavaren av denna tjänst. För att utföra projekt med anknytning till arbetssituationen bör också antingen minskning av undervisningskyldigheten under viss tid kunna ske eller tjänstledighet med bibehållen lön kunna beviljas för kortare period.

Som kompetenskrav för de föreslagna tjänsterna bör uppställas att vederbörande skall ha avlagt teologie kandidatexamen och praktisk-teologiska prov samt vara präst i Svenska kyrkan med väl vitsordad kvalificerad tjänstgöring. Vad avser tjänsten i homiletik/själavård bör vederbörande ha genomgått S:t Lukasstiftelsens utbildning eller motsvarande och vad avser tjänsten i kateketik bör innehavaren ha genomgått lärarhögskola och helst innehaft väl vitsordad tjänst inom det allmänna skolväsendet. I

båda fallen bör vederbörande också äga en bred teologisk orientering och helst ha avlagt högre teologisk examen.

Lönemässigt bör tjänsterna vara placerade i U 20, vilket motsvarar löneläget för kyrkoherde i stadsförsamling. Tjänstgöring vid instituten bör också ge rätt till tjänsteårsberäkning vid ansökan till prästerlig tjänst inom Svenska kyrkan. Ett särskilt arvode om förslagsvis 6 000 kronor/år bör utgå för uppdraget att med tjänsten förena rektoratet vid institutet.

Tjänsterna bör vara tidsbegränsade till sexårsperioder med möjlighet till viss förlängning. De bör tillsättas av den centrala styrelsen efter ledigförklarande.

Såsom ovan framhållits är frågan om att erhålla effektiva pastoralinstitut i hög grad en fråga om att kunna erhålla väl kvalificerade lärare. Övningsinstitutets placering är därför beroende av att man inom de regioner de tillhör kan rekrytera kvalificerade lärare. Med utgångspunkt från de ovan nämnda lärarkategorierna kan man konstatera, att speciallärare med gedigen utbildning finns att tillgå just i de regioner, dit de båda instituten enligt förslaget skulle komma att förläggas. Rekryteringsmöjligheterna av timarvoderade lärare i övriga ämnen liksom av handledare torde också vara goda inom dessa bägge regioner. Vartän instituten än skulle förläggas innebär alltid en etablering på en plats en viss geografiskt betingad begränsning av urvalet just för denna sistnämnda kategori lärare.

6.6 Kostnader

Kostnaderna för ovan föreslagna två pastoralinstitut har beräknats dels med utgångspunkt i att utbildningen kommer att sträcka sig över två terminer dels att deltagarna i varje årskurs kommer att uppgå till ca 30 studerande per institut. Beräkningarna utgår från nuvarande kostnadsläge.

6.6.1 Lokalhyror

Enligt ovan framlagt förslag i kap. 6.4 Lokalprogram kan utgifterna för lokalhyror

beräknas för institutet i Lund till 27 500 kronor och för institutet i Uppsala till 39 200 kronor. Kostnader för lokalhyror torde därmed efter vissa justeringar kunna beräknas till ca 30 000 kronor i Lund och ca 40 000 kronor i Uppsala eller totalt ca 70 000 kronor.

6.6.2 Löner och arvoden

Med utgångspunkt i de föreslagna studieplanerna och där gjorda anvisningar om undervisningsvolymen per studerande kan en beräkning av kostnader för undervisningen i form av löner, arvoden m.m. göras enligt nedanstående. Den ekonomiska beräkningen baseras därvid dels på att studerandeantalet uppgår till 30 dels på att man i fråga om arvodering i stort sett följer de arvoderingsprinciper som gäller vid filosofisk fakultet. Under rubriken övningsundervisning inkluderas såväl avlyssning av elevlektion eller motsvarande genomgång som handledning.

Beräkningen av den totala undervisningsvolymen får betraktas såsom ett exempel på lösning.

Löpande utbildningskostnader omfattande löner och arvoden samt kostnader för samordnad utbildning kan beräknas till ca 6 400: — kronor/elev.

Som jämförelse kan anföras att kostnaden för lärartimmar per elev vid lärarhögskolan enligt uppgift från Skolöverstyrelsen kan beräknas till ca 9 150 kronor jämte 24 % lönekostnadspålägg om 2 196 kronor eller totalt ca 11 350 kronor. Till detta kommer dessutom avsevärda kostnader i samband med lärarkandidatens praktiktjänstgöring för metodiklektorernas individuella handledning.

Enligt ovan framlagt förslag bör två heltidstjänster i U 20 inrättas vid varje institut. Till en av dessa tjänster bör uppdraget att vara rektor knytas. Särskilt arvode om 6 000 kronor bör vara förbundet därmed.

Kostnaden för timarvoderad undervisning kan enligt kalkylen ovan beräknas till ca 75 000 kronor per årskurs, exklusive löne- kostnadspålägg, totalt innebär detta ett an-

Förslag till disposition av undervisningen jämte beräkning av total undervisnings-
volym/kurs i antal timmar

	Total under- visn:s volym/ elev	Auskul- tation	Övnings- undervisn.	Gruppunderv. el. motsv.	Föreläs- sem.öv.
<i>1. terminen</i>					
1. Introduktion	40			40	
2. Samhällsorient.	35			(3 × 9 + 2) ¹ 29	20
3. Människokunskap	35			(3 × 8) 24	27
4. Allm. rel. pedagog.	30			(3 × 15) 45	15
5. Homiletik	40			(3 × 20) 60	20
6. Kateketik	30			(3 × 15) 45	15
7. Aktuell debatt	10				10
				243	107
<i>2. terminen</i>					
8. Introduktion	40 ⁴			10	
9. Homiletik	45		(10 × 15) 150 ²	(3 × 10) 30	20
10. Självvård	50			(3 × 15) 45	35
11. Kateketik	45	(3 × 10) 30	(15 × 20) 300 ³	(3 × 6) 18	9
12. Församl:splan.	30			(3 × 5) 15	25
13. Kyrkorätt	20			(3 × 5) 15	15
14. Aktuell debatt	10			(3 × 2) 6	8
		30	450	139	112
<i>För båda terminerna tillsammans</i>					
15. Röst- och talvård				100	
16. Liturgisk sång				75	
17. Kyrkovård				5	
				180	

¹ Första siffran inom parentes anger antalet grupper — gruppstorlek 10 —, den andra antalet timmar. Siffran 2 i denna parentes avser de i kursen ingående 6 timmarnas studiebesök omräknade i undervisningstimmar.

² Av de 150 timmarnas övningsundervisning skall 30 åvila den heltidsanställda läraren i homiletik/självvård. Gruppstorlek 3 deltagare/grupp.

³ Av de 300 timmarnas övningsundervisning skall 60 åvila den heltidsanställda läraren i kateketik. Gruppstorlek 2 deltagare/grupp.

⁴ Av de för samordnad utbildning beräknade 40 timmarnas undervisning är 10 beräknade att bestridas av vardera pastoralinstitutet. De övriga 20 timmarna bör fördelas på lärare från övriga medverkande utbildningsanstalter.

slag för timarvoderad undervisning på ca 300 000 kronor. Här till kommer 24 % löne-kostnadspålägg.

Handledararvoden kan enligt samma kalkyl beräknas till 7 500 kronor per kurs eller sammanlagt 30 000 kronor.

För expeditionsgöromål har beräknats behov av ett kontorsbiträde i A 11 vid vardera institutet.

För institutionsarbete har också beräknats

50 assistenttimmar vid vardera institutet eller sammanlagt 100 assistenttimmar till en kostnad av 3 700 kronor, exklusive 24 % lönekostnadspålägg.

Slutligen har arvoden beräknats till icke självskrivna ledamöter i styrelserna att utgå med 75:— kronor per sammanträde i genomsnitt fyra sammanträden per år och styrelse, vilket innebär ett belopp på 5 400 kronor.

Sammanställning av den totala undervisningsvolymen för en tvåterminsutbildning med en kurs omfattande 30 studerande jämte beräkning av totalkostnaden

	Auskulta- tioner 20: —/tim.	Övnings- undervisn. 69: —/tim.	Grupp- undervisn. el. motsv. 83: —/tim.	Föreläs- n. sem.öv. 108: —/tim.
1. terminen			243	107
2. terminen	30	450	139	112
Båda terminerna			180	
	30	450	562	219
Avgår timmar fr. 2 heltidstj. 1/2 antalet undervisn. skyldighet = 288 tim.		90	119	79
Återstår timarvoderad undervisn.	30	360	443	140
Kostnad	600: —	24 840: —	36 769: —	15 120: —
Arvoden till handledare				
yrkesorienteringen: 3 block med 15 grupper à 100: —/block och grupp				4 500: —
praktikdelen: 100: —/elev och handledare				3 000: —
Samordnad utbildning i början av 2. terminen				
32 deltagare 10 dagar à 35: —/dag				11 200: —
resekostnader				2 350: —
Totalkostnad:				
heltidsanställda lärare				60 236: —
lönkostnadspålägg 24 %				14 457: —
timarvoderad undervisning				77 329: —
lönkostnadspålägg 24 %				18 559: —
handledararvoden				7 500: —
samordnad utbildning				13 550: —
			Summa	191 631: —

6.6.3 Administrativa kostnader

Kostnader för telefon, porto m.m. har beräknats så att varje institut disponerar fem telefoner med en årskostnad per apparat av 800 kronor inklusive grundavgift. Portokostnader har uppskattats till 1 000 kronor per institut och år.

Resekostnaderna kan uppdelas i tre grupper:

a. resor i samband med samordnad utbildning vid andra terminens början. Detta gäller i första hand resekostnader för deltagare i den till Lund knutna utbildningskursen för resa till Uppsala/Stockholmsregionen och kan beräknas till totalt 4 000 kronor per årskurs jämte ca 1 000 kronor för resor för lärare, eller sammanlagt ca 9 000 kronor.

b. resor i samband med centralstyrelsens sammanträden fyra gånger årligen. Dessa kan beräknas till ca 1 000 kronor per sammanträde inklusive traktamenten eller sammanlagt till ca 4 000 kronor.

c. övriga resekostnader för instituten kan beräknas till 1 000 kronor för institutet i Lund och 500 kronor för institutet i Uppsala. Information och tryck avser närmast kostnader för sådan information som bör tillhandahållas de studerande vid teologisk fakultet men även i övrigt kunna tillgodose behovet att ge en allsidig och saklig information om utbildningen.

6.6.4 Materialkostnader

Ur utbildningssynpunkt är det angeläget att de studerande har tillgång till ett relativt

Sammanställning av beräknade årliga kostnader för två pastoralinstitut

1. Lokalhyror		
Lund	30 000	
Uppsala	40 000	70 000
2. Löner och arvoden enligt 1971 års löneläge		
arvoden till rektorerna	12 000	
4 lärartjänster i U 20: 22 (ortsgrp 4)	240 944	
lönekostnadspålägg 24 %	57 826	
2 tjänster som kontorsbiträden i A 11 (ortsgrp 4)	48 312	
lönekostnadspålägg 24 %	11 595	
timarvoderad undervisning, anslag	310 000	
lönekostnadspålägg 24 %	75 000	
handledararvoden	30 000	
assistenttimmar	3 700	
lönekostnadspålägg 24 %	888	
arvoden till styrelseledamöter	5 400	795 665
3. Administrativa kostnader		
telefon, porto m.m.	13 000	
resor m.m.	14 500	
information, tryck	1 000	28 500
4. Materialkostnader		
anslag till bibliotek	12 000	
kontorsmateriel	15 000	27 000
5. Övriga kostnader		
kostnader för samordnad utbildning	44 800	
övriga kostnader	10 000	
oföutsedda utgifter	20 000	74 800
	Summa	995 965

representativt bibliotek med aktuell litteratur med tanke på skilda ämnesområden. Därför bör ett årligt anslag om 6 000 kronor per institut utgå som biblioteksanslag. Kostnaden för kontorsmateriel har beräknats med 100 kronor per elev jämte ett grundanslag på 1 500 kronor per institut, vilket innebär 7 500 kronor per institut eller totalt 15 000 kronor.

6.6.5 Övriga kostnader

För den samordnade utbildning som föreslagts förlagd till andra terminens början har ett belopp om 35 kronor per dag och deltagare beräknats som ett bidrag till täckande av förhöjda levnadskostnader i samband med denna del av utbildningen. Detta innebär en kostnad per årskurs av 21 700

kronor för 10 dagars samordnad utbildning eller totalt 43 400 kronor per år.

Till posten övriga ospecificerade kostnader har räknats utgifter för lån av apparatur, utnyttjande av läromedelscentralen i Lund resp. i Uppsala för köp av tjänster i samband med framställning av AV-material m.m. samt kostnader i samband med studiebesök.

6.6.6 Inrednings- och utrustningsanslag

I samband med igångsättningen av de båda föreslagna pastoralinstituten krävs vissa medel för inredning av en del av de förhyrda lokalerna liksom för anskaffande av grundutrustning av apparatur och material. En sammanställning av vad som kan anses erfordras lämnas nedan. Beräkningen har vad

gäller inredningsfrågor baserats på priser enligt gällande avtal med försvarets intendenturmaterieförvaltning och vad gäller tekniska hjälpmedel på priser som funnits tillgängliga hos Läromedelscentralen (AV-centralen) i Lund.

6.6.6.1 Inredning i lokaler

Med den ovan föreslagna lösningen av lokalfrågan kommer kostnaderna för inredning att beräknas något olika för instituten i Lund och Uppsala.

1. Lärosalar. För Lunds del kan man lösa behovet av lärosalar genom förhyrning, vilken i sig inkluderar nödvändig inredning vad avser såväl möbler som apparatur. I Uppsala ingår icke någon utrustning i lokalhyran för två lärosalar utan det krävs en inredning omfattande såväl bord (18 st) som stolar (36 st) samt »svart» tavla (emaljerad Pentagon) liksom viss inredning för användning av tekniska hjälpmedel.

2. Arbetsrum för utarbetande av bl.a. material till undervisning och med möjlighet att förbereda sig genom egen övning med olika slags AV-material utgör en nödvändig förutsättning för en effektiv undervisning och träning av eleverna. Utnyttjandet av nu tillgängliga lokaler för sådant förberedelsearbete har också påtagligt understrukt vikten härav. Lämplig utrustning för en sådan lokal utgöres av skrivbord, 2 arbetsbord, 8 stolar, 3 bokhyllor, projektionsbord och projektionsduk samt arbetslampor. Till detta kommer sedan »svart» tavla, flano-tavla samt apparatutrustning i form av skrivmaskin, arbetsprojektor, bandspelare, stillbildsprojektor, skivspelare och tillgång till någon form av kopieringsapparat.

3. Grupparbetsrum ingår i Lundaförslaget inklusive inredning. Däremot måste också här utrustning anskaffas vid genomförande av Uppsalaförslaget. Som standardutrustning kan sättas 10 stolar jämte två större bord och bokhylla.

4. Bibliotek. Inredningen i bibliotek kan i begynnelsekedet beräknas omfatta 8 bokhyllor, 2 avlastnings-/läsbord, 12 stolar jämte några bordslampor. Denna beräkning omfattar endast Lundaförslaget. I Uppsalaförslaget ingår inredning.

5. Expeditionslokal. Som standardutrustning för expeditjonslokal beräknas skrivbord, 2 besöksstolar, avlastningsbord, 2 bokhyllor, förvarings-skåp, mappskåp samt bordsarmatur. Eftersom expeditjonslokalen i Uppsala är avsedd att användas i samverkan med Fjellstedtska skolan kommer där endast förvarings-skåp och mappskåp att behövas.

6. Lärarrum. Utrustningen för ett lärarrum är beräknad omfatta samma inredning som avses för expeditjonslokal förutom särskilda förvarings- och mappskåp samt mattor.

6.6.6.2 Apparatur

För undervisningen i den praktisk-teologiska övningskursen står idag modern undervisningsapparat till lärares och elevs förfogande.

Dels finns det tillgång till en grundutrustning delvis inköpt speciellt för detta utbildningsbehov delvis anskaffad till teologiska fakulteten i dess helhet, dels står möjligheten öppen att genom tillfälliga lån från AV-centralerna punktuellt utnyttja viss mer exklusiv apparatur. Eftersom instituten måste kunna erbjuda de studerande en allsidig och effektiv metodisk skolning väl anpassad till moderna undervisningsmetoder, måste också moderna tekniska hjälpmedel finnas tillgängliga dels i lokaler disponerade av institutet för den interna delen av utbildningen dels på de platser där övningarna äger rum. I sistnämnda fallet måste valet av utbildningsförsamlingar också innebära att man från församlingens sida kan ställa sådan apparatur till förfogande.

Beräkningen nedan för att tillgodose behovet utgår från att kostnaderna vid förändrat huvudmannaskap skall täckas av den nye huvudmannen. Skulle i samband med förändringen viss del av nu disponerat ma-

Sammanställning av beräknade kostnader för inredning och utrustning såsom engångsanslag i samband med inrättande av pastoralinstitut i Lund och Uppsala

Inredning i lokaler

Lund:

arbetsrum	3 550	
bibliotek	4 500	
grupparbetsrum/sammanträdesrum	1 750	
expeditionslokal	4 000	
lärarrum, 4 st à 3 000	12 000	25 800

Uppsala:

lärosalar, 2 st à 5 850	11 700	
arbetsrum	3 550	
grupparbetsrum, 2 st à 1 750	3 500	
expedition	1 000	
lärarrum, 4 st à 3 000	12 000	31 750

Apparaturutrustning per institut

skrivmaskin, elektrisk	1 500	
skrivmaskin, manuell, 5 st à 600	3 000	
duplikator, handdriven inkl. bord	1 500	
kopieringsapparat, mindre	3 500	
telefoner, installationsavgift 5 st à 500	2 500	
skriftprojektor, 2 st à 750	1 500	
bandspelare med tillbehör	650	
kassettbandspelare, 2 st à 250	500	
skivspelare	450	
stillbildsprojektor, manuell, 5×5	400	
Beräknad kostnad för två institut	2×15 500	31 000

Beräknad sammanlagd kostnad för inredning och utrustning 88 550
moms 17,65% à 88 550

15 630

Engångsanslag vid igångsättning

anslag för inköp av böcker 20 000/institut	40 000	
assistenttimmar, 100/institut	7 400	
lönkostnadspålägg 24 %	1 776	49 176
Summa		153 356

terial och apparatur komma att utan kostnad överföras, kan motsvarande reduktion av anslaget göras.

6.7 Finansiering

Enligt nu gällande bestämmelser finansieras den praktisk-teologiska utbildningen genom statsmedel i form av anslag till de teologiska fakulteterna under rubriken »Avlöningar till lärarpersonal» med en särskild delpost »Den praktisk-teologiska undervisningen». Anslaget uppgår enligt regleringsbrev avseende anslag till universiteten m.m.

för budgetåret 1971/72 till 152 000 kronor för övningskursen i Uppsala och 130 000 kronor för övningskursen i Lund. Några övriga delposter för den praktisk-teologiska utbildningen finns inte. Driftkostnader i övrigt — administrationskostnader, biträdes-hjälp, material, bibliotek, apparaturutrustning — bestrides såsom ovan framhållits med medel från de till de teologiska fakulteternas disposition ställda anslagen. Lokalkostnaderna bestrides likaså med medel från universiteten i Uppsala och Lund.

Den ovan föreslagna förändringen av huvudmannskapet för de praktisk-teologiska

övningsinstitutet behöver under rådande relationer mellan stat och kyrka icke innebära någon förändring av principen för finansiering. Liksom nu skulle i så fall statsmedel tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för instituten. I stället för att anslagen nu införes i regleringsbrev avseende anslag till universitetet m.m. skulle de i så fall införas i regleringsbrev avseende anslag till kyrkliga ändamål, båda under utbildningsdepartementet.

I direktiven till utredningen framhålles också att möjligheten bör övervägas att i stället för statsmedel för ifrågavarande utbildning ta i anspråk kyrkofondsmedel. Gällande bestämmelser om kyrkofonden och dess användning återfinnes i lag om kyrkofond 1932 (1932:404). Fr.o.m. 1 jan. 1972 träder en ny lag om kyrkliga kostnader (1970:940) i kraft, varigenom kyrkofondslagen upphäves. Principerna för kyrkofondens användning består emellertid oförändrade.

Syftet med bildandet av kyrkofonden var ursprungligen att åstadkomma en utjämningsfond för pastoratens kostnader för sitt prästerskap. Inkomsterna härrörde också från församlingsprästers lönebeställen eller medel som berörde dessa prästers löneförhållanden. I fortsättningen har dock en vidgning av användningsområdet skett, så att fonden kommit att beröra Svenska kyrkans prästerskap över huvud taget och dessutom i viss mindre omfattning icke prästerliga befattningshavare samt vissa speciella kyrkliga ändamål.

Frågan om användningen av kyrkofondsmedel aktualiserades genom skrivelse från 1963 års kyrkomöte, vari begärdes att utredning måtte verkställas rörande kyrkofondens framtida användning. I det utlåtande som kammarkollegium avgav i ärendet 5.2 1965 framhölls, att hinder knappast kan anses möta att »något vidga fondens användningsområde», varför kammarkollegium tillstyrkte att den av kyrkomötet begärda utredningen skulle komma till stånd. Detta har dock icke skett.

Enligt lag om kyrkliga kostnader 1970 12 § 4 p bestrides med medel ur kyrkofon-

den bl.a. »annan kostnad för kyrklig verksamhet enligt Konungens och riksdagens bestämmande». Under denna beskrivning av användningsområdet torde också möjligheten att med kyrkofondsmedel bestrida utgifterna för pastoralinstitutens verksamhet kunna inrymmas. Därvid bör också beaktas att en sådan användning väl korresponderar med den praxis som utvecklats sig. Redan nu utgår således vissa bidrag ur fonden till utbildningsändamål, nämligen såsom studiebidrag till teologiska fortbildningskurser för präster, till den kyrkomusikaliska utbildningen vid Sköndalsinstitutet, för särskild utbildning av präster för döva samt till konfirmandkonsulenternas utbildning och deltagande i centralt anordnade utbildningskurser.

Vid ett ställningstagande till frågan hur finansieringen av instituten bör ske bör man beakta att institutens uppgift är att utbilda präster till tjänst i församlingarna och att det är dessa mottagande församlingar som genom den allmänna kyrkoavgiften f.n. svarar för ca 90 % av kyrkofondens inkomster. Detta synes vara ett motiv till att man skulle taga i anspråk medel ur kyrkofonden till bestridande av kostnaderna för den praktiska utbildningen av präster, vilka beräknas komma att göra tjänst i församlingarna. Därmed skulle också det ekonomiska ansvaret för viss del av prästutbildningen komma att beröra församlingarna såsom direkta avnämare. Detta bör i så fall få konsekvenser i den betydelsen att församlingarna tillförsäkras möjlighet att påverka utbildningen. Det måste anses vara angeläget att synpunkter från församlingarna kanaliseras in i organ som handhar denna utbildning. Av denna anledning har ovan föreslagits att en av ledamöterna jämte ersättare i den centrala styrelsen skall utses av Kungl. Maj:t efter förslag av sammanslutning, som företräder församlingarna, dvs. Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund.

Den ovan lämnade ekonomiska kalkylen visar på en totalkostnad per budgetår av ca 1 milj. kronor. I nuvarande läge skulle detta motsvara ca 0,11 öre av den allmänna kyrkoavgiften, vilket innebär att 1,1 % av

vad en församling betalar i allmän kyrkoavgift skulle komma att användas för den praktiska prästutbildningen.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts föreslås därför att kostnaderna för de båda föreslagna pastoralinstituten skall bestridas med medel ur kyrkofonden.

6.8 Studiemedel m.m.

Enligt nuvarande ordning utgår studiemedel till deltagarna i den praktisk-teologiska övningskursen på samma sätt som till övriga studerande vid universiteten. I samband med upprättande av fristående pastoralinstitut, som icke längre är anknutna till universitetens teologiska fakulteter, uppkommer frågan om studiemedel även i fortsättningen bör utgå till dem som deltagare i den praktiska prästutbildningen vid pastoralinstituten. Därvid bör beaktas denna utbildnings ställning i relation till andra likartade utbildningar. Den praktiska utbildningen vid pastoralinstituten är att betrakta såsom en avslutande del av grundutbildningen. Först efter genomgång av denna del har vederbörande en sådan utbildning som krävs för att inträda i tjänst såsom präst inom Svenska kyrkan.

Till studerande som deltagare i likartad grundläggande utbildning utgår f.n. studiemedel. Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse om lärcanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiemedel utgår 27.5 1971 (1971: 338) utgår således studiemedel till dem som genomgår församlingssekreterare- och församlingsassistentutbildning inom Svenska kyrkan liksom till dem som genomgår pastorsutbildning vid Betelseminariet, Johannelunds teologiska institut, Metodistkyrkans teologiska skola, Svenska missionsförbundets teologiska seminarium och årskurserna II—IV av Örebro missionsskola. I första fallet är utbildningen ställd under tillsyn av rektorsämbetet vid Uppsala universitet och i de senare fallen under universitetskanslersämbetet.

Helt i linje med ovan redovisade ordning föreslås därför att de som deltagare i den praktiska prästutbildningen vid pastoralinstituten under denna utbildning skall vara be-

rättigade att uppbära studiemedel för finansiering av sina studier vid instituten.

Enligt ovan nämnda kungörelse utgår studiemedel till de nämnda utbildningarna under förutsättning att dessa är ställda under statlig tillsyn. Såsom myndighet att utöva denna statliga tillsyn synes i likhet med vad som bestämts i fråga om församlingssekreterare- och församlingsassistentutbildningen rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala och Lund vara lämpade.

Under utbildningstiden är också enligt förslaget inlagd viss praktik om en och en halv månad under den andra terminen. Genom Kungl. Maj:ts stadga 1955 infördes för första gången kravet på fullgörande av viss kyrklig eller social tjänst som villkor för deltagande i den egentliga övningskursen. I samband med dess införande diskuterades också frågan om eventuell arvodering av denna tjänstgöring, så att ersättning skulle utgå i enlighet med KC 30.6 1953 rörande ersättning till vissa vikarier å prästerliga tjänster och till icke-prästvigda tjänstebiträden åt präster. Enligt detta cirkulär kunde domkapitlet förordna teologie studerande vid universitet eller högskola, som avsåg att efter avlagda examina söka inträde i prästämvet, såsom tjänstebiträde åt kontraktsprost eller präst som vid sidan av egen tjänst svarade för med annan tjänst förenade göromål. Cirkuläret medgav alltså icke att sådana tjänstebiträden förordnades såsom praktikanter i främst utbildningssyfte. Med smärre ändringar gäller alltså samma principer i nu gällande bestämmelser i KC 27.6 1969.

I sitt förslag till ny stadga angående teologiska examina m.m. 30.11 1954 behandlade också kanslern för rikets universitet frågan om den kyrkliga och sociala tjänstens anordnande och därmed frågan om eventuell ersättning till de studerande under denna praktik. Därvid diskuteras möjligheten att ersättning skulle utgå ur kyrkofondsmedel men förslaget utmynnar i ett konstaterande att ersättningsfrågan bäst synes kunna lösas därigenom att särskilt statsanslag anvisas för ändamålet.

I den PM 11.1 1957 angående tillträde

till praktisk-teologisk övningskurs som utarbetats av särskilda sakkunniga, Sven Kjölnerström och Tage Gynnerstedt, understrykes att den i stadgan föreskrivna kyrkliga tjänsten främst avser tillgodoseende av ett undervisningsändamål. Ur undervisningssynpunkt vore det också bäst om den kyrkliga tjänsten kunde fullgöras hos präst som vore utmärkt lämpad härför, även om han inte kunde uppvisa behov av tjänstebiträde enligt cirkulärets fordringar. De sakkunniga förordade därför att den kyrkliga tjänsten närmare reglerades i så nära anknytning som möjligt till tjänstebiträdet och dennes arbetsuppgifter och därmed inordnades under KC 30.6 1953. De sakkunniga föreslog också att den kyrkliga tjänsten skulle fullgöras av den teologie studerande som icke prästvigd tjänstebiträde inom Svenska kyrkan.

Vid kyrkomötet 1957 framlades en motion (nr 17) om viss ändring av bestämmelserna rörande prästerliga tjänstebiträden. Motiveringen var att gällande bestämmelser i alltför hög grad begränsade domkapitlets möjligheter att förordna teologie studerande under praktiktjänstgöringen. Med tanke på syftet med den föreskrivna församlingstjänsten måste det enligt motionärerna vara angeläget »att domkapitlet vid förordnande av teologie studerande såsom tjänstebiträden ägde frihet att till handledare välja den präst, som befinner sig därför lämplig, oavsett om han är kontraktsprost eller icke». Motionen utmynnade därför bl.a. i förslaget att domkapitlet skulle äga rätt »att som tjänstebiträde missivera teologie studerande utslutande med hänsyn till erhållande av lämplig praktik». I utskottsbetänkandet (första tillf. utsk. nr 4) underströks ytterligare att prästkandidaternas obligatoriska tjänstgöring utgjorde ett led i deras utbildning och att det därför var angeläget att denna ägde rum under sådana förhållanden att den gav bästa möjliga utbildning och erfarenhet. Kyrkomötet beslöt i enlighet med motionen och anhöll hos Kungl. Maj:t om de i motionen föreslagna ändringarna i gällande bestämmelser. Genom KC 11.4 1958 vidtog vissa ändringar i gällande bestäm-

melser, dock icke vad gällde principen att i första hand församlingsvårdens och därmed arbetssituationens behov skulle vara avgörande och icke utbildningens.

Ersättningsfrågan aktualiserades ånyo genom en framställning från ärkebiskopen till Kungl. Maj:t om rätt för domkapitel att förordna teologie studerande, som ville fullgöra föreskriven kyrklig tjänst, till tjänstebiträde åt annan präst än sådan som enligt gällande bestämmelser vore medgivet. I kammarkollegiets yttrande framhölls att bestämmelsen om möjlighet att anställa tjänstebiträden tillkommit i församlingsvårdens intresse och inte i tjänstebiträdens utbildningsintresse eller med tanke på att möjliggöra ersättning vid fullgörande av föreskriven praktikanttjänstgöring. Kungl. Maj:t avsåg genom beslut 26.1 1968 framställningen.

I Kungl. Maj:ts proposition 1971: 33 angående vissa anslag ur kyrkofonden, m.m. toges också frågan om vidgad användning av icke prästvigda tjänstebiträden upp. I det utredningsarbete, som i denna fråga utförts av särskild sakkunnig, redovisas bl.a. att man från flera domkapitel understrukt att motivet för utvidgning av möjligheten att förordna icke prästvigda tjänstebiträden i första hand var önskvärdheten av att teologie studerande skulle få bättre handledning. I utredningen understrykes också att det ur utbildningssynpunkt måste vara mer fördelaktigt för en teologie studerande att få biträda den församlingspräst som i pedagogiskt hänseende är särskilt lämpad att handleda och som har tillräcklig tid att ägna sig åt uppgiften. Av principiella skäl bör emellertid enligt utredningsmannen icke kyrkofondsmedel tagas i anspråk för detta ändamål.

Föredragande statsråd följde på denna punkt utredningens uppfattning och konstaterade att »för teologie studerande har givetvis tjänstebiträdesförordnanden ett särskilt värde som led i deras praktiska utbildning, men det avgörande motivet för att anställa tjänstebiträden är och bör enligt min mening också i fortsättningen vara behovet av god församlingsvård». På en punkt göres dock i propositionen en avvikelse. När det

gäller tjänstebiträden åt kyrkoherde i svensk utlandsförsamling föreslås att domkapitlet i Uppsala skall beredas möjlighet att förordna teologie studerande såsom tjänstebiträde, i förslaget dock begränsat till att omfatta två sådana två månaders förordnanden per kalenderår. Principiellt sett sker dock ingen avvikelse, eftersom utbildningsintresset inte är det huvudsakliga syftet utan att styrkt behov av sådan assistans i församlingsarbetet kan anses föreligga. Riksdagen beslutade i enlighet med de i propositionen lagda förslagen.

En parallell till denna praktikanttjänstgöring föreligger i den ordning som gäller för socionomutbildningen. De studerande som genomgår denna utbildning har att fullgöra två praktikantperioder om fem månaders handledd praktik vardera. Under dessa perioder utgår studiemedel men icke annan ersättning. Under två månaders vikariat, som fullgöres i anslutning till praktikanttjänstgöringen, utgår däremot vikariatslön, eftersom vederbörande då under eget ansvar fullgör de med ifrågavarande tjänst förbundna arbetsuppgifterna.

Eftersom den under andra terminen inlagda praktiktjänstgöringen för blivande präster i första hand har utbildningssyfte synes det vara principiellt riktigt och i överensstämmelse med tillämplig ordning inom andra utbildningsområden att studiemedel bör utgå även för denna del, varvid dock reseersättning också bör utgå för resa till och från praktikanttjänstgöring. Ersättning- en härför bör utgå ur kyrkofondsmedel. Hinder bör dock icke möta att där så är möjligt i likhet med vad nu är fallet låta praktikant förordnas i enlighet med KC 27.6 1969 punkt 6. I sådant fall skall givetvis icke studiemedel utgå för denna period.

För den som före genomgång av andra terminen vid pastoralinstitutet åtar sig att tjänstgöra såsom icke prästvigt tjänstebiträde och genom sådan tjänst skaffar sig ytterligare praktisk erfarenhet — vilket i och för sig är önskvärt — sker arvodering naturligtvis i enlighet med KC 27.6 1969.

7.1 Bakgrund och behov

I direktiven för utredningen föreskrivs att den också skall överväga frågan om prästernas fortbildning och undersöka om redan förefintlig fortbildningsverksamhet bör ges fastare former, i vilken omfattning sådan fortbildning bör ske, hur den bör organiseras och finansieras samt om de nya övningsinstituten kan spela en roll, när det gäller fortbildningen.

Grundläggande utbildning, basutbildning, har under de senaste decennierna alltmer kommit att framstå såsom otillräcklig för yrkesverksamhet. För att effektivt kunna fullgöra ålagda arbetsuppgifter krävs på allt fler områden att vederbörande kontinuerligt fortbildar sig. På grund av den allt snabbare utvecklingen på såväl kunskaps- som metodområdet måste den enskilde individen för att tillfredsställande kunna fullgöra sin funktion i yrkeslivet fortsätta sin utbildning även efter genomgång av den grundläggande utbildningen. Fortsatt utbildning innebär att hålla de grundläggande kunskaperna i nivå med den utbildning som f.n. gäller för resp. yrke. Kravet på kontinuerlig fortbildning har accepterats som ett normalt inslag på praktiskt taget alla områden och har bl.a. lett till omfattande satsningar på utbildning i form av s.k. inomverksutbildning.

Också inom kyrkans verksamhet har kravet på fortsatt utbildning gjort sig allt starkare gällande och rör alla kategorier av

dem som arbetar inom kyrkan. Därmed har också frågan om prästernas fortbildning fått en ökad aktualitet såväl i samverkan med övriga medarbetare som enbart med tanke på de speciellt prästerliga funktionerna.

Fortsatta studier och därmed fortsatt individuell utbildning ingår enligt KL 1686 25 kap. 8 § 2 mom. i prästernas ämbetsåligganden. Ursprungligen utövades beträffande de yngre prästerna en viss kontroll över fullgörandet av denna uppgift genom förhör i samband med prästmötet — en ordning som sedermera upphört. Genom sin uppläggning med överläggningar rörande en för ändamålet utarbetad avhandling kring ett teoretiskt och praktiskt viktigt teologiskt ämne har prästmötet emellertid kommit att bidra till den fortsatta utbildningen. I en del fall har fortsatta överläggningar vid kontraktsmöten sökt följa upp den punktuella insatsen i samband med prästmötet.

Frågan om prästmötets ställning och betydelse just ur utbildningssynpunkt har behandlats genom Sigvard Spinnells prästmötesavhandling Vägen vidare — uppgifter och möjligheter i prästmötesperspektiv (1971). Enligt Spinnell skulle prästmötet genom vissa förändringar i fråga om periodicitet, arbetsordning och ämnesval kunna bli ett värdefullt arbetsinstrument för den speciella fortbildning, som på stiftsplanet hör till prästtjänsten. Prästmötet utgör emellertid endast ett led — ett mer eller mindre till-

fälligt inslag — i ett betydligt större utbildnings-sammanhang.

Kravet på individuell ansvar för fortsatta studier kvarstår alltså. Ansvar för utbildningens målinriktade och planmässiga bedrivande utifrån en bestämd arbetssituation måste emellertid främst åvila den kyrkliga organisationen, närmast stiftsledningen. Som bakgrund till nedan framlagt förslag skall här redovisas några försök och förslag att på ett mera genomgripande sätt åstadkomma en målinriktad planering av prästernas fortbildning utifrån främst kyrkans och församlingarnas behov.

Kraven på en mer systematiserad fortbildning av präster har gjort sig gällande under ganska lång tid. Även om en sådan mer formaliserad ordning inte förverkligats, har i praktiken en ganska omfattande verksamhet på fortbildningens område bedrivits genom kurser anordnade genom kyrkliga organisationer och med frivilligt deltagande. I sitt betänkande om prästutbildningen 1942 (SOU 1942: 33) ägnar också Brilioth frågan om fortsatt utbildning av präster ett särskilt avsnitt med utgångspunkt i den frivilliga verksamhet som då fanns. Han framhåller där att det i varje yrke, som kräver teoretiska kunskaper, jämte grundläggande kunskaper också krävs fortsatt utbildning. »Den präst, som skall motsvara sin uppgift, behöver genom fortsatta studier bevara sin andliga spänstighet och jämväl orientera sig i de hastigt skiftande tidslägen, i vilka han har att förkunna evangeliet.» Också en fortsatt praktisk skolning är önskvärd. Brilioth förordar ökade möjligheter att bereda studieleddighet åt präster samt stipendieringsmöjligheter. Kortare kurser kring teologiska ämnen och med tillfälle till praktiska övningar skulle enligt honom kunna vara en annan lämplig form. Sådana kurser skulle kunna anordnas vid universiteten eller stiftsvis. Härigenom skulle man enligt Brilioth på ett ganska effektivt sätt kunna förbättra och »hålla den andliga rörlighet och livaktighet vid makt, som måhända betyder mera än själva det inhämtade kunskapsmättet».

Brilioths förslag fick ett klart positivt mottagande och prästutbildnings-sakkunniga 1944

ansluter sig helt till dess tankar om fortsatt utbildning. Som ett speciellt önskemål framföres därvid utökat anordnande av de fortsättningskurser, som redan påbörjats framför allt i form av fortsatt social utbildning.

Vid kyrkomötet 1946 kom frågan om prästernas fortbildning upp dels genom Kungl. Maj:ts ovannämnda skrivelse i anledning av de 1942 och 1944 framlagda betänkandena dels genom en motion (nr 8) om åtgärder till främjande av prästernas fortsatta studier. I denna understrykes att »kvaliteten i kyrkans arbete, hennes förmåga att helt och fullt utföra sin gärning i närvarande tid beror till icke ringa grad därpå, att hennes tjänares intellektuella spänstighet vidmakthålles och att deras kunskaper fördjupas». Innehållsligt borde en fortsatt utbildning främst koncentreras på ett teologiskt studium men också inrymma ämnen som sociologi, psykologi och pedagogik. Formerna kunde anpassas efter lämpligheten. Samverkan med teologiska fakulteterna och andra institutioner borde komma i åtanke. Finansieringsmässigt tänkte sig motionärerna att stats- eller kyrkofondsmedel skulle kunna tagas i anspråk.

Vid behandlingen av motionen i utskott och debatt underströks angelägenheten av att fortsatt utbildning verkligen kom till stånd och man hänvisade bl.a. till vad som redan på frivillig väg åstadkommits genom kurser och seminarier i stiftens och prästsällskapens regi. För en stabilisering av verksamheten måste emellertid vissa anslag komma till. Kyrkomötet hemställde också att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder som kunde främja prästernas fortsatta utbildning, vilket främst innebar en önskan om möjlighet att erhålla anslag. Helt i linje med kyrkomötets hemställan framlade Kungl. Maj:t i prop. 95 till 1953 års riksdag förslag att anslag ur kyrkofonden skulle utgå för studiebidrag åt präster vid tjänstledighet i vissa fall och för anordnande av vissa teologiska fortbildningskurser för präster. Närmast avsågs föreläsning- och studieverksamhet inom de olika stiftet i form av teologiska seminarier och studiecirkel. Anslag för sådan fortbildningsverksamhet har

därefter årligen beviljats av riksdagen och uppgår för budgetåret 1971/72 till 50 000 kronor. Genom riksdagens beslut 1953 lades alltså början till en grund för fortbildningen av präster.

I det betänkande som biskopsmötets prästutbildningskommitté framlade 1965 presenterades ett detaljerat förslag till uppläggning och organisation av den praktiska fortbildningen, vars innehåll närmast var tänkt som en fortsättning på den praktisk-teologiska övningskursen i dess i betänkandet föreslagna form. Den praktiska inriktningen uteslöt givetvis inte att de olika ämnena — övningskursens förutsättnings- och huvudämnen — skulle få en grundlig teologisk och teoretisk behandling. Kommittén tänkte sig kortare fortbildningskurser om en till en och en halv dag regelbundet återkommande under en tvåårsperiod inom samma ämnessfär och anordnade på stiftsplanet med biskopen som inbjudare. Längre fortbildningskurser skulle anordnas antingen såsom specialutbildning, t.ex. S:t Lukasstiftelsens själavårdsutbildning, eller såsom repetitions- och kompletteringskurser, av vilka en del borde förläggas till de praktisk-teologiska övningsinstituten. Vid vart och ett av instituten borde två kurser med skilda kursprogram och om vardera 14 dagar anordnas varje år. Därigenom skulle årligen ca 80 präster med minst 5 tjänsteår beredas tillfälle att genomgå sådana kurser. Kommittén föreslog att planering och organisation av fortbildningsverksamheten i första hand skulle åvila övningsinstituten under ledning av ett av centralstyrelsen tillsatt arbetsutskott med särskild anställd sekreterare. Endast en del av verksamheten skulle dock förläggas till instituten. Den centrala ledningen skulle också gälla t.ex. den innehållsmässiga programuppläggnings för de kortare stiftskurserna. För genomförandet av fortbildningsprogrammet på stiftsplanet skulle varje stift tillsätta en fortbildningskommitté. I betänkandet understrykes också att genomgångna fortbildningskurser måste betraktas såsom vägande merit vid tillsättning av prästerliga tjänst. Avsaknad av fortbildning borde i linje därmed också betraktas såsom ofull-

ständig utbildning. Något ställningstagande till frågan om frivillig eller obligatorisk fortbildning har kommittén inte velat träffa förrän erfarenheter vunnits. Kostnaderna för resor och kursavgifter borde enligt kommittén åvila församlingarna. Tjänstledighet utan löneavdrag borde medgivas också för de längre kurserna. Remissinstanserna hade icke något att invända mot fortbildningsförslaget.

I boken Präst — funktion och utbildning (1970) sammanfattas också de tidigare förslagen i krav på att fortbildningen omedelbart bör komma till stånd i form av en— två-veckorskurser med längre intervall centralt på ett par platser i landet och en— två-dagars kurser med kortare intervall på stifts- eller kontraktsplanet under medverkan av Sveriges kyrkliga studieförbund. Deltagande bör vara obligatoriskt eller medföra meritvärde. Innehållsmässigt bör kurserna få såväl principiell som praktisk inriktning.

Genom stiftens, de centrala kyrkliga styrelsernas och andra kyrkliga organisationers arbete har fortbildningsverksamheten utan att formellt vara påbjuden starkt utvecklats under senare år och nått en relativt stor omfattning (om det aktuella läget se kap. 7.2). Ett klart behov av samordning av hela fortbildningen har därmed gjort sig gällande. Vid en konferens om samordningen av den prästerliga fortbildningen 1968 uppdrogs åt Svenska kyrkans samarbetsråd för utbildningsfrågor att behandla aktuella frågor i samband med den prästerliga fortbildningen. Rådet framlade 1969 ett förslag, som innebar att varje stift skulle erbjuda 3-dagarskurser i två olika ämnen per termin. Dessutom presenterades ett preliminärt schema för uppläggnings av fortbildningskurser för åren 1970—75 omfattande ämnena homiletik, pedagogik, själavård, evangelisation och administration. En omfattande remissbehandling visade en positiv inställning till förslaget och gav samtidigt synpunkter på den organisatoriska uppläggnings.

Frågan om fullföljandet av detta arbete har överlämnats till den 1971 bildade Svenska kyrkans utbildningsnämnd, som enligt

sin arbetsordning också har »att särskilt uppmärksamma behovet av vidareutbildning och fortbildning».

Genom Kungl. Maj:t beslut 4.6 1971 angående åtgärder för förbättrad konfirmandundervisning har i viss mån grunden lagts till en organiserad fortbildning av präster. I enlighet med beslutet skall det i stiftet finnas ett antal konsulenter för konfirmandundervisningen — f.n. sammanlagt 29 — som har att verka för en från pedagogisk synpunkt tillfredsställande konfirmandundervisning. Konsulenterna skall stå församlingsprästerna till tjänst med råd och upplysningar samt anordna regionala kurser för dem. I bestämmelserna föreskrives också att församlingsprästen som meddelar konfirmandundervisning bör delta i de regionala kurser som konsulent anordnar samt att prästen under tjänstledighet för deltagande i sådan kurs inte skall vidkännas löneavdrag.

Debatter och förslag om en mera klart organiserad fortbildning liksom utbudet av kurser och det stora intresset för dem visar ett uttalat behov såväl av fortbildning som av en mera samordnad uppläggning av denna. Av den verksamhet som redan bedrivits kan man utläsa två olika typer av utbildningsbehov dels sådan som är inriktad på metodfrågor dels sådan som gäller den innehållsliga sidan av verksamheten. Förändringar i samhällsstrukturen kan leda till nödvändiga förändringar också av verksamhetsformer som har hävdvunnen karaktär. Utbildningsväsendets metodförändringar ställer krav på omprövning av kyrkans pedagogiska metoduppläggning i konfirmandundervisning och vuxenpedagogik. Massmedia: plats och betydelse i samhället påverkar också kyrkans arbetsuppläggning. I stort rör det sig här om förändringar i sättet att kommunicera så att icke metodfrågor skall lägga hinder i vägen för meddelande av kyrkans budskap. Utvecklingen av kommunikationsmetoder inom samhället utövar givetvis ett inflytande på kyrkans arbetsformer och måste kontinuerligt följas upp på kyrkans område. Ur innehållssynpunkt föreligger ett självklart krav på att fortbild-

ningen successivt skall förmedla nya vetenskapliga rön främst på teologins område men också inom andra ämnesområden av betydelse för prästens verksamhet, särskilt människokunskapens. På så sätt kan fortbildningen bidra till att hålla de yrkesverksamma à jour med den gällande grundutbildningens innehåll och inriktning och samtidigt minska klyftorna mellan utbildningsgenerationerna och därmed öka effektiviteten i samarbetet. I hög grad måste ett sådant à jour-förfarande anses vara angeläget om den av RUMO föreslagna utbildningen genomföres med sin tyngdpunktsförskjutning av de teoretiska studierna mot allmän religionsvetenskap. Behov av en samordnad och organiserad fortbildning föreligger således med såväl praktisk-metodisk som principiell-teoretisk inriktning.

Fortbildningen äger idag rum inom närmast alla områden av samhället. Stat, kommun och enskilda företag lägger årligen ner stora belopp på sådan utbildningsverksamhet. I en del fall leder den direkt in i vidareutbildning och syftar till specialtjänster. Uppläggnings varierar starkt beroende på förutsättningar och behov. Det förekommer kursundervisning på arbetsplatsen eller i form av internat, längre eller kortare perioder, individuell korrespondensundervisning, studiecirklar.

Skolan utgör ett av de områden där man under det senaste decenniet med allt större energi och med allt större ekonomiska satsningar tagit upp fortbildningsproblematiken. Bestämmelser och föreskrifter lämnas främst i regleringsbrev 27.5 1966, lärarutbildning, c. fortbildning m.m. samt i arbetsordning för fortbildningsinstitut utfärdad av skolöverstyrelsen 29.6 1964. I Mål och riktlinjer för lärarutbildningen 1970 apostroferas också fortbildningen. Den syftar till »att ge läraren fördjupade kunskaper och färdigheter inom ramen för den grundläggande lärartutbildning som han gått igenom». För att förverkliga detta arbetar skolan med olika typer av fortbildningsprogram.

På det centrala planet anordnas i skolöverstyrelsens regi fortbildningskurser i form av feriekurser om ca en veckas längd,

sammanlagt ca 200 kurser med i medeltal 30 deltagare/kurs, särskilda fortbildningskurser föranledda av läroplansreformer, skolledarkurser, handledarkurser och kurser för lärarutbildare, dvs. fortbildningskonsulenter och lärare vid lärarutbildningsanstalter. Fortbildningsavdelningarna vid de sex lärarhögskolorna har sinsemellan en ansvarsfördelning och svarar därmed för bestämda ämnen och områden, när det gäller uppläggning, utarbetande av studiematerial och anordnande av denna fortbildning. Planeringen av fortbildningsverksamheten bygger i stor utsträckning på aktiva insatser från skolpersonalens sida och förslag till kurser sänds på remiss till lärarorganisationer, utbildningsanstalter, länsskolnämnder m.fl.

På det regionala och lokala planet äger fortbildningen rum i länsskolnämndernas och de kommunala skolstyrelsernas regi. Till förfogande står enligt skolstadgan (5 kap. 32 § och 11 kap. 23 §) högst fem studiedagar per läsår. Uppläggningsen av dessa studiedagar varierar starkt men allmän information om nya läroplaner, genomgång av läromedel, ämnesfördjupning är några exempel. I den mån undervisningen i samband med studie- eller länsstudiedag innebär att undervisningen utbytes mot fortbildningsaktiviteter är deltagandet i dessa dagar obligatoriskt. Övriga fortbildningskurser är frivilliga.

För sin omfattande fortbildningsverksamhet har skolöverstyrelsen för budgetåret 71/72 ett reservationsanslag om 36 553 000 kronor. Dessutom finns ett särskilt anslag för särskilda lärarutbildningsåtgärder om 2 142 000 kronor. Det sammanlagda antalet lärare inom grundskola och gymnasium uppgår till drygt 90 000. Detta innebär att fortbildningskostnaderna i genomsnitt uppgår till ca 400 kronor/lärare och år. Fördelningen är givetvis annorlunda i praktiken genom att endast ett begränsat antal lärare — ca 6 000 à 7 000 per år — kan beredas tillfälle att genomgå ferierkurserna. Under en dryg 10-årsperiod är det emellertid möjligt att låta i det närmaste alla lärare komma i åtnjutande av denna fortbildningsverksamhet.

1968 års utbildningsutredning — U 68 — har i sin debattskrift *Högre utbildning, funktion och struktur* (1969) framlagt en skiss till system för återkommande utbildning. Termen återkommande utbildning används som sammanfattande beteckning för utbildningen under ett helt liv. Basutbildning är termen för den sammanhängande utbildningen under barn- och ungdomsåren. Fortbildning används om den utbildning som den enskilde måste genomgå för att i sin yrkesverksamhet på ett tillfredsställande sätt kunna fullgöra sin funktion. Vidareutbildning utgör beteckning för fördjupade eller mera specialiserade kunskaper och färdigheter.

U 68 tänker sig ett system med återkommande utbildning genom utbildningsperioder inlagda i viss omfattning vissa år efter den grundläggande basutbildningen. Utredningen presenterar en modell med olika tänkbara alternativ och diskuterar frågor om utbildningens distribution och olika former för denna liksom heltid och deltid, den inre strukturen och medel för att förverkliga en återkommande utbildning.

Utredningen har här inte kunnat gripa tillbaka på något utprövat system och påpekar att formerna i nuläget starkt växlar. En betydande differentiering i förutsättningar utgör betydande svårigheter och medför krav på starkt individualiserad uppläggning. Följderna av ett system med återkommande utbildning är också svåra att förutse. Införandet måste därför beräknas ta lång tid i anspråk och ställa krav på försöksverksamhet och övergångsformer. Såväl form som struktur och finansiering av detta utbildningsprojekt kommer givetvis att påverka likartad utbildning inom alla sektorer oberoende av om de tillhör det statliga eller icke-statliga området. Ett ställningstagande till frågan om fortbildning av präster måste därför också göras med beaktande av den planering, som kan komma att bli resultatet av U 68:s arbete på detta område.

7.2 Nuvarande fortbildningsverksamhet

På uppdrag av Svenska kyrkans samarbetsråd för utbildningsfrågor gjorde Sten Lundgren år 1968 en utredning rörande den prästerliga fortbildningens omfattning. Som arrangörer för prästerlig fortbildning fungerade då ett flertal organisationer, såsom Svenska kyrkans centralråds församlingsutskott, Lutherska världsförbundets svenska sektion, Svenska pastoratens riksförbund, Svenska prästförbundet, stiftsråd samt teologiska sällskap i stiftet. Dessutom fungerade Sveriges kyrkliga studieförbund som serviceorgan åt sina medlemsorganisationer men drev inga »egna» fortbildningskurser. Indirekt skedde dock detta genom handledarkurser rörande speciella studieområden, t.ex. kyrka—statfrågan. En viss informell arbetsfördelning rådde mellan organisationerna, därigenom att Lutherska världsförbundets svenska sektion koncentrerade sig på teoretisk fortbildning, medan de övriga organisationerna främst sysslade med praktiska ämnen. Den största delen av fortbildningsverksamheten svarade dock de enskilda stiftet för.

En genomgång av de två senaste årens *fortbildningsverksamhet i stiftet* visar stora variationer i utbildningsutbudet i de olika stiftet:

Innehåll. I flertalet stift har fortbildningskurser i *kateketik och konfirmandpedagogik* förekommit (Uppsala, Linköping, Skara, Västerås, Strängnäs, Växjö, Lund, Göteborg, Stockholm). Genom inrättandet av speciella konfirmandkonsulenttjänster i stiftet fr.o.m. 1.7 1971 har också denna verksamhet fått en fast plats inom samtliga stift. I ett flertal stift har även förekommit fortbildningskurser i *homiletik* (Skara, Västerås, Härnösand, Visby, Göteborg) och i *själavård* (Skara, Strängnäs, Växjö, Lund, Härnösand, Göteborg, Stockholm). Övrig fortbildningsverksamhet har skett i *exegetik och bibelteologi* (Skara, Karlstad, Härnösand, Göteborg), i *församlingsplanering* (Skara, Västerås, Härnösand, Göteborg) samt i skilda *teologiska ämnen*.

Organisation. Fortbildningen har dels ansetts ingå i tjänsten, dels varit av helt frivillig karaktär. I det förra fallet har domkapitlet varit ansvarig för kurserna med biskop, stiftsadjunkt(er) eller konsulent(er) som planerande och verkställande. Inom två stift (Lund och Luleå) har en utbildningsnämnd tillsatts för att ansvara för bl.a. fortbildning för prästerna. Planer på en sådan utbildningsnämnd finns inom ett flertal andra stift. För de frivilliga kurserna har stiftsråd, teologiska och homiletiska sällskap och konfirmandkommittéer samt för universitets- och studiecirkel Sveriges kyrkliga studieförbund och Lutherska världsförbundets svenska sektioner studieavdelning varit ansvariga organisationer.

Kursernas längd har också varit mycket varierande. Den mest omfattande formen har utgjorts av 2—4 dagars av stiftsledningen anbefallda kurser, vilka förekommit i några stift (Linköping, Skara, Västerås, Härnösand, Visby). I ett par stift har samma kurser haft mer frivillig karaktär (Göteborg, Stockholm). Övriga använda studieformer har varit studiedagar samt cirkelverksamhet.

Finansiering. Finansieringsformerna för den prästerliga fortbildningen i stiftet har ett likartat utseende. För fortbildning i cirkelform gäller deltagaravgift och statsbidrag via studieförbundet (SKS) enligt gängse regler. För studiedagar och fortbildningskurser under flera dagar gäller i samtliga fall en kombination av kyrkofondsmedel (direkta anslag i vissa fall samt rätt till rese- och traktamentsersättning) och kursavgifter. I något fall har även lokala medel kommit till användning. Fortbildning på frivillig basis har i vissa fall även bekostats av församlingen.

Förutom fortbildningskurser i stiftet erbjuds Svenska kyrkans präster *centrala kurser* genom Svenska kyrkans centralråds församlingsutskott. Under de två senaste åren har dessa centrala kurser, med en omfattning av 4—5 dagar och förlagda till Sigtuna, rört besökstjänst, PR och redigering av församlingsblad, konfirmandpedagogik, själavård, retreatledning (förlagd till Rätt-

vik) samt långtidsplanering i församlingen (för kyrkoherdar).

Dessa kurser har ordnats i samarbete med bl.a. Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, S:t Lukasstiftelsen, Svenska kyrkans diakoninämnd, Kyrkans presstjänst och Sigtunastiftelsen. Genom beslut av Kungl. Maj:t beviljades de deltagande tjänstledighet utan löneavdrag för deltagande i sådan kurs. Kursavgifter och resekostnader betalas i de flesta fall av den församling i vilken vederbörande tjänstgör.

I huvudsak samma kurser är planerade för 1972.

Svenska prästförbundets fortbildningsutskott har årligen ordnat s.k. överblickskurser för att inspirera till fortsatt studium bland sina medlemmar. 1970 års kurs behandlade kyrkan i framtiden under rubriken »Futurum», medan temat 1971 var »Prästämberet under debatt». Prästförbundet har också sökt stimulera till studier genom att utforma sina årsprogram som studieplaner. 1970 gällde studiet »Generationsmotsättningar — 70-talet — konflikt eller frigörelse?» och 1971 »Bibeln och förkunnelsen».

7.3 Innehåll

Innehållet i den prästerliga fortbildningen bestäms av uppfattningen att prästutbildningen omfattar dels en grundläggande del, teoretisk-teologiska studier som leder till teologie kandidatexamen jämte genomgång av praktisk-teologisk övningskurs, dels en återkommande del med syfte att hålla den tidigare utbildade à jour med den aktuella grundutbildningen och göra vederbörande bättre skickad att uppfylla nya krav på tjänsten under förändrade yttre förhållanden. Mot denna bakgrund måste innehållet i fortbildning såsom återkommande utbildning vara både *teoretiskt-teologiskt* och *praktiskt-metodiskt*.

Den teoretisk-teologiska fortbildningen bör huvudsakligen inriktas på exegetik-bibelteologi och systematisk teologi. Härvid synes dock ej nödvändigtvis den traditionella ämnesindelningen behöva upprätthållas, utan undervisningen torde naturligen

kunna ta sin utgångspunkt i aktuella frågeställningar. En sådan problemcenterad och tematisk undervisning torde skapa större motivation för teoretiska studier, särskilt för den som fullgör praktisk tjänst. Inom detta slag av fortbildning är det av särskild vikt att den internationella debatten uppmärksammas.

Den praktisk-metodiska fortbildningen är som framgått av kap. 7.2 i nuläget avsevärt starkare poängterad än den teoretisk-teologiska. Någon skarp skiljelinje mellan dessa båda grenar synes i praktiken dock inte vara möjlig att upprätthålla. Även rent praktiska frågeställningar aktualiserar en bakgrund av teoretisk teologisk karaktär. Den praktisk-metodiska fortbildningen är en direkt fortsättning på undervisningen vid de praktisk-teologiska övningsinstituten resp. pastoralinstituten, varför innehållet naturligen koncentreras kring ämnena homiletik, kateketik och själavård. Liksom inom övningskursen är dessa ämnen intimt förknippade med kunskaper om samhället och människan, främst förmedlade genom sociologi, psykologi och psykiatri. Inom ämnet homiletik bör hermeneutiska, religionspsykologiska och kommunikationsteoretiska frågor behandlas. Kateketiken bör avse kyrkans samlade dopundervisning liksom även vuxenpedagogiken och inte blott konfirmandpedagogik, även om tyngdpunkten naturligen kommer att ligga på detta område. Själavårdsutbildningen bör mot bakgrund av de sedan grundutbildningen vunna erfarenheterna kunna gå utöver den undervisning som den grundläggande utbildningen förmedlat. Själavårdens betydelse som huvudämne inom fortbildningen med direkt samband med såväl förkunnelsen som undervisningen i församlingen och den praktiska arbetssituationen har ofta med rätta betonats. Därför är det angeläget att fortbildning i själavård inte bara blir en vidareutbildningsfråga (se nedan) utan även en viktig del av den återkommande utbildningen.

Förutom dessa tre ämnesområden bör den praktisk-metodiska fortbildningen omfatta även evangelisation och församlingsadmini-

stration. Inom begreppet evangelisation ryms frågor om församlingsstrategi, gudstjänstliv, PR och massmedia m.m. medan församlingsadministration avser samarbets- och arbetsetiska frågor, församlingsplanering m.m.

Den kyrkliga organisationens ansvar för fortbildning av prästerna gäller emellertid inte endast återkommande utbildning utan även vidareutbildning. Denna avser att föra den utbildade vidare utöver grundutbildningen med specialtjänster eller specialuppdrag som mål. I nuläget finns sådana specialtjänster endast inom ett utbildningsområde, själavårdens. I och med att kyrkan i framtiden torde få flera typer av specialtjänster än nu, reses emellertid också krav på en lämplig vidareutbildning inom dessa områden.

Såsom en form av vidareutbildning kan även de redan nu förekommande kyrkoherdekurserna ses. I framtiden bör varje utnämnd kyrkoherde genomgå en kurs i arbetsledning, personalvård, långtidsplanering etc.

En annan form av vidareutbildning blir den kursledarutbildning som blir nödvändig för att ett mera omfattande fortbildningsprogram skall kunna genomföras i stiftet. Denna bör ske centralt.

Sammanfattning av förslag till innehåll i den fortbildning för präster det ankommer på den kyrkliga organisationen att anordna:

A. fortbildning såsom återkommande utbildning

- a. teoretisk-teologisk, huvudsakligen exegetik-bibelteologi och systematisk teologi,
- b. praktisk-metodisk, huvudsakligen i homiletik, kateketik och själavård samt evangelisation och församlingsadministration.

B. vidareutbildning

- a. i själavård för specialtjänster såsom sjukhuspräst, präst inom kriminalvården, präst vid rådgivningsbyrå,
- b. för andra specialuppdrag inom kyrkan,

- i den mån sådana växer fram, t.ex. för skolpräster och konfirmandpräster,
- c. arbetsledarutbildning m.m. för utnämnda kyrkoherdar,
- d. central kursledarutbildning.

Liksom i nuläget torde även i fortsättningen Sveriges kyrkliga studieförbund och andra i utbildningsfrågor verksamma organisationer erbjuda prästerna en fortbildning i allmänt orienterande och aktuella ämnen. Dessutom bör även möjligheten till fortsatta universitetsstudier beaktas, t.ex. de kurser enl. RUMO:s förslag, som vederbörande präst ej tidigare genomgått.

Val av ämnen för fortbildningskurser i tjänsten träffas av domkapitlet. Det synes dock angeläget att deltagarna beredes tillfälle att föreslå ämnen och ämnesområden.

7.4 *Omfattning och form*

Med prästutbildning menas — såsom ovan framhållits — dels grundläggande teoretisk och praktisk utbildning före prästvigning dels återkommande fortbildning efter denna. Utifrån denna bestämning av prästutbildningens omfattning blir det självklart att frågan om deltagande eller ej i fortbildning inte kan överlämnas åt den enskilde prästen. Ett visst mått av regelbundet återkommande fortbildning måste därför betraktas såsom obligatoriskt, dvs. ingående i tjänsten. Vid sidan härom bör dessutom förekomma en kompletterande och med den obligatoriska samordnad fortbildning, som bygger på frivilligt deltagande.

Skulle den såsom ingående i tjänsten rubricerade fortbildningen icke erhålla ställning såsom obligatorisk, bör genomgång av viss fortbildning under alla omständigheter uppställas såsom villkor för erhållande av ordinarie tjänst. I linje härmed synes det också vara angeläget att genomgången frivillig fortbildning betraktas såsom vägande merit vid tillsättning av prästerlig tjänst. Detta innebär att intyg enligt särskilt formulär bör lämnas över deltagande i sådana kurser. Formulär härför bör fastställas av

centralstyrelsen. Lag om prästval 25.10 1957 (1957: 577) ger redan nu möjlighet till sådant tillgodoräknande av genomgången fortbildning av kvalificerad art. I 12 § föreskrives nämligen att vid upprättande av förslag till prästerlig tjänst man också skall taga i beaktande den lärdom vederbörande ådagalagt »genom examina, utgivna skrifter eller annorledes».

Frågan om fortbildningens omfattning sammanhänger nära med frågan om dess uppläggning och form. I den fortbildningsverksamhet som under senare år bedrivits inom Svenska kyrkan kan man, såsom framgår av kap. 7.2, urskilja ett par olika typer av uppläggning. Inom flera stift har anordnats regionala kurser om ett par dagars längd. Dessa kurser har varit anbefallda av biskop och domkapitel. Deltagande har betraktats såsom tjänsteåliggande och kurserna har också nått en betydande anslutning med deltagande av mellan 80 och 90 % av de i tjänst varande prästerna. En annan typ av kurser utgöres av de centralt anordnade, som haft frivillig karaktär och där deltagandet varit ganska begränsat.

Om fortbildningen skall ges en fastare organiserad form, kan man överväga olika modeller för dess bedrivande. En modell skulle kunna innebära en periodicitet med längre kurser om högst fyra veckor vart femte eller tionde år. Fördelen härmed skulle vara att större möjlighet gavs till en viss fördjupning mot bakgrund av yrkeserfarenhet. Nackdelen är uppenbarligen främst att en sådan fortbildning får alltför punktuell karaktär. En annan möjlighet vore att låta de nyprästvigde under de två första tjänstgöringsåren deltaga i regelbundet återkommande fortbildningskurser om t.ex. ett par dagar två gånger om året och först därefter låta en längre periodicitet sätta in. En annan modell vore att låta fortbildningskurserna få utgöra krav och villkor för vissa tjänster. Åter en annan möjlighet skulle vara att låta en kontinuerlig fortbildning av präster äga rum varje år för var och en i likhet med vad som sker inom skolvärlden.

I samtliga ovan nämnda fall skulle fort-

bildningen innebära ett tjänsteåliggande och därmed ett obligatorium. Vid sidan om denna verksamhet förutsattes därvid en kompletterande frivillig fortbildningsverksamhet.

Med tanke på att fortbildningen syftar till att öka effektiviteten i arbetet bör själva arbetssituationen och församlingsvårdens behov få utöva det bestämmande inflytandet. Ur den synpunkten synes det vara mera meningsfullt att inte låta vederbörandes tjänsteålder vara avgörande för deltagande. I stället bör arbetsområdet lokalt och regionalt få utgöra gränsdragningen för de delar av fortbildningen som bör betraktas såsom obligatorisk antingen i den formen att den inrättas såsom ett tjänsteåliggande eller att den uppställs såsom villkor för erhållande av ordinarie tjänst. Fortbildningen bör inte heller vara så upplagd att det går alltför lång tidrymd mellan deltagandet i kurserna. En effektiv fortbildning i fastare organiserad form torde alltså bäst kunna uppnås dels genom att den ges en kontinuerlig karaktär, dvs. återkommer med viss regelbundenhet utan längre uppehåll, dels genom att den förlägges till det regionala planet med stiftens som utgångspunkt och med den lämpliga indelning av dessa som bestäms av lokala förhållanden.

Omfattningen av den i tjänsten ingående fortbildningen bör bestämmas utifrån dels antalet präster som denna fortbildning skall beröra dels den gruppstorlek och form som sådan utbildning bör ha för att ge bäst resultat. Av såväl pedagogiska som praktiska skäl, inkvarteringsmöjligheter och liknande, bör varje kurs i regel inte omfatta mer än 40 à 50 deltagare. Vissa avvikelser från denna regel kan givetvis vara nödvändiga och det bör ankomma på den anordnande myndigheten att här själv träffa avgörande. För en schablonberäkning av omfattningen synes emellertid den ovan angivna modellen ge ett visst underlag. En översikt av antalet präster inom de olika stiftens ger i relation till den föreslagna gruppstorleken följande resultat:

Stift	Antal präster 1.1 71	Antal kurser
Uppsala	205	4
Linköping	174	4
Skara	195	4
Strängnäs	156	3
Västerås	171	4
Växjö	228	5
Lund	363	8
Göteborg	317	6
Karlstad	143	3
Härnösand	160	3
Luleå	172	4
Visby	34	1
Stockholm	228	4
Summa	2 546	53

Totalt bör alltså en fortbildning av alla i tjänst varande präster resultera i drygt ett 50-tal kurser. Därvid är också räknat med ca 10 % bortfall av olika skäl. Givetvis måste också såsom redan framhållits lokala förhållanden beaktas.

Mot bakgrund av den erfarenhet som vunnits under senare år torde lämplig längd för kurserna kunna sättas till tre à fyra dagar. Med tanke på en rimlig periodicitet och på rimliga kostnader per år för fortbildningens genomförande synes också rikt-punkten böra vara att fortbildning i tjänsten bör erbjudas varje präst genom en kurs vartannat år. Detta innebär att drygt 25 kurser per år bör arrangeras i stiftens regi. En koncentration till bestämt ämnesområde bör i så fall ske i likhet med vad som nu är fallet.

Som obligatorisk bör också den fort- och vidareutbildning betecknas som omfattar alla under året nytunnämnda kyrkoherdar och som ur organisatorisk synpunkt är att hänföra till det centrala planet. Denna fortbildning bör äga rum på ett par platser i landet. Med hänsyn till att antalet nytunnämnda kyrkoherdar f.n. uppgår till ca 100 per år bör minst tre kurser årligen äga rum.

För den frivilliga fortbildningen kan givetvis inte i samma utsträckning dragas upp riktlinjer, eftersom den är beroende av beslut från de organ och organisationer som bär ansvaret för de olika kurserna och som

själva har att träffa avgörandet om anordnande av sådana kurser och även bära det ekonomiska ansvaret. Ur kyrkans synpunkt är emellertid en samordnad planering av fortbildningen av största betydelse. Alternativet obligatorisk — frivillig är nämligen främst ett alternativ ur den enskildes synpunkt. Ur kyrkans synpunkt måste däremot större vikt fästas vid frågan om hur ett riktigt utbud av fortbildningsverksamhet skall se ut. Om möjligt bör därför de båda typerna av fortbildning planeras tillsammans. Detta skulle möjliggöra att den fortbildning som betecknas som obligatorisk skulle kunna följas upp i någon efterföljande frivillig form.

Utformningen av den frivilliga fortbildningen är redan idag mycket varierande men vissa modeller har utkristalliserat sig. På många håll har de s.k. kontraktskonventen med starkt varierande sammanträdesintensitet ambitiöst ägnats studiefrågor av olika art genom föredrag och diskussioner liksom redogörelser för nyutkommen teologisk eller kyrklig litteratur. Genom sin storlek utgör kontraktskonventen i många fall en lämplig arbetsenhet såsom grund för kontinuerligt studiearbete. Dessutom möjliggör den territoriella begränsningen, i många fall åtminstone i de södra delarna av landet, att resvägarna inte blir alltför långa. En satsning på kontrakten synes därför vara en möjlighet med stora förutsättningar.

Inom en rad stift har i prästsällskapens regi ordnats hel- eller halvdagssammankomster med överläggningar om teologiska eller praktiska problem. Homiletiska och teologiska seminarier spelar också en betydande roll i dagsläget och kan notera stor anslutning. Den frivilliga fortbildningen torde med fördel kunna anknyta till ovan presenterade verksamhetsformer. I bl.a. kontraktskonventens regi torde studie/universitetscirkeln kunna användas och nära anknytas till föregående kurs av obligatorisk karaktär. Regionalt eller centralt ordnade längre kurser liksom korrespondenskurser bör ingå som möjliga led i fortbildningen.

För en mer omfattande teoretisk-teologisk fortbildning bör i fortsättningen en samord-

ning med de teologiska fakulteternas verksamhet uppmärksammas. F.n. är tjänstledighet för fortsatta studier i huvudsak inriktad på forskningsarbete i syfte att avlägga teologie licentiatexamen, teologie doktorsexamen eller teologie doktorsgrad. Om RUMO:s förslag till religionsvetenskaplig utbildning genomföres bör s.k. tjänstledighet med B-avdrag kunna beviljas för att deltaga i viss del av det differentierade ämnesstudiet — 10 eller 20 poäng — eller i det tematiska studiet om 20 eller 40 poäng.

Omfattningen av utbudet av fortbildningskurser med frivilligt deltagande kommer i fortsättningen liksom nu att bli helt beroende av initiativ från fristående organ eller organisation. Någon form av samordnande och ibland också initierande verksamhet torde dock behövas för att ge lämplig omfattning och därmed större effektivitet åt den frivilliga fortbildningen. I följande kapitel — kap. 7.5 — tages också frågan om denna samordnings organisation upp till behandling.

I samband med anordnandet av frivillig fortbildning bör också observeras de möjligheter till samordning av utbud och kurser som kan erbjuda sig utifrån ekumenisk synpunkt. Redan nu visar det sig i en del fall att viss anbefalld studielitteratur och vissa kursledare användes inom olika samfunds utbildning. S:t Lukasstiftelsens utbildning torde kunna utgöra tillräckligt exempel på att sådan samordning går att ordna.

7.5 Organisation

Enligt direktiven bör utredningen undersöka hur fortbildningen bör organiseras. Ur organisatorisk synpunkt föreligger därvid två olika problem:

1. frågan om vilka organ — styrelser, nämnder och även enskilda tjänstemän — som på skilda nivåer skall bära ansvaret för fortbildningens planering, administration och distribution, samt
2. frågan om vilken regional och lokal indelning, som skall utgöra basen för fortbildningen och dess genomförande.

Den organisatoriska uppbyggnaden av

fortbildningen är helt beroende av hur dessa båda frågor, som är mycket nära förbundna med varandra, besvaras. Som en utgångspunkt för utredningens arbete har därvid bl.a. stått uppfattningen att det i båda fallen måste vara angeläget att i möjligaste mån anknypa till redan förefintlig och fungerande organisation och indelning.

Regional och lokal organisation. De uppgifter som på regional och lokal nivå bör stå i centrum för fortbildningsarbetet tar sikte på att förbättra församlingsprästens möjligheter att fullgöra sin tjänst. Det sammanhang prästen genom denna tjänst är insatt i bör också utgöra den naturliga organisatoriska ram inom vilken fortbildningen skall äga rum och där ansvaret för denna främst måste åvila de myndigheter, som församlingsprästen är underställd.

I de fortbildningssträvanden som under senare år gjort sig gällande kan man iakttaga en klar förskjutning vad gäller huvudmannskapet. Från att tidigare ha varit en angelägenhet för i främsta rummet frivilliga sammanslutningar av rikskaraktär, ibland med stiftsavdelningar, har fortbildningen fått en allt starkare och medveten plats i den regionala planeringen på stiftsnivå genom lagstadgade organ. Direktiven framhåller i linje härmed också att det ligger närmast till hands att tänka sig en fortbildning på stiftsnivå och att »det bör övervägas om domkapiteln skall ges möjlighet att vid sidan av stiftens prästsällskap anordna fortbildningskurser».

Mot bakgrund av de erfarenheter som gjorts av fortbildning på stiftsnivå torde det stå klart att stiften i första hand bör komma i fråga som regionala organisatoriska enheter för fortbildningens bedrivande. Enligt lag om domkapitel 1936 (nr 567) 13 § ankommer det på domkapitel »att hava in-seende över prästerskapets ämbetsförvaltning och leverne». Det torde därför vara närmast självklart att domkapitlet är det organ som på stiftsplanet får det slutliga ansvaret för en obligatorisk fortbildning av präster. Det bör således ankomma på domkapitlet att besluta om och därmed fast-

ställa fortbildningsprogram vad avser ämnesval, antal kurser, antal deltagare och övriga därmed sammanhängande frågor liksom också fördela tillgängliga medel. Det torde också vara angeläget att den frivilliga fortbildningen inom stiftet samordnas genom domkapitlets försorg. De teologiska sällskap eller motsvarande som finns i vissa stift torde därmed kunna ges en meningsfull uppgift och väsentligt bidra till en förbättrad fortbildning.

Förberedande och verkställande uppgifter torde av domkapitlet kunna delegeras på lämpligt organ, såsom särskilt arbetsutskott eller stiftets utbildningsnämnd, där sådan finns. På de platser där stiftets utbildningsnämnd inrättats har denna också från början fått i uppdrag att handlägga frågor rörande prästernas fortbildning.

Genom införande av konfirmandkonsulenterna, som är direkt underställda domkapitlet, har i vissa stift inrättats en särskild konfirmandkommitté. En nära samordning mellan arbetsutskott/utbildningsnämnd och konfirmandkommittén är nödvändig för att bl.a. undvika dubbelarbete.

Det för fortbildningen ansvariga organet bör ha till uppgift att utarbeta detaljplaner för fortbildningen och framlägga förslag till domkapitlet samt i enlighet med domkapitlets beslut genomföra detta fortbildningsprogram. Uppgiften att vara sekreterare och verkställande inom detta organ bör domkapitlet kunna uppdraga åt lämplig befattningshavare såsom en av stiftsadjunkterna, närmast den som har hand om utbildningsfrågor inom stiftet. För att bestrida kostnader vid behov av tillfällig arbetshjälp synes vissa medel böra ställas till domkapitlets förfogande för arvodering av extra personal.

Också på det lokala planet föreligger en indelning som fortbildningsverksamheten naturligt har anknutit till och som även i fortsättningen bör utgöra en naturlig bas för detta arbete, nämligen kontraktsindelningen. Vad gäller den i tjänsten ingående fortbildningen torde denna indelning kunna ha betydelse i så måtto att präster tillhörande vissa till samma del av stiftet hörande

kontrakt samlas till fortbildningskurs förlagd till stiftsgård eller annan lämplig konferensanläggning inom denna region, för att på så sätt reducera såväl omkostnader som tidsåtgång för resor. De replipunkter som redan finns för utbildningsverksamhet i form av stiftsgårdar, religionsvetenskapliga institut, kyrkliga folkhögskolor eller liknande bör givetvis liksom redan nu är fallet komma i åtanke, när det gäller planeringen.

För den frivilliga fortbildningen torde kontrakten såsom separata enheter kunna spela en mer betydelsefull roll såsom naturliga arbetsenheter för studietarbetet. Detta gäller såväl de reguljära kontraktskonventen som eventuella studie/universitetscirklar arrangerade av Sveriges kyrkliga studieförbund.

En komplettering till den lokalt organiserade fortbildningsverksamheten bör ske på det centrala planet inom stiftet. En viktig uppgift torde därvid bli att fullfölja de försök och ansatser som i de olika stiftet i viss utsträckning redan gjorts, när det gäller att samordna och systematisera utbudet av fortbildningskurser. Denna samordning bör ske genom det organ till vilket domkapitlet i övrigt delegerar fortbildningsfrågorna. Härigenom skapas en viss garanti för att såväl fortbildning i tjänsten som frivillig fortsatt utbildning kommer att stå i en fruktbar och kompletterande relation till varandra.

För distributionen av den frivilliga fortbildningen torde Sveriges kyrkliga studieförbund kunna erbjuda en effektiv service. Detta bidrager dessutom till ytterligare samordning i planeringen av kursutbudet.

Central nivå. Fyra huvuduppgifter synes föreligga på central nivå: 1. att svara för kursledarutbildning, 2. att svara för fortbildnings- och vissa vidareutbildningskurser för nyutnämnda kyrkoherdar m.fl., 3. att svara för samordningen av kursutbud över landet i stort från olika organ och organisationer samt 4. att aktivt bidra till planeringen av fortbildningen genom att erbjuda stiftet viss service.

För att lösa ovanstående uppgifter på ett

tillfredsställande sätt måste det enligt utredningen finnas en central organisation. Mest naturligt hade varit att låta ansvaret för dessa uppgifter knytas till Svenska kyrkans utbildningsnämnd, vilken såsom ovan nämnts enligt sin arbetsordning särskilt har att uppmärksamma behovet av fortbildning. Eftersom utbildningsnämnden har en uppbyggnad som tar sikte på utbildningsbehovet för alla tjänstekategorier inom Svenska kyrkan och där prästutbildningen än så länge spelar en mer underordnad roll torde en direkt anknnytning till nämnden inte vara lämplig än så länge. Däremot måste en ständig kontakt och ett nära samarbete med nämnden utgöra en självklar förutsättning för arbetet med den prästerliga fortbildningen på central nivå. Inte heller Svenska kyrkans centralråd torde vid en kommande organisationsförändring med en särskild utbildningsavdelning kunna erbjuda den lämpligaste arbetsramen.

Eftersom centralstyrelsen för pastoralinstitutet i sitt arbete kommer att planera den prästerliga utbildning som följer efter grundläggande teoretisk del förefaller det naturligt att för fortbildningsfrågornas lösande knyta an till centralstyrelsen, som i sitt eget planeringsarbete tvingas göra avvägningar om innehållet i den praktiska utbildningen i relation till vad som kan beräknas inrymmas i en efterföljande fortbildning. Centralstyrelsen för pastoralinstitutet synes därmed kunna utgöra ett lämpligt organ att handha de centrala fortbildningsuppgifterna. Centralstyrelsen skulle därigenom bli beslutande organ på central nivå. För förberedande och verkställande uppgifter bör därvid inrättas dels ett särskilt arbetsutskott för fortbildningsfrågor dels en central fortbildningsenhet, underställd centralstyrelsen men lokaliserad till pastoralinstitutet i Uppsala. Denna enhet bör bestå av en fortbildningssekreterare, i ställning motsvarande stiftsadjunkt, jämte erforderlig biträdespersonal förslagsvis en halv skrivbiträdestjänst. För enheten finns lokalutrymmen i anslutning till det lokalprogram som omfattar pastoralinstitutets förläggning till Fjellstedtska skolan i Uppsala.

En viktig uppgift för den centrala fortbildningsenheten torde bli att söka samordna fortbildningsutbudet inom landet. Detta innebär att fortbildningssekreteraren bör ha en ständig kontakt med de organ och organisationer som anordnar kurser av olika slag. Härigenom möjliggöres lättare en målriktad planering av fortbildningsinsatserna på central nivå. Det bör också därigenom vara möjligt att fördela förberedelsearbetet för bestämda fortbildningskurser på olika håll bl.a. vad gäller sammanställning av studiematerial och läromedel i övrigt. En nära kontakt bör härvid hållas med Sveriges kyrkliga studieförbund och framför allt med dess arbetsgrupp för prästernas fortbildning. Ovan redovisade uppgift är primärt av samordnande karaktär och innebär inte att fortbildningsenheten själv skall övertaga arbetet utan endast fungera såsom förmedlare av bestämda fortbildningsbehov till organ som sedan kan genomföra dem.

Till den centrala fortbildningsenhetens uppgifter bör också höra att svara för kontakten med den fortbildningsverksamhet som bedrivs av övriga trossamfund i landet. Därvid bör undersökas i vad mån en samordning skulle kunna ske i fråga om viss fortbildningsverksamhet mot bakgrund av de erfarenheter som vunnits från bl.a. S:t Lukasstiftelsens utbildning.

Pastoralinstitutet och fortbildningen. Enligt ovan framlagt förslag skall pastoralinstitutet inlemmas i viss del av fortbildningen. Utöver den anknnytning mellan den centrala fortbildningsenheten och pastoralinstitutet i Uppsala liksom centralstyrelsen synes det föreligga starka skäl för att de båda föreslagna pastoralinstitutet aktivt integreras i fortbildningsarbetet på lokal nivå. Till institutet knutna lärare kan med sin erfarenhet och förtrogenhet med den grundläggande utbildningen effektivt bidra till att knyta samman grundutbildning och fortbildning och även överbrygga utbildningsklyftan mellan studerandegenerationer. Genom sin uppbyggnad bör pastoralinstitutet kunna bli centra för prästutbildningen. Det bestånd av litteratur, moderna läromedel och material

som instituten kan erbjuda torde vara av stort värde för fortbildningen att kunna utnyttja liksom också miljön inom instituten.

Pastoralinstituten bör alltså kunna engageras i fortbildningen dels i samband med genomförandet av vissa regionala kurser t.ex. kyrkoherdekurserna dels i samband med fortbildningskurser i framför allt de stift inom vilka de är belägna.

För att underlätta förverkligandet av pastoralinstitutens anknytning till fortbildningsverksamheten föreslås i kap. 6.5 att de båda huvudlärarna vid resp. institut skall kunna knytas till fortbildningen genom att centralstyrelsen äger rätt att förlägga upp till 20 timmar av deras undervisningsskyldighet till fortbildningsverksamheten. Ett sådant inlemmande i de berörda stiftens fortbildningsverksamhet förutsätter emellertid en framställning från domkapitlet i stiftet. För lärarnas deltagande i centrala kurser gäller samma ordning.

7.6 Kostnader och finansiering

En beräkning av kostnaderna för fortbildningen av präster kan göras utifrån nuvarande förhållanden. För kostnader i sam-

band med deltagande i den frivilliga fortbildningen som bedrivs av kyrkliga organ eller enskilda organisationer har i stor utsträckning församlingarna såsom arbetsgivare burit det ekonomiska ansvaret. Såväl kursavgifter som resor och traktamenten/uppehälle betalas numera i stor utsträckning av församlingarna, medan tidigare den enskilde prästen med egna medel bekostade sitt deltagande i fortbildningskurser. Eftersom kurserna ofta är förlagda centralt i landet, innebär detta dryga resekostnader och de totala kostnaderna för deltagande i en sådan kurs uppgår i många fall till 500 à 600 kronor.

Som exempel på kostnader för denna typ av kurser kan anföras två av Svenska kyrkans centralråd 1971 anordnade 5-dagarskurser dels för kyrkoherdar — 22 deltagare — dels i själavård — 60 deltagare. Arvoden, resor m.m. till föreläsare och lärare uppgick i första fallet till 2 518 kronor och i senare fallet till 4 726 kronor. Deltagarna hade att erlægga en avgift om 350 resp. 375 kronor inkluderande såväl kostnader för kursens anordnande som utgifter för uppehållet under kursen. Till detta kom dessutom resekostnader av varierande

Fördelning av anslaget till teologiska fortbildningskurser för präster 1970/71 och 1971/72

Stift eller organisation	1970/71		1971/72	
	Fortbildning	Teol. hom. sem.	Fortbildning	Teol. hom. sem.
Linköping	2 000		2 000	
Skara	5 000	2 500	5 000	2 500
Strängnäs	3 500		5 000	
Västerås	5 000		5 000	
Växjö	3 500		3 500	
Göteborg	3 000	1 200	2 000	3 000
Karlstad		2 000		2 500
Härnösand	2 500		3 000	
Visby	1 300			
Stockholm			7 000	
Linköpings stifts studiekonvent		1 000		1 000
Lunds teologiska sällskap		2 000		2 000
Strängnäs stifts teologiska sällskap				2 000
Härnösands stifts teologiska sällskap		1 500		
Kalmar diakonikonvent		1 000		1 000
Svenska prästförbundet	3 000			

storlek, vilka i de flesta fall torde ha ersatts av resp. församling. Rätt förelåg dessutom att deltaga i dessa kurser utan löneavdrag.

Under senare år har emellertid de inom stiftan anordnade fortbildningskurserna alltmer kommit att dominera. Sedan 1953 utgår genom riksdagens beslut vissa anslag ur kyrkofonden till denna verksamhet. I prop. 1971: 33 ingår också förslag om anslag för anordnande av teologiska fortbildningskurser för präster. Genom riksdagens beslut i enlighet med propositionen står för budgetåret 1971/72 50 000 kronor till förfogande för detta ändamål. Nedanstående sammanställning visar hur dessa medel under de båda senaste budgetåren fördelats.

I Kungl. Maj:ts brev, vari medel anvisas för ovanstående kursgivning, bemyndigas i regel också domkapitlet i det stift, där fortbildningskurserna skall äga rum, att åt präst som deltar i kurs utbetala resekostnadsersättning och traktamente som för tjänsteresa. Som exempel på innebörden i nämnda medgivande redovisas nedanstående uppgifter rörande kostnader för fortbildningskurser som bedrivits med medel ur anslaget från kyrkofonden.

Linköpings stift

2 fortbildningskurser hösten 1971
anslag ur kyrkofondsmedel: 2 000 kronor
antal deltagare: 66
resekostnadsersättning jämte traktamenten:
20 997 kronor
arvodet till föreläsare jämte material och övriga
omkostnader: ca 2 500 kronor/kurs

Skara stift

4 fortbildningskurser hösten 1971, varav 3 redovisats
anslag ur kyrkofondsmedel: 5 000 kronor

kurs 1	39 deltagare	
	resekostnadsersättning	2 305
	traktamenten	8 060
kurs 2	38 deltagare	
	resekostnadsersättning	1 802
	traktamenten	8 222
kurs 3	39 deltagare	
	resekostnadsersättning	1 912
	traktamenten	8 138
totalt:	117 deltagare	
	resekostnadsersättning	6 019
	traktamenten	24 420

kostnader för föreläsares arvoden, resor m.m., kursledning, material m.m. har uppgått till ca 4 800 kronor/kurs

Strängnäs stift

4 fortbildningskurser planerade för 1971/72, 3 genomförda under hösten 1971, varav 2 redovisade
anslag ur kyrkofondsmedel: 5 000 kronor

kurs 1	37 deltagare	
	resekostnadsersättning	2 412
	traktamenten	9 254
kurs 2	36 deltagare	
	resekostnadsersättning	2 528
	traktamenten	9 347
totalt:	73 deltagare	
	resekostnadsersättning	4 940
	traktamenten	18 601

kostnader för föreläsares arvoden, resor m.m., kursledning, material m.m. har beräknats till ca 4 500 kronor/kurs

Västerås stift

4 fortbildningskurser hösten 1971
anslag ur kyrkofondsmedel: 5 000 kronor
antal deltagare: 170
resekostnadsersättning jämte traktamenten för samtliga fortbildningskurser: 58 057 kronor
kostnader för föreläsares arvoden, resor m.m., kursledning, material m.m. kan beräknas till ca 5 000 kronor/kurs

Göteborgs stift

3 fortbildningskurser våren 1971
anslag ur kyrkofondsmedel: 3 000 kronor

kurs 1	43 deltagare	
	resekostnadsersättning och traktamenten	11 144
kurs 2	17 deltagare	
	resekostnadsersättning och traktamenten	4 560
kurs 3	24 deltagare	
	resekostnadsersättning och traktamenten	5 682
totalt:	84 deltagare	
	resekostnadsersättning och traktamenten	21 386

Stockholms stift

5 fortbildningskurser 1971/72, varav en redovisats
anslag ur kyrkofondsmedel: 7 000 kronor

kurs 1	32 deltagare	
	resekostnadsersättning och traktamenten	ca 8 000

kostnader för föreläsares arvoden, resor m.m., kursledning, material m.m. har beräknats till ca 3 500 kronor/kurs

Av de ovan redovisade exemplen framgår en klar tendens i fråga om kostnader för såväl resor som uppehälle/traktamenten. De senare utgår med ca 200 kronor/person och kurs, medan ett genomsnitt i fråga om resekostnadsersättning tycks vara mellan 60 och 70 kronor per person och kurs. Den totala

kostnaden per deltagare omfattande utgifter för resor, uppehälle och kursledning — inklusive särskilt anslag från kyrkofondsmedel — kan på grundval av ovan anförda siffror beräknas till ca 290 kronor.

Vid beräkning av fortbildningens omfattning och förslag till organisation har förslag framförts om inrättande dels av en central fortbildningsenhet dels av en regional organisation. De kostnader som genomförandet av dessa förslag skulle föranleda redovisas å nedanstående uppställning och kan beräknas till 75 626 kronor som personalkostnader och 35 000 kronor som administrativa kostnader eller tillsammans 110 000 kronor.

Kostnader för anordnande av kurser har beräknats utifrån redovisade reella kostnader för motsvarande typ av fortbildning i dagsläget och omfattar som schablonberäkning per kurs följande:

arvoden, resor och traktamenten/uppehälle till föreläsare lärare eller gruppledare	2 200
kursledning	1 000
administration, material m.m.	300
	<hr/>
	Summa 3 500

Som framgått av den ovan lämnade redogörelsen utgör resekostnadsersättning och traktamenten en betydande post i fortbildningskostnaderna. Vid beräkning av de kostnader som kan komma i fråga i detta avseende kan givetvis inga absoluta tal anges. Resekostnaderna varierar starkt med hänsyn till stiftens areal och belägenhet av lämpliga platser för fortbildningskurser liksom av omfattningen av s.k. samåkning för att hålla nere reseutgifterna. Som ett genomsnitt har i nedan gjord beräkning resekostnadsersättning beräknats till ca 70 kronor/deltagare och kurs. Denna siffra har baserats på det från olika stift tillhandahållna underlaget. Traktamente eller uppehälle under kurs har beräknats till 200 kronor/deltagare. Vad gäller de centrala kurserna har viss uppräknings av resekostnader skett med hänsyn till att dessa kan beräknas bli åtskilligt högre på grund av avsevärt längre resor för de flesta deltagarna.

Kostnader för fortbildning av präster, beräknade med utgångspunkt från i det föregående framförda förslag

Personalkostnader

Central fortbildningsenhet:	
fortbildningssekreterare i A 25: 26	48 912
24 % lönekostnadspålägg	11 738
1/2 tjänst som kontorsbiträde i A 11	12 078
24 % lönekostnadspålägg	2 898
	<hr/>
Summa	75 626

Administrativa kostnader

Central fortbildningsenhet:	
Kostnader för telefon, porto, resor m.m.	10 000
Domkapitlen:	
Kostnader för viss administration	25 000
	<hr/>
Summa	35 000

Kurskostnader

Kostnader för anordnande av kurser: arvoden, rese- och traktamentskostnader för föredragshållare, kursledning, material m.m. ca 3 500/kurs

a. centrala kurser:	
kyrkoherdekurser 3 per år	10 500
kursledarutbildning 2 per år	7 000
b. fortbildningskurser för präster anordnade stiftsvis genom domkapitlens försorg 26 kurser per år fördelade på stiftet	91 000
c. anslag till teologiska sällskap m.fl.	6 500
	<hr/>
Summa	115 000

Resekostnadsersättning och traktamenten

Kostnader för resekostnadsersättning och traktamenten vid fortbildningskurser i tjänsten

25 kurser i stiftet à ca 12 000/kurs	300 000
5 centralt anordnade kurser à 10 000/kurs	50 000
	<hr/>
Summa	350 000

Finansieringen av fortbildningen har hittills skett dels genom kyrkofondsmedel dels genom av församlingarna anslagna medel för bestridande av resekostnader och traktamenten i vissa fall vid kurser av central karaktär. En del organisationer har med egna medel bestridit vissa kostnader för fortbildningskurser. I en del fall har dessutom vederbörande präst själv stått för vissa eller alla kostnader. Det synes också i fortsättningen böra vara kyrkofondsmedel resp. av församlingarna såsom arbetsgivare anslagna medel som bör täcka kostnaderna för fort-

bildningen av präster. I den mån som fortbildningen äger rum i tjänsten bör såväl kurskostnader som rese- och traktamentskostnader liksom nu bestridas med kyrkofondsmedel. Samma sak gäller de kostnader som kan förmedlas av uppbyggnaden av en fastare organisation av fortbildningen på såväl centralt som regionalt plan.

Utredningsuppdraget. Genom beslut 26.9 1969 bemyndigades chefen för utbildningsdepartementet att tillkalla en sakkunnig för utredning av frågan angående de praktisk-teologiska övningsinstitutens framtida ställning, m.m. Uppdraget för utredningen gällde översyn av utbildningen och förslag till ny läroplan, institutens organisation, ekonomi och finansiering, krav på utbildning vid dispens från teologiska examina för prästvigning liksom för deltidstjänstgöring samt frågan om prästernas fortbildning.

Bakgrund. Den svenska situationen präglas under det senaste decenniet av återkommande krav på förändring av den praktiska prästutbildningen. Ett detaljerat förslag framlades 1965 av biskopsmötets prästutbildningskommitté. Som underlag till förslaget hade kommittén låtit utföra en attitydundersökning bland dem som prästvigts åren 1939—42 och 1957—62. Undersökningen syftade till att ge en bild av hur prästerna själva uppfattade sin utbildning. Önskemålen pekade mot utökad undervisning i framför allt själavård men också homiletik och kateketik. Förslaget upptog en uppdelning i förutsättningsämnen, såsom psykologi, psykiatri, samhällsorientering, samt huvudämnen, där undervisningen i själavård och pastoralpsykologi fick stor omfattning. Utbildningen föreslogs omfatta ett år med tre månaders inlagd praktik un-

der utbildad handledare. Två institut skilda från universiteten föreslogs inrättade under en central styrelses ledning. Fortbildning förutsattes ingå i utbildningen. Även i övriga förslag under perioden ingår samma tendenser med krav på ökad anknytning till församlingsarbete och stark inriktning på själavårds- och predikouppgiften samt en fördelning av utbildningen på två terminer.

I samarbete med RUMO genomfördes 1970 en enkät bland präster inom Svenska kyrkan, som avlagt praktisk-teologiska prov 1964/65 och 1967/68. Också denna enkät visade samma tendens som tidigare med önskemål om större anknytning till fungerande församling och utökad undervisning i bl.a. själavård, familjefrågor, texttolkning och homiletiska övningar, liksom en utökad utbildningstid.

Internationellt sett är frågan om en förändring av prästutbildningen aktuell praktiskt taget inom alla kyrkosamfund. Utgångspunkten tages genomgående i beskrivningar av prästens uppgift och funktion. Klara tendenser kan urskiljas beträffande kraven. Innehållsligt önskar man en utökad själavårdsutbildning och mer plats åt ämnen som sociologi, pedagogik och psykologi. En bättre kännedom om arbetslivets problem genom praktisk tjänstgöring ses som en väg att effektivisera prästens funktion liksom en bättre integration av teori och praktik under utbildningen. På några håll önskar man nå-

gon form av samordning av utbildningen mellan olika församlingsarbetare. Också frågan om alternativa vägar till prästämbetet har aktualiserats i syfte att inom kyrkan tillvarata människor med viss grundutbildning och yrkesverksamhet inom annat område. Lämplighetsprövning före studiernas början har införts på några håll. Diskussionen gäller också frågan om fördelar och nackdelar med öppen utbildning och utbildning förlagd till internat eller seminarium. Som ett nästan enhetligt önskemål återfinnes i de flesta förslag krav på någon form av organiserad fortsatt utbildning av präster. Slutligen möter på några håll frågan om en ekumeniskt utformad prästutbildning.

Målet för den praktiska prästutbildningen är beroende av målet för kyrkans och församlingens verksamhet, evangeliets förmedling. Utbildningen måste förmedla de kunskaper och färdigheter ett fullgörande av kyrkans och församlingens funktioner i detta syfte kräver.

Emellertid är inte församlingens funktioner alltid desamma utan påverkas av den allmänna samhällsutvecklingen, de aktuella debattämnen samt lokala förhållanden. Inom kyrkan är en sådan av samhällsutvecklingen framtvungad trend den framväxande tjänstedifferentieringen i församlingen. Om prästens och församlingens uppgifter och verksamhetsområden förr i stort sammanfallit, så torde detta inte vara fallet i framtiden. I större församlingar finns redan i nuläget ett flertal tjänster förutom prästen, såsom församlingssekreterare och -assistent, församlingspedagog, diakon—diakonissa/församlingskurator och ungdomssekreterare. En sådan uppdelning av församlingens funktioner i skilda tjänster är ett försök att i nuläget bättre förverkliga målet för kyrkans och församlingens verksamhet.

Utredningen utgår från denna differentierade syn på församlingens tjänster och funktioner och menar därför, att den praktiska prästutbildningen mera än hittills bör ta fasta på prästens uppgift som en delfunktion i församlingen och prästen som en av flera församlingsarbetare. Därigenom har

utbildningsmoment som arbetsledning och samarbete fått en annan betydelse än tidigare.

Inom ramen för församlingens mål bestämmas prästens huvuduppgift till förkunselse i vid mening. För att evangeliet skall kunna ge motiveringen och inspirationen till ett kristet liv inom församlingen behövs bibeltolkning, textutläggning och förkunselse, vilket främst torde ske inom ramen för den allmänna gudstjänsten men också i olika studie- och undervisningssituationer liksom i den enskilda själavården.

För att prästen skall kunna fullgöra sina uppgifter måste utbildningen, som är att betrakta som en grundutbildning för samtliga präster oavsett framtida inriktning, ge kunskap om kyrkan, samhället och människan. De insikter prästen som förkunnare måste ha i förkunnelsens innehåll torde främst ha förmedlats under den teoretiska utbildningen, men även förkunnelsens situation och adressat påverkar funktionens utformning. Därför måste kunskaper om samhället och människan förmedlas under den praktiska utbildningens inledande skede. Först därefter kan den egentliga yrkesutbildningen med såväl teoretisk undervisning som praktisk övning i förkunnelsens olika metoder i den allmänna gudstjänsten och den enskilda själavården taga vid. Detsamma gäller den metodiska och pedagogiska skolningen med sikte på kyrkans undervisande verksamhet. Vid förverkligandet av dessa utbildningsmoment synes en nära anknytning till fungerande församlingar nödvändig. Dessutom är det undervisningens syfte att förmedla kunskap om församlingens struktur och verksamhetsformer, insikter i samarbetsfrågor och arbetsledning, förtrogenhet med den kyrkliga lagstiftningen samt medvetenhet om den aktuella kyrko- och religionsdebatten.

Förslaget till ny läroplan, som söker förverkliga utbildningens mål, är uppgjort mot bakgrund av fyra kritiska synpunkter på nuvarande praktisk-teologiska övningskurs. Dessa har gällt (1) uppläggningsmed dels förberedande kurser dels egentlig övningskurs, (2) innehållet med en alltför ringa

själavårdsutbildning, (3) församlingsanknytningen där den föreskrivna kyrkliga eller sociala tjänstgöringen om 2 månader ej reglerats av utbildningsskäl utan påverkats av andra faktorer, främst prästbristen och behovet av semestervikarier, samt (4) utbildningens längd, där man nästan genomgående förordat två terminers utbildning mot nuvarande en termin.

Den uppläggning utredningen föreslår innebär, att de förberedande kursernas innehåll liksom den praktiska tjänstgöringen integreras i den praktisk-teologiska övningskursen. Inom denna har utbildning i fr.a. själavård fått ett större utrymme än tidigare, och den har utökats till att omfatta två terminer.

Den första terminen är indelad i fyra block. En introducerande tvåveckorsperiod presenterar prästens uppgift och funktion i dagens kyrka. Därefter avser ett förutsättningsblock att ge grundläggande kunskaper i människokunskap och samhällskunskap samt en allmän religionspedagogisk orientering. Ett pryoblock indelat i tre perioder skall ge en praktisk inblick i områden som svarar mot samhället, människan och kyrkan. Slutligen ger ett förberedelseblock de grundläggande kunskaperna, särskilt i metodfrågor, inom homiletik såväl allmän som enskild förkunelse samt inom kateketik. Därigenom förbereds den praktiska tjänstgöringen under andra terminen.

Den andra terminen inleds med en tvåveckors internatvistelse med för samtliga kyrkoarbetare under utbildning samordnad undervisning i fr.a. planerings- och samarbetsfrågor. Därefter vidtager en tvådelad praktisk tjänstgöring. En månads heltidstjänstgöring under ledning av utbildad handledare förläggs till hemstiftet, medan en månads halvtidstjänstgöring skall ske i särskilda praktikförsamlingar i pastoralinstitutets närhet. Denna andra praktikperiod integreras med undervisning i homiletik, själavård och kateketik. Efter praktiktjänstgöringens slut ägnas de återstående åtta veckorna åt undervisning med praktiktillfällen i övningsförsamlingarna i ämnena homiletik, själavård, kateketik, församlingsplanering, kyr-

korätt samt aktuell kyrko- och religionsdebatt.

För *förslag till studieplaner* se kap. 4.3.

Behörighet till prästämbetet äger idag den som avlagt teologisk examen. Basen för rekrytering till prästämbetet har dock under de senaste decennierna i någon mån bredats genom framväxten av en praxis i form av dispens från kravet på teologisk examen. Genom denna praxis har personer med annan yrkesutbildning än teologisk efter vissa kompletterande teologiska studier blivit prästviga i Svenska kyrkan.

I den mån motiveringen för prästvigning efter dispens endast är prästbristen synes denna utbildningsväg principiellt felaktig. Det kan knappast ställas mindre krav på en präst i utbildningsavseende under prästbristtider än i andra situationer. Däremot torde personer med annan yrkesutbildning än teologisk kunna tillföra Svenska kyrkan nya erfarenheter och skapa en ökad kontaktyta mot samhälls- och mänskollivet. Därför föreslår utredningen dispensinstitutets avskaffande och skapandet av en reguljär alternativ utbildningsväg till prästämbetet för den som innehar annan yrkesutbildning än teologisk men önskar bli präst. Då det är av vikt att frånvaron av teologisk examen kompenseras av erfarenhet från annat yrkesområde, personlig mognad och intresse för kyrkans arbete föreslås någon form av lämplighetsprövning. En rådgivande kommitté bestående av representanter för lärarna vid pastoralinstitutet, prästerskapet och församlingarna bereds tillfälle att bilda sig en uppfattning om den sökande samt till biskopen, som i nuvarande läge ensam har ansvaret för prästvigning, avge sina synpunkter. I samband med förslaget om en lämplighetsprövning vill utredningen även aktualisera frågan om inte ett liknande förfaringsätt borde tillämpas jämväl på samtliga sökande till prästämbetet i Svenska kyrkan.

Den alternativa vägen till prästämbetet föreslås omfatta (a) förkunskaper enligt gällande bestämmelser, (b) teologisk grundutbildning omfattande grundkursen i religionskunskap, två terminer, samt ytterligare två

terminers teologiska studier, (c) praktisk teologisk övningskurs enligt betänkandets förslag, (d) en lägsta ålder av 35 år, (e) annan yrkesutbildning, (f) lämplighetsprövning samt (g) bunden fortbildning i de ämnen som saknas under mom. b.

Utredningen, som föreslår vissa sektorer såsom lämpade för prästerligt deltidsarbete, anser inte deltidsarbete kräva en mindre omfattande utbildning. Det synes vara av vikt att en präst har tillräcklig utbildning vare sig han/hon tjänstgör på heltid eller deltid. Den ovan föreslagna alternativa studievägen är inte att anse såsom mera lämpad för en deltidstjänstgörande präst än den ordinarie.

Organisation. Den praktiska prästutbildningen är f.n. inordnad i universitetens utbildningsorganisation. Frågan om huvudmannaskapet för denna utbildning borde överföras till Svenska kyrkan har varit föremål för debatt under de senaste decennierna. Som fördelar vid ett bevarande av nuvarande ordning har därvid anförts den möjlighet till viss integration och samverkan mellan teori och praktik som ligger i nu rådande anordning. Det har också framhållits att universiteten fått en alltmer markerat yrkesinriktad utbildning. Fördelen med ett skiljande av den praktiska prästutbildningen från universiteten har främst bedömts vara ökad möjlighet till kyrklig fostran liksom lättare anpassning till kyrkans uttalade behov. Under senare år har framför allt den praktiska utbildningens konfessionella inriktning ansetts tala för att Svenska kyrkan själv bör fungera som huvudman. Utredningen föreslår att ansvaret för den praktiska prästutbildningen överföres från de teologiska fakulteterna vid universiteten till Svenska kyrkan.

F.n. bedrivs den praktisk-teologiska utbildningen vid övningsinstitut i Lund och Uppsala. I debatten har förslag framförts att förlägga denna utbildning till ett för hela landet gemensamt övningsinstitut, vilket ansetts kunna innebära fördelar ur såväl ekonomisk som kvalitetssynpunkt. Sociala skäl liksom behovet av ett relativt stort

antal handledare knutna till utbildningsförsamlingar i övningsinstitutens närhet och de stigande siffrorna för antalet deltagare talar emellertid enligt utredningen för att mer än ett institut inrättas. Utredningen föreslår därför upprättandet av två övningsinstitut benämnda pastoralinstitut och förlagda till Uppsala-regionen resp. Lund-regionen.

Enligt gällande bestämmelser handlägges frågor rörande den praktisk-teologiska utbildningen i samma ordning som övriga utbildningsärenden vid universiteten, dvs. genom de ordinarie universitetsorganen. Om Svenska kyrkan övertar huvudmannaskapet för denna utbildning, måste andra organ övertaga de organisatoriska och administrativa uppgifter som är förbundna med utbildningens genomförande. En möjlighet vore att därvid anknyta till förefintliga organ. På central nivå skulle därvid Svenska kyrkans utbildningsnämnd eller Svenska kyrkans centralråd och på lokal nivå domkapitlet i Uppsala och Lunds stift närmast kunna komma i fråga. På grund av de nämnda organens sammansättning torde emellertid f.n. vissa svårigheter föreligga för genomförandet av en sådan lösning. Utredningen föreslår därför inrättandet dels av en central styrelse dels lokala styrelser. Den centrala styrelsen bör bestå av nio ledamöter, varav ärkebiskopen eller den biskop han i sitt ställe utser bör vara självskriven ordförande, Kungl. Maj:t bör tillsätta tre, kyrkomötet tre samt de studerande två ledamöter. Den centrala styrelsens huvuduppgift bör vara att ansvara för och övervaka den praktiska prästutbildningen. De lokala styrelserna bör vardera bestå av sju ledamöter utgörande representanter för lärare och studerande jämte av domkapitlet i Lund resp. Uppsala tillsatta ledamöter. Huvuduppgiften för den lokala styrelsen bör vara att ansvara för och leda verksamheten vid pastoralinstitutet.

Behovet av lokaler för pastoralinstitutet synes kunna lösas så att institutet i Uppsala erhåller lokaler i Fjellstedtska skolans fastighet och institutet i Lund undervisningslokaler i Petersgården och administrationslokaler på annat håll. För båda instituten

innebär detta förslag att lokalfrågan skulle komma att lösas genom förhyrning.

Undervisningen inom den nuvarande övningkursen fullgöres av timarvoderade lärare. Även i fortsättningen torde större delen av undervisningen böra bestridas på samma sätt. Därigenom kan behovet av speciellärare lättare tillgodoses. För undervisningen i homiletik/själavård och kateketik bör enligt utredningen två heltidstjänster i U 20 inrättas vid vardera institutet. Tjänsterna bör vara tidsbegränsade till högst sex år, dock med möjlighet till viss förlängning. En av dessa huvudlärare bör utses till rektor för pastoralinstitutet.

De årliga driftskostnaderna, som omfattar lokalhyror, löner och arvoden — med utgångspunkt i ett exempel på en total undervisningsvolym — administrativa kostnader, materialkostnader m.m. har beräknats till ca 1 milj. kronor. Till detta kommer dessutom kostnader för inredning och utrustning såsom engångsanslag i samband med inrättandet av pastoralinstitutet. Dessa kostnader har beräknats till drygt 150 000 kronor.

Den praktisk-teologiska utbildningen finansieras f.n. genom statsmedel i form av dels särskilda undervisningsanslag till de teologiska fakulteterna dels de anslag som ställes till de teologiska fakulteternas förfogande som driftskostnadsanslag för täckande av administration m.m. Utredningen föreslår att kostnaderna för de båda pastoralinstitutet bestrides med medel ur kyrkofonden, vilket i nuvarande läge innebär att 0,1 öre av den allmänna kyrkoavgiften skulle komma att användas för detta ändamål. Utredningen föreslår vidare att studiemedel liksom nu skall utgå till deltagare i den praktiska prästutbildningen.

Fortbildning. Inom nästan alla yrken har under senare tid behovet av kontinuerlig fortbildning gjort sig allt starkare gällande. För att på ett tillfredsställande sätt kunna fullgöra sin funktion i yrkeslivet måste den enskilde fortsätta sin utbildning även efter genomgång av den grundläggande utbildningen. Betydelsen av fortbildning såsom återkommande utbildning har särskilt be-

handlats och aktualiserats i de principdiskussioner härom som framlagts av U 68.

Också inom kyrkosamfundet har fortbildningen sin givna plats. Försök har gjorts att åstadkomma en fastare organiserad fortbildning av präster. Flera förslag i detta syfte har framlagts under de senaste decennierna. Den nuvarande fortbildningen inom Svenska kyrkan har en ganska stor omfattning och bedrivs främst genom stiftsledningarnas försorg, men betydande insatser göres också av frivilliga prästerliga och kyrkliga organisationer. Innehållsmässigt dominerar ämnesval som direkt tar sikte på den praktiska prästtjänsten. Kurserna omfattar i regel två till fyra dagar eller ordnas såsom studiecirkel i Sveriges kyrkliga studieförbunds regi.

Det är enligt utredningen angeläget att fortbildningen blir fastare organiserad. Innehållsmässigt bör detta leda till en medveten planering med beaktande av behovet av såväl teoretisk-teologisk som praktisk-metodisk fortbildning. I båda fallen bör man därvid anknyta till den grundläggande utbildningen. Dessutom bör frågan om fortbildning, som leder över till vidareutbildning för specialtjänst, ingå i denna verksamhet.

Viss fortbildning bör, såsom utgörande en del av prästutbildningen, få obligatorisk karaktär, dvs. ingå i tjänsten. Deltagande i frivillig fortbildning bör tillgodoräknas såsom merit vid ansökan till prästerlig tjänst.

Olika modeller för en fastare organiserad fortbildning har diskuterats. En effektiv fortbildning torde bäst kunna uppnås dels genom att planeras såsom regelbundet återkommande med relativt korta tidsintervaller dels i huvudsak förläggas till stiftsplanen. Omfattningen föreslås bli en kurs om tre à fyra dagar vartannat år för varje präst. Detta skulle med en gruppstorlek av 40—50 deltagare/kurs innebära sammanlagt ca 25 kurser/år fördelade på stiftet. En annan form av obligatorisk fortbildning bör förverkligas genom krav på genomgång av en särskild fortbildnings/vidareutbildningskurs för var och en som utnämns till kyrkoherde.

Som en nödvändig komplettering av den

fortbildning som äger rum i tjänsten bör den frivilliga fortbildningen om möjligt samordnas med den obligatoriska. Förutom den frivilliga fortbildningen, som nu bedrivs av olika kyrkliga organ och organisationer, synes möjligheten till längre fortbildning vid de teologiska fakulteterna böra utnyttjas på ett annat sätt än vad som nu är fallet.

Organisatoriskt bör fortbildningen på regional nivå knytas till domkapiteln, som kan delegera förberedande och verkställande uppgifter på lämpligt organ — stiftets utbildningsnämnd eller särskilt arbetsutskott. Den verkställande sekreteraruppgiften bör kunna anförtros en av stiftsadjunkterna. Också den frivilliga fortbildningen bör för samordning och planering ha vissa kontakter med denna stiftsorganisation. Sveriges kyrkliga studieförbund bör kunna erbjuda en effektiv service, när det gäller distributionen av den frivilliga fortbildningen såsom redan nu är fallet.

För de uppgifter som föreligger på central nivå — samordning, kursledarutbildning, kyrkoherdekurser — bör inrättas en central utbildningsenhet, underställd centralstyrelsen för pastoralinstituten och knuten till pastoralinstitutet i Uppsala. Vid detta föreslås därför inrättande av en tjänst som utbildningssekreterare med särskilt sekretariat.

Pastoralinstitutens engagemang i fortbildning bör enligt utredningen bestå dels i att huvudlärarna efter beslut av centralstyrelsen skall kunna medverka vid utbildningskurser och därvid fullgöra en del av sin tjänst dels i att utbildningskurser skall kunna förläggas till pastoralinstituten.

Anslag ur kyrkofonden till utbildningskurser för präster uppgår för budgetåret 1971/72 till 50 000 kronor jämte de kostnader, som uppstår därigenom att flertalet av de kurser som äger rum i stiftens regi berättigar till resekostnads- och traktamentsersättning. Med hänsyn till de erfarenheter som vunnits av utbildningsverksamheten torde kostnaderna för ett genomförande av ovan framlagt förslag kunna beräknas till ca 225 000 kronor för personal, kurskostnader och administration. Därtill kommer sär-

skilda kostnader för resor och traktamenten. Liksom nu synes finansieringen av utbildningen främst böra bestridas med medel ur kyrkofonden.

Förslag till Stadga för pastoralinstitut

Allmänna bestämmelser

- 1 § Pastoralinstitut har till uppgift att svara för Svenska kyrkans praktiska prästutbildning samt viss fortbildning av präster.
- 2 § Pastoralinstitut finns i Uppsala och i Lund.
- 3 § För pastoralinstituterna finns en gemensam centralstyrelse.
- 4 § Ledningen av pastoralinstitut utövas av institutets styrelse och rektor.
- 5 § Vid pastoralinstitut är anställda rektor, lärare samt övrig personal enligt personalförteckning.
Vid pastoralinstitutet i Uppsala är dessutom anställd en fortbildningssekreterare.

Utbildning

- 6 § Utbildning vid pastoralinstitut har till syfte att ge den studerande kunskaper och praktiska färdigheter som fordras för utövande av prästtjänst i Svenska kyrkan.
- 7 § Utbildning vid pastoralinstitut omfattar dels grundläggande praktisk utbildning av präster dels efter beslut av centralstyrelsen viss fortbildning och vidareutbildning av präster som redan genomgått grundläggande utbildning.
- 8 § Fortbildning syftar till att ge präster-

na fördjupade kunskaper och ökade färdigheter i anslutning till den grundläggande prästutbildning som de genomgått.

- 9 § Utbildning vid pastoralinstitut bedrivs i enlighet med utbildningsplan och studieplaner samt övriga bestämmelser som centralstyrelsen meddelar.
- 10 § Utbildningen avslutas med examen.
- 11 § Läsåret omfattar 252 dagar.
Läsåret fördelas på två terminer.
Om terminernas förläggning beslutar centralstyrelsen.
Den del av kalenderåret som ej ingår i läsåret utgör ferier.
Fortbildning kan bedrivas jämväl under ferietid.
- 12 § Bevis över genomgången utbildning utfärdas av rektor enligt formulär som centralstyrelsen fastställer.

De studerande

- 13 § Behörig att antagas till grundläggande praktisk utbildning vid pastoralinstitut är den som avlagt teologie kandidatexamen eller genomgått föreskriven alternativ utbildningsväg.
Rätt att delta i utbildningen under första terminen äger även den som utöver grundkursen i religionskunskap fullgjort antingen godkända tentamina i dels språkterminens ämnen,

dels minst fyra ämnen inom andra delen av teologie kandidatexamen enligt Kungl. Maj:ts kungörelse 25.9 1969 (1969: 333) om utbildning vid teologisk fakultet eller minst 60 poäng differentierat ämnesstudium enligt Kungl. Maj:ts kungörelse . . . om utbildning vid religionsvetenskaplig fakultet.
Om särskilda skäl föreligger, får centralstyrelsen för visst fall medge undantag från ovan angivna behörighetsvillkor.

Ledningen för pastoralinstituten Centralstyrelsen

14 § Centralstyrelsen har inseende över pastoralinstitutens alla angelägenheter.
Det åligger centralstyrelsen särskilt att
tillse att verksamheten vid pastoralinstituten bedrivs på ett ändamålsenligt sätt och att gällande föreskrifter iakttages,
främja en fortlöpande utveckling och förnyelse liksom samordning av pastoralinstitutens verksamhet,
meddela de föreskrifter och anvisningar för pastoralinstituten som fordras utöver vad Kungl. Maj:t föreskrivit,
fastställa utbildnings- och studieplaner,
besluta om antal studerande som må antagas,
bidraga till viss fortbildning av präster,
tillsätta rektor och huvudlärare vid pastoralinstituten,
svara för den ekonomiska planeringen för pastoralinstituten och i anslutning därtill varje år före den 1 september till Kungl. Maj:t avge förslag till anslagsframställningar och andra framställningar till nästa års riksdag,
besluta i frågor om disciplinstraff,

åtsalanmälan eller avstängning från tjänst,
varje år enligt särskilda föreskrifter lämna räkenskaps- och redovisningshandlingar till riksrevisionsverket.

15 § Centralstyrelsen består av ordförande och åtta andra ledamöter. För ledamöterna utses lika antal suppleanter.
Ärkebiskopen eller den biskop han i sitt ställe utser är ordförande.
Av ledamöterna väljer kyrkomötet två präster och en lekman. Kungl. Maj:t utser tre ledamöter, varav en präst efter förslag från sammanslutning, som företräder präster, och en lekman efter förslag från sammanlutning som företräder församlingarna och pastoraten. För var och en av de valda och utsedda ledamöterna skall väljas och utses en suppleant. Två ledamöter jämte två suppleanter utses av de studerande vid pastoralinstituten på sätt dessa beslutar.
Ledamöter och suppleanter utses för en tid av högst tre år. Av kyrkomötet utsedda ledamöter jämte suppleanter utses t.o.m. nästföljande kyrkomöte. Studeranderepresentanter utses för ett år.
Styrelsen utser inom sig vice ordförande.

16 § Centralstyrelsen är beslutsför när minst fem ledamöter är närvarande. Vid styrelsens sammanträden föres protokoll.

17 § Centralstyrelsen får överlämna åt arbetsutskott eller ordförande att avgöra ärende eller grupp av ärenden som icke är av sådan beskaffenhet att prövningen bör ankomma på centralstyrelsen.

18 § Ärende avgöres efter föredragning som ankommer på ordföranden eller på särskilt förordnad föredragande. Om någon som närvarit vid den slutliga handläggningen av ärende eller föredraganden har skiljaktig mening, skall denna antecknas.

Institutstyrelse

- 19 § Institutstyrelsen skall ansvara för pastoralinstitutets verksamhet.
Det åligger institutstyrelsen särskilt att
tillse att verksamheten vid pastoralinstitutet bedrivs på ett ändamålsenligt sätt och att gällande föreskrifter iakttagas,
verka för goda utbildningsförhållanden inom institutet,
behandla ärenden om utbildningens innehåll och organisation.
taga initiativ till åtgärder som kan främja en fortlöpande förnyelse, utveckling och förbättring av utbildningen,
ägna uppmärksamhet åt studieförhållanden och studieresultat,
samarbeta med det andra pastoralinstitutet,
tillhandahålla utbildnings- och studieplaner, anvisningar och ordningsföreskrifter,
förordna lärare å timarvoderad undervisning,
anställa biträdespersonal,
svara för pastoralinstitutets ekonomiska förvaltning,
varje år före den 1 juni till centralstyrelsen avgiva förslag till anslagsframställningar och andra framställningar.
- 20 § Institutstyrelsen består av rektor, som är ordförande, huvudlärare samt fem ledamöter. Av dessa skall en vara representant för övriga lärare och utses av dessa, två ledamöter utses av domkapitlet i Uppsala resp. Lunds stift, två ledamöter utses av de studerande vid institutet på sätt dessa beslutar. Suppleanter för rektor och huvudlärare utses av centralstyrelsen. För var och en av övriga ledamöter skall utses en suppleant.
Institutstyrelsen utser inom sig vice ordförande.
- 21 § Institutstyrelsen är beslutsför när minst fyra ledamöter är närvarande.

Vid institutstyrelsens sammanträden föres protokoll.

- 22 § Institutstyrelsen får överlämna åt rektor eller arbetsutskott att avgöra ärende eller grupp av ärenden som icke är av sådan beskaffenhet att prövningen bör ankomma på styrelsen.
- 23 § Ärende avgöres efter föredragning som ankommer på rektor eller särskilt förordnad föredragande.
Om någon som närvarit vid den slutliga handläggningen av ärende eller föredraganden har skiljaktig mening, skall denna antecknas.

Rektor

- 24 § Rektor är chef för pastoralinstitutet. Han är under institutstyrelsen ansvarig för att institutets uppgifter fullgöres.
Det åligger rektor särskilt att leda utbildningsverksamheten, verka för goda utbildningsbetingelser, taga initiativ till åtgärder som kan främja en fortlöpande förnyelse och utveckling av institutets verksamhet, ha tillsyn över institutets egendom, vara förman för institutets personal, ha bestämda mottagningstider.
Rektor är skyldig att meddela undervisning 250 timmar om året.

Lärare

- 25 § Lärare åligger att ombesörja undervisning och examination i det eller de ämnen, för vilka han har att svara. Han skall därvid med iakttagande av vad i denna stadga, utbildnings- och studieplaner eller eljest finnes föreskrivet anordna undervisningen på det sätt som är mest ändamålsenligt.
Huvudlärare åligger särskilt att följa utvecklingen inom sitt ämnesområde.

Tjänstetillsättning och kompetensfordringar m.m.

- 26 § Behörig till tjänst som huvudlärare är den som är präst i Svenska kyrkan. Vad avser tjänsten i kateketik skall den sökande dessutom ha styrkt sig äga pedagogisk skicklighet.
- 27 § Tjänst som huvudlärare, fortbildningssekreterare och övrig personal skall ledigförklaras genom anslag på pastoralinstitutens anslagstavlor och kungörande i allmänna tidningar med tre veckors ansökningstid från dagen för kungörandet.
- 28 § Tjänst som rektor tillsättes av centralstyrelsen för högst sex år åt gången efter förslag av institutstyrelsen.
Tjänst som huvudlärare tillsättes av centralstyrelsen med förordnande för högst sex år åt gången och efter förslag från institutstyrelsen. Fortbildningssekreterare vid pastoralinstitutet i Uppsala tillsättes av centralstyrelsen.
Övrig personal antages av institutstyrelsen.
Ledamöter i institutstyrelsen utses för högst tre år åt gången utom studeranderepresentanter som utses för högst ett år åt gången.
- 29 § Förläggning av semester för rektor bestämmes av institutstyrelsen och för övrig personal av rektor.
Annan ledighet än semester beviljas av institutstyrelsen.
- 30 § I fråga om arbetstidens förläggning och mottagningstid äger 14 och 15 §§ allmänna verksstadgan (1965: 600) motsvarande tillämpning.

Besvär

- 31 § Talan mot beslut av centralstyrelsen eller institutstyrelsen föres hos Kungl. Maj:t genom besvär, om ej annat är föreskrivet.

Övergångsbestämmelser

Denna stadga träder i kraft den då föreskrifterna i Kungl. brev 29.5.1969 angående anordnande av praktisk-teologisk övningskurs och praktisk-teologiska prov vid teologisk fakultet skall upphöra att gälla.

Nordisk udredningsserie (Nu) 1971

Kronologisk förteckning

1. Forskning med relation till utbildning för åldersklasserna 16-19 år.
2. Harmonisering av matematikundervisningen i årskurs 1-6 i de nordiska länderna.
3. Konsument- och marknadsföringsfrågor.
4. Nordiska transportproblem.
5. Nordiska ministerrådets arbetsformer.

Statens offentliga utredningar 1971

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Post- och Inrikes Tidningar. [2]
Snatteri. [10]
Förslag till aktiebolagslag m.m. [15]
Ny domstolsadministration. [41]
Utsökningsrätt XI. [45]
Unga lagöverträdare I. [49]
Ny moratorielag. [56]
Rätten till abort. [58]
Högsta domstolens kansli. [59]
Maskinell teknik vid de allmänna valen. [72]
Kriminalvård i anstalt. [74]
Offentligt biträde och kostnadsersättning i förvaltnings-
ärenden. [76]
Den mänskliga faktorn i vägtrafiken. [81]
Skadestånd III. [83]

Socialdepartementet

Familjepensionsfrågor m.m. [19]
Särskilda tandvårdsanordningar för vissa patientgrupper.
[38]
Läkartjänster. [68]

Försvarsdepartementet

Utbildningen av vissa värnpliktiga i stabstjänst. [57]

Kommunikationsdepartementet

Ny sjömanslag. [6]
Ett nytt bilregister. [11]
Utredningen angående befordran av farligt gods på väg m.m.
1. Europeisk överenskommelse om internationell transport
av farligt gods på väg. (ADR) Betänkande I. [20] 2. Euro-
peisk överenskommelse om internationell transport av farligt
gods på väg. (ADR) Bilaga A. [21] 3. Europeisk överens-
kommelse om internationell transport av farligt gods på
väg. (ADR) Bilaga B. [22] 4. Europeisk överenskommelse
om internationell transport av farligt gods på väg. (ADR)
Register m.m. [23]
Sjömanspension. [30]
Lastbil och Taxi. [34]
Vintersjöfart. [63]

Finansdepartementet

SOU 71. Handbok för det officiella utredningstrycket. [1]
1970 års långtidsutredning. 1. Svensk industri under 70-
talet med utblick mot 80-talet. Bilaga 2. [5] 2. Finansiella
tillväxtaspekter 1960-1975. Bilaga 4. [7] 3. Arbetskrafts-
resurserna 1965-1990. Bilaga 1. [8] 4. Miljövärden i Sve-
rige under 70-talet. Bilaga 8. [12] 5. Utvecklingstendenser
inom offentlig sektor. Bilaga 6. [13] 6. Varuhandeln fram
till 1975. Bilaga 3. [14] 7. Regional utveckling och plane-
ring. Bilaga 7. [16] 8. Export och import 1971-1975.
Bilaga 5. [40] 9. Plan och prognos. Bilaga 9. [70]
Större företags offentliga redovisning. [9]
Mått och vikt. [18]
Betalningsbalansutredningen. 1. Den svenska betalnings-
balansstatistiken. [31] 2. Valutareserven och utrikeshandels-
finansiella struktur. Bilaga. [32]
Teknisk översyn av kapitalbeskattningen. [46]

Testutredningen. 1. Psykologiska urvalsmetoder inom
statsförvaltningen. [47] 2. Personurval med hjälp av psyko-
logiska undersökningar. [48]
Mellanölsfrågan. [66]
Svenska folkets alkoholvanor. [77]
Jordbruksbeskattningen. [78]
Byggnadsindex för bostäder. [79]
Förvaltning av fonder i staten. [82]
Offentlig upphandling. [88]

Utbildningsdepartementet

Vuxenpedagogisk forskning och utbildning. [24]
Kyrkan kostar. [29]
Produktionsresurser för tv och radio i utbildningen. [36]
Utredningen rörande lärarnas arbetsförhållanden. 1. Lära-
nas arbete. En statistisk arbetsstudsstudie. [53] 2. Lärarnas a-
bete. Bilaga I. Tekniska rapporter. [54] 3. Lärarnas arbet-
Bilaga II. Tabeller. [55]
1968 års utbildningsutredning 1. Universitetsstudier uta-
examen. [60] 2. Val av utbildning och yrke. [61]
3. Högre utbildning och arbetsmarknad. [62]
Fonogrammen i musiklivet. [73]
Vuxna Utbildning Studiefinansiering. [80]
Reformer inom studiemedelssystemet. [87]
Praktisk prästutbildning. [89]

Jordbruksdepartementet

Veterinärdistriktsindelningen, m.m. [3]
Bokskogens bevarande. [71]

Handelsdepartementet

Fri affärstid. [33]
Konsumentpolitik - riktlinjer och organisation. [37]
Näringspolitiken - ny verkorganisation. [69]
Bilen och konsumenten. [86]

Inrikesdepartementet

Servicekommittén. 1. Boendeservice 3. Kommunstudie
[25] 2. Boendeservice 4. Projektstudien. [26] 3. Boend-
service 5. Totalkostnadsstudien. [27] 4. Boendeservice
Strukturstudien. [28]
Den fria förligheten för personer inom EEC. [35]
Den svenska köpkraftsfördelningen 1967. [39]
KSA-utredningen. 1. Försäkring och annat kontant stöd
arbetslöshet. [42] 2. Arbetskraftens struktur och dimensio-
ner. [43] 3. Bilagor till KSA-utredningens betänkande. [4]
Invandrarutredningen I. [51]
Byggandets industrialisering. [52]
Saneringsutredningen. 1. Sanering I. [64] 2. Sanering
Bilagor. [65]
Ränteomfördelning och vinstutdelning. [67]

Civildepartementet

Kommunala val. [4]
Räddningstjänst. [60]
Hushållning med mark och vatten. [75]
Kommunal kompetens. [84]
Lokalisering av skogsindustri i södra Sverige. [85]

Industridepartementet

Malm - Jord - Vatten. [17]

